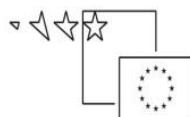

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

DRUŽINA V SODOBNEM SVETU

GABRIJELA HAUPTMAN

Višješolski strokovni program: Organizator socialne mreže
Učbenik: Družina v sodobnem svetu
Gradivo za 2. letnik

Avtorica:

mag. Gabrijela Hauptman, prof. ped.
Izobraževalni center Geoss, d.o.o.
Višja strokovna šola

Strokovna recenzentka:
mag. Olga Dečman Dobrnjič

Lektorica:

Vanja Arhnaver, prof. slovenščine in univ. dipl. soc. kulture

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

316.36(075.8.034.2)

HAUPTMAN, Gabrijela

Družina v sodobnem svetu [Elektronski vir] : gradivo za 2.
letnik / Gabrijela Hauptman. - El. knjiga. - Ljubljana : Zavod IRC,
2010. - (Višješolski strokovni program Organizator socialne mreže
/ Zavod IRC)

Način dostopa (URL): http://www.zavod-irc.si/docs/Skriti_dokumenti/Druzina_v_sodobnem_svetu-Hauptman.pdf. - Projekt Impletum

ISBN 978-961-6857-03-1

255620096

Izdajatelj: Konzorcij višjih strokovnih šol za izvedbo projekta IMPLETUM
Založnik: Zavod IRC, Ljubljana.
Ljubljana, 2011

Strokovni svet RS za poklicno in strokovno izobraževanje je na svoji 130. seji dne 6. 5. 2011 na podlagi 26. člena Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Ur. l. RS, št. 16/07-ZOFVI-UPB5, 36/08 in 58/09) sprejel sklep št. 01301-3/2011/9-2 o potrditvi tega učbenika za uporabo v višješolskem izobraževanju.

© Avtorske pravice ima Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije.

Gradivo je sofinancirano iz sredstev projekta Impletum 'Uvajanje novih izobraževalnih programov na področju višjega strokovnega izobraževanja v obdobju 2008–11'.

Projekt oz. operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za šolstvo in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013, razvojne prioritete 'Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja' in prednostne usmeritve 'Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja'.

Vsebina tega dokumenta v nobenem primeru ne odraža mnenja Evropske unije. Odgovornost za vsebino dokumenta nosi avtor.

KAZALO VSEBINE

PREDGOVOR	3
1 KAJ JE DRUŽINA	5
1.1 DEFINICIJA DRUŽINE.....	6
1.2 TIPOLOGIJA DRUŽIN.....	8
1.2.1 Tipologija družin glede na velikost.....	8
1.2.2 Tipologija družin, predlagana s strani OZN.....	8
1.2.3 Brownova tipologija družin.....	9
1.2.4 Tipologija družin v slovenskem okolju.....	9
1.3 FUNKCIJE DRUŽINE.....	10
2 ZGODOVINSKI RAZVOJ DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA	13
2.1 DRUŽINA V PREDINDUSTRIJSKI DRUŽBI – PRED LETOM 1750.....	14
2.1.1 Družina v družbah brez pisave.....	15
2.1.2 Klasična razširjena družina.....	16
2.2 DRUŽINA V INDUSTRIJSKI DRUŽBI.....	17
2.2.1 Zgodnje obdobje od 1750 do 1850 – predmoderna družina.....	17
2.2.2 Obdobje od 1850 do 1950 – moderna družina.....	17
2.2.3 Obdobje po letu 1950 – postmoderna družina.....	18
2.3 DRUŽINA IN DRUGE OBLIKE SKUPNEGA ŽIVLJENJA.....	25
2.3.1 Spreminjanje družinskega življenja v postmoderni dobi.....	27
2.3.2 Nove partnerske in družinske zveze.....	32
2.4 RAZVOJ KONKRETNE DRUŽINE.....	33
2.4.1 Splošna merila in zakonitosti.....	33
2.4.2 Življenjska obdobja družine.....	36
2.5 DRUŽINE PRISELJENCEV IN MARGINALNIH SKUPIN.....	38
2.5.1 Selitvena gibanja prebivalcev.....	38
2.5.2 Družine priseljencev in vključevanje otrok v vzgojno izobraževalni sistem.....	40
2.5.3 Družine marginalnih družbenih skupin.....	42
3 DRUŽINSKA ZAKONODAJA	46
3.1 OSNOVNA NAČELA DRUŽINSKE ZAKONODAJE.....	47
3.1.1 Opredelitev družinske politike.....	47
3.1.2 Načela družinske politike v Republiki Sloveniji.....	47
3.2 OSNOVNI PRAVNI POJMI, PRAVNI AKTI TER VIRI.....	49
4 DRUŽBENO EKONOMSKE RAZMERE IN POLOŽAJ DRUŽINE	52
4.1 VPLIV DRUŽBENO EKONOMSKIH RAZMER NA POLOŽAJ DRUŽINE.....	53
4.2 VPLIV BREZPOSELNOSTI IN REVŠČINE NA POSAMEZNIKA IN DRUŽINO.....	56
4.3 POTREBE DRUŽINE V SOCIALNEM OKOLJU.....	60
4.3.1 Med zaposlitvijo in družinskim življenjem.....	60
4.3.2 Družinski servisi in ostale priložnosti – izziv za poklic organizatorja socialne mreže.....	61
4.3.3 Družinske politike v Sloveniji in v nekaterih evropskih državah.....	62
5 POMEN DRUŽINE	65
5.1 POMEN DRUŽINE ZA ČUSTVENO ŽIVLJENJE NJENIH ČLANOV.....	65
5.1.1 Časovni potek socializacije.....	67
5.1.2 Model psihosocialnega razvoja.....	69
5.1.3 Značilnosti optimalne družine.....	69
5.1.4 Potlačena čustva.....	72
5.1.5 Mladostniki in njihov odnos do družine.....	74
5.2 RAZPAD DRUŽINE IN ČUSTVENE STISKE.....	74
5.2.1 Čustvene stiske ob razpadu družine.....	75
5.2.2 Razpad zakonske zveze.....	77
5.2.3 Deset minut.....	77
5.2.4 Vzgoja za reševanje konfliktov.....	78
5.2.5 Komunikacija v družini.....	79
6 VZGOJA OTROK V DRUŽINI	83
6.1 KVALITETNA VZGOJA IN OTROKOV RAZVOJ.....	83
6.2 POTREBE OTROKA V POSAMEZNEM RAZVOJNEM OBDOBJU.....	86

6.3 OBLIKE VARSTVA OTROK.....	87
6.3.1 Fleksibilne oblike varstva otrok	87
6.4 INSTITUCIJE ZA POMOČ DRUŽINI.....	87
7 LITERATURA	91

KAZALO SLIK

Slika 1: Družina	6
Slika 2: Tipologija družin glede na velikost družine	8
Slika 3: Tipologije družin: OZN, slovenska, Brownova.....	9
Slika 4: Funkcije družine	11
Slika 5: Poliandrični družini –ljudstvo Toda v Indiji ter tibetantska družina	13
Slika 6: Današnji družini –ameriški Indijanci ter avstralski Aborigini.....	15
Slika 7: Razširjena kmečka družina	16
Slika 8: Model »klasične« razširjene družine	16
Slika 9: Moderna družina	18
Slika 10: Trendispreminjanja družinskega življenja na globalni ravni.....	20
Slika 11: Trendi spreminjanja družinskega življenja v Evropi in Sloveniji	21
Slika 12: Mladi v Evropi živijo dolgo časa pri svojih starših (LAT faza).....	22
Slika 13: Podobnosti med predmoderno in postmoderno družino v odnosu do moderne družine.....	23
Slika 14: Razlike med predmoderno in postmoderno družino.....	24
Slika 15: Zgodovinski prerez predmoderne, moderne in postmoderne družine	25
Slika 16: Klasična jedrna družina in nove družinske oblike	26
Slika 17: Število porok v Evropski Uniji v letu 2008 (na 1.000 prebivalcev).....	28
Slika 18: Število razvez v Evropski uniji v letu 2009 (na 1.000 prebivalcev).....	28
Slika 19: Odstotki otrok v Evropski uniji, rojenih izven zakona (v letu 2009)	32
Slika 20: Javna manifestacija Parada ponosa 2010.....	33
Slika 21: Življenjska obdobja družine	37
Slika 22: Spremembe v življenjskem obdobju družine.....	37
Slika 23: Splošna načela vključevanja otrok migrantov	41
Slika 24: Načela vzgoje in izobraževanja otrok migrantov	42
Slika 25: Družine marginalnih družbenih skupin	43
Slika 26: Pot v prihodnost.....	46
Slika 27: Načela družinske politike v Republiki Sloveniji	48
Slika 28: Cilji družinske politike v Republiki Sloveniji	48
Slika 29: Ukrepi družinske politike na posameznem področju.....	49
Slika 30: Revščina ponizuje ponizane	52
Slika 31: Aktivno prebivalstvo Slovenije v letih 2009 in 2010 (2. četrtletje)	54
Slika 32: Evropsko leto boja proti revščini in socialni izključenosti.....	55
Slika 33: Obrazi revščine in socialne izključenosti	55
Slika 34: Socialno dno posameznika in družine	56
Slika 35: Težave, ki jih imajo nezaposleni	57
Slika 36: Delež mladih brezposelnih v državah Evropske unije, avgust 2010	59
Slika 37: Primarna socializacija otrok se začne v družini.....	66
Slika 38: Odprta, jasna in iskrena komunikacija – ena izmed pomembnih značilnosti optimalne (zdrave) družine	68
Slika 39: Značilnosti optimalne (zdrave) družine po Lewisu	70
Slika 40: Značilnosti optimalne (zdrave) družine po Kaslowu in Robinsonu	71
Slika 41: Značilnosti optimalne (zdrave) družine po Satir	72
Slika 42: Ne morem več poslušati.....	75
Slika 43: Pravila ustrezne komunikacije	81

Slika 44: Stili starševanja	84
Slika 45: Faze v razvoju otroka	85
Slika 46: Elementi Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih	5
Slika 47: Kratka razlaga Zakona o izvajanju rejniške dejavnost.....	6

KAZALO TABEL

Tabela 1: Stopnja poročnosti in razvezanosti zakonskih zvez na 1.000 sklenitev zakonskih zvez v Sloveniji	28
Tabela 2: Priznanja očetovstva po starosti otrok, Slovenija.....	31
Tabela 3: Selitveno gibanje, Slovenija ¹⁾	39
Tabela 4: Revščina in socialna izključenost v letu 2008	54
Tabela 5: Stopnjah osebnega stresa v štirih rudarskih skupnostih (desetodstotni vzorec).57	
Tabela 6: Aktivno prebivalstvo, Slovenija, avgust 2010.....	58
Tabela 7: Stopnja registrirane brezposelnosti, Slovenija, avgust 2010	58
Tabela 8: Časovna obdobja in družbene značilnosti otrok in mladostnikov	86
Tabela 9: Institucije za pomoč družini	87

PREDGOVOR

Učbenik Družina v sodobnem svetu je namenjen študentom višjih strokovnih šol v programu Organizator socialne mreže. Zasnovan je tako, da omogoča aktivno spoznavanje z učnimi vsebinami s področja družboslovja, psihologije in tematik socialne psihologije. Ponuja zanimive vsebine, s katerimi se srečujemo v vsakdanjem življenju.

Vsebina se dotika razvoja in problematike sodobne družine, v kateri se posameznik socializira, dobiva prve izkušnje ter temelje za svoj nadaljnji razvoj. Družina se spreminja, kot se spreminja tudi življenje samo. Poznavanje njenega razvoja v globalnem svetu ter v evropskem in obnem slovenskem okolju, ponuja širjenje obzorja preko meja svoje lastne predstave o družini. Poznavanje tematike je ključnega pomena za razumevanje različnih možnih oblik družinskega življenja, ki se porajajo v družbi. Znanje, katerega bodo študentje pridobili v učbeniku, bo koristilo njihovem osebnostnem razvoju in poklicni karieri.

Učbenik je razdeljen na šest vsebinskih sklopov: Kaj je družina, Zgodovinski razvoj družinskega življenja, Družinska zakonodaja, Družbenoekonomske razmere in položaj družine, Pomen družine, Vzgoja otrok v družini. Učno gradivo bralce nagovarja k spoznavanju sveta in družine v njem, pri tem ponuja različne vizualne ter slušne učinke, zanimive spletne strani za razširjanje znanja in dodatno literaturo. Vse to pa naj vodi študenta k spoznavanju tematike na sodoben način, kakršnega ponuja učbenik. Tako bodo nova socialnopsihološka znanja vodila mlade k razmišljanju o družini ter njeni sicer spremenjeni, a še vedno zelo potrebni vlogi, in ne le to, usmerjala jih bodo na njihovi poklicni poti organizatorja socialne mreže.

Študentom želim uspešno in zanimivo odkrivanje novih vsebin ter pristopov. Pridobljeno znanje naj jim razširja obzorja njihovega lastnega razvoja, kreira naj nove ustvarjalne ljudi, ki bodo znali prisluhniti tistim, ki se v tem svetu ne znajdejo najbolje in to pomoč potrebujejo.

Gabrijela Hauptman

Legenda simbolov

	Primeri iz vsakdanjega življenja.
	Vprašanja za preverjanje znanja.
	Raziskave, ki poglobljajo razumevanje vsebine.
	Internetni viri.
	Priporočena literatura.
	Povzetek poglavja.

1 KAJ JE DRUŽINA

Uvod

Vsakdo nosi v sebi svojo sliko o družini, kajti velik del najpomembnejšega dela življenja se dogaja ravno v družini, kjer se posameznik rodi in oblikuje v odraslo osebo.

Matej se je rodil v družini kot drugi otrok. Starša sta bila zelo srečna in po najboljših močeh sta se trudila, da bi mu podobno kot prvemu otroku, hčerki Manji, nudila ljubezen ter toplo družinsko okolje, kar jima je dobro uspevalo. Družinsko življenje je potekalo v mirnem in ustvarjalnem ozračju, kjer sta starša stalno spodbujala svoja otroka ter jima nudila čustveno in materialno varnost. Tudi bolezni so jim prizanesle, zato ni bilo večjih odstopanj od vsakodnevne utečenega družinskega ritma. Oba otroka sta uspešno zaključila šolanje, se zaposlila in osamosvojila. Takih zgodb ni prav veliko, kajti le en sam stresen dogodek, kot so dolgotrajna bolezen, smrt enega od članov, izguba službe staršev, lahko preusmeri tok družine čisto v drugo smer, ki je marsikdaj težko obvladljiva.

Kaj menite, ali bi bila Matej in Manja brez vpliva ter podpore družine enako uspešna? Razmislite in oblikujte svojo namišljeno zgodbo o deklici Sanji, ki živi v nespodbudnem družinskem okolju. Predstavite jo v skupini.

V tem poglavju bomo iskali odgovore na zgornje vprašanje. Skušali bomo osvetliti, kaj je družina. Spoznali bomo različne teorije o družini in se soočali z različnimi strokovnjaki. Spoznali bomo zgodovinski razvoj družinskega življenja ter se seznanili z značilnostmi postmoderne družine, kamor sodi današnji čas. Pri tem bomo proučevali primere iz vsakdanjega življenja, oblikovali lastne zapiske, miselne vzorce, razpravljali o problemih, svoje znanje pa bomo lahko nadgradili s študijem dodatne literature oziroma z uporabo internetnih virov. Poiskali bomo primere iz vsakdanjega življenja in lastne prakse ter jih skušali povezati z znanjem iz pričujočega poglavja.

Ko boste osvojili to poglavje, boste znali:

- opredeliti pojem družine,
- analizirati vlogo in pomen družine v življenju posameznika ter ju povezati z lastnim življenjem oziroma z življenjem v okolju, kjer živimo,
- pojasniti različne vloge posameznika v družini in jih predstaviti s primerom,
- razlikovati med različnimi vrstami tipologije družin,
- pojasniti funkcije družine.

Znanje, ki si ga bomo pridobili v tem poglavju, nam bo omogočalo razumevanje nadaljnjih poglavij v tem učbeniku, zato se bomo najprej seznanili s pojmom družine.

Družino nosimo v sebi celo življenje, zato je še toliko bolj pomembno, da spoznamo njen pomen, kar si bomo ogledali v nadaljevanju.

1.1 DEFINICIJA DRUŽINE

O pojmu družina obstaja veliko različnih definicij. V Slovarju slovenskega knjižnega jezika (<http://www.e-informacije.com/slovar-sskj/860>, 15. 9. 2010) najdemo kar sto petinšestdeset izrazov, povezanih z besedo družina; med najbolj značilnimi pa so, da je družina:

- zakonski par z otroki ali brez njih,
- skupina ljudi, ki jih vežejo sorodstvene vezi; rodbina.

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (2004) pa navaja: »Družina je življenjska skupnost staršev in otrok, ki zaradi koristi otrok uživa posebno varstvo«.

Številni strokovnjaki proučujejo pomen družine, s čimer se bomo seznanili v nadaljevanju učbenika. Človek, odkar obstaja, živi družinsko življenje. Družina ni samo biološka struktura, temveč je temelj socialnega življenja in socialnih odnosov, je osnovna celica družbe. V njej se posameznik razvija, dosega svoj vrhunec, dopolni svoje življenje (Musek in Pečjak 1997, 265).

Vse, kar je za otroštvo res bistvenega, se zgodi v družini, kjer se mnoge osebne poteze začrtajo v prvih letih življenja. Tudi prva raziskovanja in prva samostojna spoznanja potekajo v družini. Zato ima družina poseben ter nezamenljiv pomen (Tomori, 1994).

Slika 1: Družina

Vir 1: <http://t1.gstatic.com> (20. 10. 2010)

Družina je osnovna celica človeške družbe, je družbena skupina, ki omogoča razvoj posameznika in za katero je značilno skupno bivanje, ekonomsko sodelovanje ter reprodukcija, vključuje pa odrasle obeh spolov (med katerima najmanj dva vzdržujeta družbeno priznano seksualno razmerje), in enega ali več otrok, lastnih ali posvojenih, ki živijo skupaj. Je skupnost članov, katero povezujejo bivanjske, prijateljske in sorodstvene vezi. Je vez med družbo in posameznikom (Murdock, v: Haralambos in Holborn, 1999).

V definiciji niso zajete enostarševske (ali samohranilske) družine, ponekod homoseksualne skupnosti z otroki in pa družine, ki jih sestavljajo le otroci, zaradi česar je potrebno na pojem družine gledati še bolj široko. V različnih kulturah poznajo različne oblike in velikosti družin.

Družina je tam, kjer je ljubezen. Preveč se oziramo na družino kot biološko občestvo: »Če govorimo o družini, ki je osnovna celica človeške družbe, imamo pred očmi predvsem njeno biološko podlago v krvni sorodnosti med starši in otroki. Ta je gotovo na prvem mestu, ni pa edina [...]. Glavna je medsebojna ljubezen, ki pa je predvsem duhovna sestavina«. Kriza družine je predvsem kriza ljubezni (Trstenjak, 1995, 44).

Družina je socialna skupina, kjer se začne učenje za avtonomijo in povezanost – vse življenje iščemo ravnotežje med skrbjo zase in skrbjo za druge, med vedenjem o sebi in vedenjem o drugih. In v svetu, ki se spreminja, iščemo odgovore starši in otroci, moški in ženske« (Čačinovič-Vogrincič, 1995, 125).

Na svetu je na milijone družin. Vsaka je malo drugačna, pa vendar so si vse podobne, piše dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič, družinska terapevtka.

družine

V čem so si podobne? Podobne so si v temeljni nalogi, ki jo morajo opraviti starši, odrasli. Otroka morajo dobro opremiti za življenje, tako da ga imajo radi, ga varujejo, skrbijo zanj, se zanj zanimajo in ga spoštujejo. Tako se otrok uči imeti rad, varovati, skrbeti, se zanimati za svet in ljudi, spoštovati. Uči se v odnosih in iz odnosov z očetom in mamo, z brati in sestrami. Potrebuje na tisoče izkušenj in na tisoče pogovorov, da bi si pridobil temeljno opremo za preživetje. V milijonih različnih družin so najboljši tisti pogovori, kjer lahko vsak otrok in vsak odrasli pove, kaj misli in čuti.

In kaj sodi v to temeljno opremo? Na mojem, družinsko psihološkem seznamu so: temeljni občutek lastne vrednosti, dobra izkušnja s pravico do resničnosti, dovolj dobro zadovoljeni obe temeljni potrebi, potreba po avtonomiji in potreba po povezanosti, ter sposobnost za ljubezen, sposobnost za pogajanje in sposobnost za konflikt.

Občutek lastne vrednosti zraste iz mnogih drobnih in dragocenih izkušenj »jaz sem v redu«. Ko otrok živi z ljudmi, ki se ga veselijo, z njim rastejo, mu pomagajo, kadar kaj ne zna in ne zmore, in se veselijo vsakega novega koraka. Občutek lastne vrednosti je tesno povezan s pravico do resničnosti, ki se razlaga kot psihološka pravica otroka, da se ga vidi in sliši: da sme misliti po svoje, da ima pravico do vseh svojih občutkov in čustev (<http://www.mladinska.com>, 20. 09. 2010).

Tanja Renner (v: Barle-Lakota et al., 2006) opredeljuje družino skozi različne vidike. Navaja značilnosti sociološkega vidika družine, in sicer:

- družina je vsaj dvogeneracijska skupnost ter institucija;
- obstoj otrok, njihova vzreja in vzgoja pa so tisti razločevalni dejavniki, ki družino razlikujejo od drugih oblik vsakdanjega življenja, kot so npr. partnerska zveza, gospodinjstvo ter sorodstvo.

Rennerjeva poda tudi opis družine, ki ga uporablja Statistični urad Republike Slovenije:

- življenjska skupnost staršev (enega ali dveh) ter njihovih neporočenih otrok,
- moža in žene, ki živita v zakonski skupnosti;
- partnerjev, ki živita v zunajzakonski skupnosti.

Avtorica je mnenja, da je statistična definicija družine širša od sociološke, saj vključuje tudi partnerske zveze brez otrok.

Kako pojmuje družino uradna statistika in kakšni so trenutni statistični podatki o slovenski družini, si oglejte na spletnem naslovu:
http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=169.

Definicij družine je veliko in se med seboj razlikujejo, skupni poudarek pa je, da je družina dvogeneracijska skupnost ter družbena institucija, ki skrbi za otroke. Organizacija združenih narodov (OZN) je na osnovi te definicije predlagala tipologijo družin, katero si bomo ogledali v nadaljevanju.

1.2 TIPOLOGIJA DRUŽIN

Avtorji navajajo različne tipologije (vrste) sodobnih družin. Osnovna in najpogostejša tipologija je oblikovana glede na to, koliko ljudi živi v družinski skupnosti. Kam uvrščamo posamezni tip družine, nam pojasnjujejo številne vrste tipologij. Oglejmo si štiri izmed njih.

1.2.1 Tipologija družin glede na velikost

Je ena najpogostejših tipologij. Loči naslednje vrste družin:

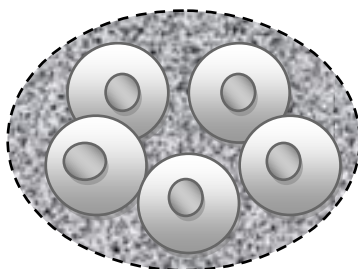
- **Jedrne ali nuklearne družine:** so dvogeneracijske, sestavljajo jih vsaj en starš in vsaj en otrok (biološki ali posvojen).

- **Razširjene družine:**

- *vertikalno razširjene* *generacijsko s starimi starši in*
- *horizontalno razširjene* *s sorodniki (s strici, tetami).*

- **Sestavljene družine iz več nuklearnih družin:** živijo v skupnem gospodinjstvu, navadno so sorodstveno povezane, na primer južnoslovanske zadrage – tudi do več sto družinskih članov (Rener et al., v: Barle-Lakota, 2006).

Slika 2: Tipologija družin glede na velikost družine
 Vir: Lasten, prirejeno po: Rener et al., v: Barle-Lakota, 2006

1.2.2 Tipologija družin, predlagana s strani OZN

- **Jedrne družine:**
 - biološke in socialne jedrne družine staršev ter otrok
 - enostarševske družine,
 - adoptivne družine.

■ Razširjene družine:

- tri in večgeneracijske družine,
- poligamne razširjene družine,
- plemenske razširjene družine.

■ Reorganizirane družine:

- dopolnjene ali vzpostavljene družine,
- življenje v skupnostih (komunski način življenja),
- reorganizirane družine istospolnih partnerjev.

1.2.3 Brownova tipologija družin

V zadnjem desetletju je pogosto prisotna v socioloških raziskavah družine:

■ Jedrne družine so družine dveh staršev in otrok.

■ Klasične razširjene družine: sestavljene iz več jedrnih družin; povezuje jih sorodstveno razmerje ter strnjena lokacija bivanja.

■ Modificirane razširjene družine: geografsko ločene, vzdržujejo redne sorodniške stike in si nudijo oporo.

■ Enostarševske družine.

■ Reorganizirane družine: ponovno vzpostavljene družine; vsaj eden od staršev je socialni, ne pa tudi biološki starš.

1.2.4 Tipologija družin v slovenskem okolju

■ Jedrne družine:

- dvostarševske družine,
- enostarševske družine,
- reorganizirane družine.

■ Razširjene družine:

- klasične razširjene družine (po Brownu - modificirane razširjene),
- razpršene razširjene družine.

Slika 3: Tipologije družin: OZN, slovenska, Brownova

Vir: Lasten, prirejeno po: Renner et al, 2006

Za Slovenijo veljata dva načina družinskega življenja, ki sta močno prisotna in sicer:

- **razpršene razširjene družine**, pri čemer gre za formalno ločeni družinski gospodinjstvi (običajno staršev in otrok, tudi bratov ter sester, ki živijo blizu drug drugega – hiša, blokovsko stanovanje – nudijo pa si vzajemno oporo in pomoč),
- **podaljšana mladost pri starših ali LAT-faza** (»living apart together« – živeti skupaj in hkrati narazen); v Sloveniji okoli 43 % mladih, v starosti 25 do 35 let živi pri starših, vzroki pa so različni: objektivni – ekonomski (nezaposlenost), stanovanjski, podaljšan študij ali pa subjektivni – lagodno življenje pri starših, materialna ter čustvena varnost (Rener et al., 2006).

1.3 FUNKCIJE DRUŽINE

Ena izmed pomembnih funkcij družine je tudi, da prek medosebnega, emocionalnega in vzgojnega dogajanja pripravlja otroka na dejavno vključevanje v širši socialni ter kulturni prostor. Tako je ena pomembnih nalog družine razvijati občutek pripadnosti večji skupnosti.

Če je človekova vloga v družini jasno začrtana, smiselna in zanj sprejemljiva, bo posameznik znal poiskati pravo mesto zase tudi v zunanji, širši skupnosti.

Družba postavlja pred posameznika vedno več zahtev oziroma prilagajanj. Le notranje trdno zgrajena osebnostna moč, ki jo posameznik lahko črpa v svoji družini, mu omogoča zdravo vključevanje v družbo in kot pravi Žmuc-Tomori (1988, 10): »Občutja sprejetosti, varnosti in zaupanja vase in v svet okrog sebe so neizogiben pogoj za zdrav osebnostni razvoj človeka, ki brez stvarne lastne vrednosti ne more prispevati k vrednosti vsega, kar deli z drugimi«.

Mnogi sociologi trdijo, da je družina v moderni industrijski družbi izgubila veliko svojih funkcij, oziroma jih je nadomestila z novimi, vendar, kljub temu njena pomembnost ni upadla. Družina se je namesto tega prilagodila oziroma se prilagaja razvijajoči se družbi in ostaja življenjsko pomembna ter temeljna institucija družbe (Haralambos in Holborn, 2001). Izgubila je mnoge funkcije, ki so jih prevzele institucije, kot so na primer šole, podjetja, socialne ustanove, politične stranke, katere so se za te funkcije specializirale.

Družina je danes sicer bolj specializirana kot prej, ni pa manj pomembna, kajti družba je od nje odvisna v opravljanju določenih življenjsko pomembnih funkcij. Družina zagotavlja, da so ljudje v brezosebni moderni industrijski družbi obravnavani in cenjeni kot celotne osebe (Dennis, v: Haralambos in Holborn, 2001).

Pomen čustvene podpore, ki jo nudi družina, se povečuje, ko družina izgublja množico svojih funkcij, katere so postale bolj določene ter pomembne, specializirane institucije kot so šole in bolnišnice pa jih niso izrinile, temveč so družino dopolnile (Fletcher, 2001).

Katera funkcija družine se vam zdi najbližja? Utemeljite jo v dvojici, nato pa svoje utemeljitve predstavite v skupini.

V nadaljevanju si na sliki 4 pogledjmo, katere so temeljne funkcije današnje družine.

Slika 4: Funkcije družine

Vir: Lasten, prirejeno po: Rener, v: Barle-Lakota et al., 2006; slika: Microsoft Office ClipArt

Kdaj se je pravzaprav pričelo družinsko življenje? Odgovore na to vprašanje bomo skušali poiskati v naslednjem poglavju, ko bomo spregovorili o zgodovinskem razvoju družinskega življenja. Najprej pa si oglejmo povzetke tega poglavja in skušajmo preveriti svoje znanje.

Povzetek poglavja:

- Definicij družine je veliko, večinoma opredeljujejo družino kot **dvogeneracijsko skupnost staršev in otrok**, katere naloga je skrb za otroke.
- Najznačilnejše tipologije družin so: **glede na velikost** (jedrne, razširjene, sestavljene družine), **tipologija OZN** (jedrne, razširjene, reorganizirane družine), **Brownova tipologija** (jedrne, klasične razširjene, modificirane razširjene enostarševske, reorganizirane družine), **slovenska tipologija družin** (jedrne, razširjene družine).
- Družina ima naslednje **glavne funkcije**: čustveno, reproduktivno, socializacijsko in ekonomsko.
- Mnogi sociologi trdijo, da se je **vloga družine v današnjem svetu spremenila** – veliko njenih funkcij je izginilo, prevzele pa so jih specializirane institucije kot so bolnišnice, šole in druge ustanove. **Kljub temu ni njen pomen nič manjši.**

Preverjanje razumevanja:

1. Opredelite družino in poiščite zunanje institucije, ki njen pomen dopolnjujejo. Pojasnite prednosti in ovire pri tem.
2. Pojasnite trditev: »Družina v brezosebnem okolju moderne industrijske družbe zagotavlja edino priložnost za sodelovanje v odnosu, v katerem so ljudje obravnavani in cenjeni kot celotne osebe«.
3. Poiščite razlike in podobnosti med različnimi vrstami tipologij družin. V čem se slovenska tipologija razlikuje od ostalih. Poiščite vzroke.
4. Zakaj je v sodobnem času pomembna povečana čustvena opora, ki jo nudi družina? Pojasnite in konkretizirajte s primeri iz vsakdanjega življenja.
5. Navedite vzroke, ki vplivajo na spreminjanje funkcije družine v sodobnem svetu.

Priporočena literatura:

- Barle-Lakota, A., et al. Sociologija: učbenik za 280-urni predmet sociologije v 4. letniku gimnazijskega izobraževanja. Ljubljana: DZS, 2006.
- Haralambos, M., in Holborn, S. Sociologija: teme in pogledi. Ljubljana: DZS, 2001.

2 ZGODOVINSKI RAZVOJ DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA

Uvod

Kdaj se je pravzaprav začelo govoriti o družini? O tem vprašanju obstajajo številni dokumenti. Še danes ni enoznačnega pojmovanja družine, obstaja namreč pluralizem družinskih oblik.

Tipi družine in zakonske zveze se spreminjajo glede na kulturne razlike, na splošno »normalna družina« ali zakonska zveza sploh ne obstaja, tipična nuklearna družina pa je samo ena od različnih obstoječih družin, čeprav se je v zadnjih petdesetih letih družina vrnila k nuklearni družini (Moore, 1997, 19).

Oblike in načini urejanja zakonske zveze so povezani z načinom življenja posamezne skupnosti. Pripadamo kulturi, v kateri je uzakonjena monogamija (partnerstvo med dvema odraslima osebama).

Poligamija (zakonska zveza z več partnerji hkrati), oziroma kot pogostejša oblika poliginija (zakonska zveza, v kateri ima en moški lahko več žensk) se je uveljavljala predvsem tam, kjer je zaradi vojn prihajalo do izrazitega nesorazmerja med številom moških in žensk, ali pa tam, kjer je primanjkovalo obdelovalne zemlje.

Poliandrične ureditve (zakonska zveza, kjer ima ena ženska lahko več moških), ki so manj pogoste kot poligamija, najdemo pri ljudstvu Toda v Indiji, pri Nayarih ter v Tibetu in Himalaji. Ko nayarsko dekle odraste, si izbere več ljubimcev, primerno število je dvanajst, vendar ti moške ne živijo z ženo v skupnem gospodinjstvu, biološko očetovstvo je nepomembno, otrokov oče je tisti, ki ga žena izbere, da bo skrbel zanj. Pri Todih velja, da se žena hkrati poroči z vsemi ženinovimi brati. Ena od ekonomskih prednosti poliandrije je v tem, da se ne deli družinska zemlja (Barle-Lakota et al., 2006, 88).

Slika 5: Poliandrični družini –ljudstvo Toda v Indiji ter tibetantska družina
Vir: <http://t2.gstatic.com>, <http://www.18531.com> (24. 10. 2010)

V tem poglavju bomo spoznali:

- kako se je družina spreminjala skozi različna zgodovinska obdobja do današnjih dni,
- podobnosti in razlike med predindustrijsko, moderno ter postmoderno družino,
- druge oblike družinskega življenja,
- značilnosti današnje, postmoderne družine,
- razvoj konkretne družine ter družine družina priseljencev in marginalnih skupin.

2.1 DRUŽINA V PREDINDUSTRIJSKI DRUŽBI – PRED LETOM 1750

Kako je bilo organizirano življenje prvih ljudstev?

Prva ljudstva so se preživljala predvsem z lovom. Najprej so živela v majhnih nomadskih družbah, kasneje pa na nekaterih področjih v večjih, bolj stabilnih in hierarhično organiziranih skupnostih. Sodeč po še danes živečih skupinah avstralskih Aboriginov, ameriških Indijancev ter drugih skupinah, čigar življenjski stili ostajajo še do današnjega časa precej nespremenjeni, lahko sklepamo, da so živeli v majhnih skupinah lovcev – nabiralcev

(Wenke, v: Zeitlin M. F., et al., 1995,

<http://www.unu.edu/unupress/unupbooks/uu13se/uu13se03.htm>, 20. 9. 2010).

Večina pastirjev in pastoralnih nomadov je imela težnjo po oblikovanju patriarhalne družine in poligamije, žensko proizvodno delo pa je bilo omejeno na pašo malih živali, prirejo mleka in pripravo hrane. Tradicionalna predindustrijska družba se je ukvarjala predvsem s kmetovanjem, obrtjo in trgovino; pred 4.000 oziroma 5.000 leti je prešla iz skupinske v zasebno obliko lastništva. Oblikovala so se že zakonska partnerstva (Quale, v: Zeitlin M. F. et al., 1995, <http://www.unu.edu>, 20. 9. 2010).

Kot oblika družinskega življenja, se je poligamija (zakonska zveza med enim moškim in dvema ali več ženskami) dobro prilegala takratnemu sistemu kmetovanja na slabše rodovitni, nizko donosni zemlji. Z vsako dodatno ženo ter njenimi otroki jim je bilo dovoljeno obdelovati večje površine ozemlja, da bi dosegli boljši ekonomski položaj. Družinska enota, ki jo je vodil mož s pomočjo starešin, se je začela z eno ženo, nato pa se je, ko se je materialno stanje družinske enote izboljšalo, število žena povečalo. Spolna zvestoba žene ni bila največja prioriteta. Vsi otroci, ki so se rodili tem ženam, so bili uradno moževi.

Monogamna zakonska zveza z močno kulturno vrednoto spolne zvestobe žensk je pomembna za ohranitev tradicionalnih zasebnih kmetij. Družinska zemlja je morala prehajati v lastništvo moških potomcev. Za večjo varnost pri prehajanju lastništva pa je bila zaželena poroka med bratranci in sestričnami. Takšne vrste porok so bile običajne za npr. 60 % vseh porok pri Pakistancih (DHSL/Institute of Population Studies 1992, v: Zeitlin M. F., 1995) Po vsem svetu so tako oblikovane predindustrijske družine organizirane za kmetijsko proizvodnjo, tradicionalno obrt ali druge družinske poslovne dejavnosti. Imajo obsežna sorodstvena razmerja in hierarhično avtoritativno vladanje. Te družine združujejo na enem mestu več različnih vlog: vlogo proizvajalcev, delodajalcev, potrošnikov in socialnih ustanov. Družinsko upravljanje ima trend dobre organizacije. Najvišja družinska vrednota je odgovornost (Doherty, v: Zeitlin M. F. et al., 1995, <http://www.unu.edu>, 10. 10. 2010).

Poroka ima v predindustrijski družini bolj vlogo funkcionalnega partnerstva kot romantične ljubezni. Otroci so bili vrednoteni kot vajenci in upravljavci zemljišč ter podjetij. Zgodovinski in sedanji zapisi kažejo, da takratne institucionalne kmečke družine običajno niso živele v velikih stanovanjskih enotah, podobno kot tudi danes ne. Najbolj običajna organizacija družinskega življenja je bila: mati, oče in njuni otroci ali pa mati, njeni otroci ter ostali. Majhne tradicionalne enote so se razlikovale od sodobne družine v delu, ekonomski soodvisnosti z bližnjimi družinami in člani skupnosti ter deloma v odnosu do družinskega življenja (Hareven, v: Zeitlin M. F., et al., 1995, <http://www.unu.edu>, 10. 10. 2010).

V povezavi med družino in industrializacijo pa se pojavljajo številni problemi:

1. Proces industrializacije ne poteka v vsaki družbi na enak način.
2. Industrializacija ni nespremenljiva stvar, temveč razvijajoč se proces. Tako je industrijski sistem v Britaniji devetnajstega stoletja drugačen od današnjega.

3. Ne obstaja ena sama oblika predindustrijske družine, temveč jih je mnogo. Družina v predindustrijski družbi je vpeta v sorodstvene odnose, sorodstvene skupine pa so odgovorne za proizvodnjo pomembnih dobrin ter storitev (Haralambos in Holborn, 2001).

2.1.1 Družina v družbah brez pisave

Družbe so pogosto razdeljene na številne sorodstvene skupine, kot so na primer rodovi, to so skupine, ki izvirajo iz skupnega prednika. Za tip predindustrijske družine, ki je poimenovan kot družina v družbah brez pisave, je značilno, da predstavljajo sorodstveni odnosi temelj organiziranega družbenega življenja. Za jasnejši vpogled, kaj pomenita družina in sorodstveni odnosi v majhnih družbah, pa naj služi izjava Indijanca plemena Pomo iz severne Kalifornije:

Kaj je človek? Človek je nič. Brez svoje družine je manj pomemben kot hrošč, ki prečka stezo. V belskem načinu življenja družina ni tako pomembna. Policija in vojaki skrbijo za tvojo varnost, sodišča ti nudijo pravico, pošta zate prenaša sporočila, šola te uči. Za vse je poskrbljeno, celo za tvoje otroke, če umreš; pri nas pa mora vse to opravljati družina (Haralambos in Holborn, 2001, 343).

Slika 6: Današnji družini –ameriški Indijanci ter avstralski Aborigini

Vir: <http://www.firstnations>, <http://img.dailymail> (20. 10. 2010)

Za obdobje pred industrijsko revolucijo je bila značilna razširjena družina – v Britaniji je bilo le 10 % razširjenih družin, kar je približno enako kot danes. Obstajala so velika gospodinjstva, premožnejše družine so običajno vzele k sebi otroke revnih ljudi, njihov položaj pa je bil skoraj enak položaju družinskih sinov in hčera, z razliko, da so le ti pomagali pri domačih delih, zato je v britanskih družinah živelo veliko število članov. Zelo redko so ljudje živeli tako dolgo, da bi postali stari starši, kajti pozno so se poročali, pozno imeli otroke ter mladi umirali.

Tipi družine in zakonske zveze se spreminjajo glede na kulturne razlike. Od tega, kako definiramo družino, je nazadnje odvisno, ali jo obravnavamo kot univerzalno. Človeška bitja so razvila zelo različne družinske ureditve, ki se precej razlikujejo od družin modernih industrijskih družb, ugotavljata tudi Haralambos in Holborn (2001).

2.1.2 Klasična razširjena družina

Klasična razširjena družina predstavlja drugo obliko predindustrijske družine. Najdemo jo v nekaterih tradicionalnih kmečkih družbah. Oglejmo si značilnosti študije, ki opredeljuje ta pojem.

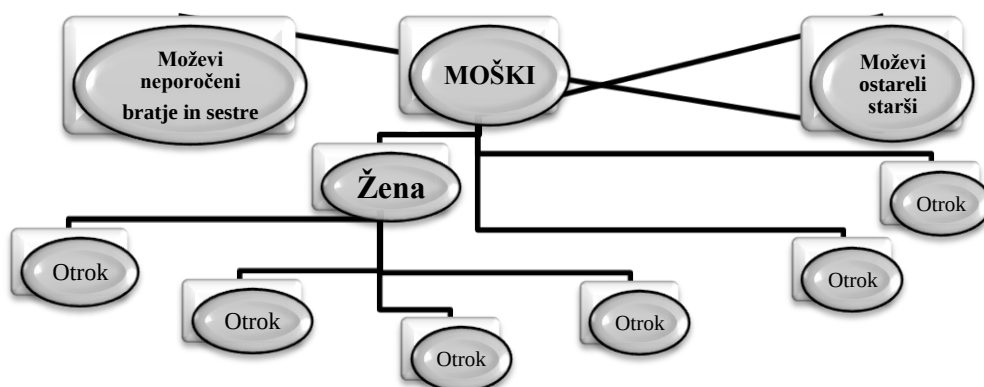

Znana je študija o irskih kmetih z naslovom *Družina in skupnost na Irskem (Family and Community in Ireland)*, ki sta jo izvedla C. M. Arensberg in S. T. Kimball. Kot v družbah, katere temeljijo na sorodstvu, prevladujejo v življenju sorodstvene vezi, vendar v tem primeru temeljna enota ni širša sorodstvena skupina, temveč razširjena družina. Tradicionalna irska kmečka družina je patriarhalna razširjena družina, kakor se imenuje zaradi precejšnje oblasti moškega – moške glave družine. Je tudi patrilinearna, ker se lastnina prenaša po moški liniji. V družini so družbene in ekonomske vloge spojene, status pa je pripisan s članstvom v družini. Na kmetiji je odnos oče – sin tudi odnos lastnik – zaposleni. Oče – lastnik sprejema vse pomembne odločitve (ali naj prodajo živino) in usmerja dejavnosti vseh drugih članov razširjene družine. Je glava družine ter »direktor podjetja« (Haralambos in Holborn, 2001, 343).

Slika 7: Razširjena kmečka družina
Vir: <http://www2.arnes.si> (20. 10. 2010)

Klasična razširjena družina je sestavljena iz moške glave družine, njegove žene in otrok, njegovih ostarelih staršev, ki so mu predali kmetijo, ter neporočenih bratov in sester. Skupaj delajo kot proizvodna enota. Proizvajajo dobrine, ki jih družina potrebuje za preživetje. (Haralambos in Holborn, 2001), kar ponazarja slika 8.

Slika 8: Model »klasične« razširjene družine
Vir: Lasten, prirejeno po: Haralambos in Holborn, 2001

Razširjena družina povezuje tri generacije (stari starši, starši, otroci), ki živijo skupaj ali zelo blizu; družinski člani pa si navadno med seboj pomagajo.

2.2 DRUŽINA V INDUSTRIJSKI DRUŽBI

2.2.1 Zgodnje obdobje od 1750 do 1850 – predmoderna družina

Oblika moderne družine se je v zahodni Evropi najprej pojavila v Angliji sredi 16. stoletja. V tem obdobju je družbena elita postopoma prenehala pošiljati svoje otroke stran k dojljam, število rojstev je upadlo. Začeli so povzdigovati pomen dojenčka kot osebe ter vlogo ženske kot matere. Pojavil se je novi ideal intimnosti in zasebnosti med partnerjema (Stone, v: Zeitlin M. F. et al., 1995). Močan poudarek je bil na ljubezni, osebni privlačnosti ter kompatibilnosti kot podlagi za izbiro partnerja. V nekaj naslednjih stoletjih so te spremembe postopoma postajale prevladujoče, mladi so sami izbirali svoje lastne partnerje (Dizard in Gadlin, v: Zeitlin M. F. et al., 1995, <http://www.unu.edu>, 13. 10. 2010).

Poudarek na čustveni vezi med možem in ženo je postavil moderno družino stran od svojih predhodnih oblik (Stone, v: Zeitlin M. F., et al., 1995). Od sodobne družine se pričakuje, da sama zadovoljuje svoje čustvene potrebe. Drugi sorodniki postajajo manj pomembni. Vezi med družinskimi člani nuklearne družine se močno povečujejo in čustveno intenzivirajo (Burgess in Dizard, v: Zeitlin M. F. et al., 1995, <http://www.unu.edu>, 13. 10. 2010).

2.2.2 Obdobje od 1850 do 1950 – moderna družina

Moderne nuklearne družine so se oblikovale na osnovi treh čustev (Elkind, v: Zeitlin M. F. et al., 1995, <http://www.unu.edu>, 10. 9. 2010):

- romantične ljubezni med zakonci, ki se niso več poročali zaradi premoženja ter socialnega položaja;
- materinske ljubezni oziroma ideje, da imajo ženske materinski nagon in potrebo po skrbi za majhne otroke ter dom,
- prepričanja, da so družinski odnosi vedno intenzivnejši kot tisti izven nje.

Razširjenost posameznega tipa družin v določeni družbi je odvisna od tega, koliko pomoči potrebuje, oziroma koliko lahko njeni člani s svojim delom prispevajo k njenemu blagostanju (npr. obsežnejša kmečka opravila). V preteklosti je bila skoraj povsod po Evropi običajna razširjena družina.

Za obdobje od 1850 do 1950 je zaznati, da je industrializacija vplivala na razvoj razširjene družine med delavskim razredom. S selitvijo ljudi v mesta, kjer so si našli delo, so spoznali, da si je mogoče v večjih skupinah bolje pomagati in tako doseči višji življenjski standard. Velike družine s starimi starši, ki so pazili na otroke, ko so starši delali, je bil pogost pojav. V velikih mestih so se iz povečanih družin razvile delavske skupnosti ter razširjene družine (Moore, 1997).

Moderna družina se je razvila s pojavom industrializacije, znanosti ter tehnologije. Z razcvetom in specializacijo meznega dela ter s povečanjem produktivnosti se je delo preselilo izven družine. Družina, ki se je do takrat ukvarjala le s kmetijstvom in obrtjo, se je lahko razširila, saj so dodatni člani družine proizvajali dodatne količine hrane. S pojavom povečane industrijske rasti, z ekspanzijo globalnega trga, množičnih medijev, javnih ter ostalih služb (kot so zdravstvene ter izobraževalne ustanove) in z razvojem transportnih poti, se je v razvitih državah začela oblikovati moderna monogamna družina kot zakonska zveza med enim moškim ter žensko, ki je:

- okrepila medsebojne vezi med svojimi člani,

- mnogo intenzivneje okrepila povezavo starši – otroci kot katerikoli odnos izven nuklearne družine,
- končno poudarila, da si bolj starši lastijo otroke kot otroci starše.

Zaradi ugodnejših socialno ekonomskih razmer se je zmanjšala stopnja umrljivosti otrok, kar pa je vodilo v zmanjšano stopnjo rojstev–demografska tranzicija, ki ne prinese le manj otrok, ampak tudi manj zakonskih sorodstvenih vezi (manj stricev, tet, bratrancev, sestričen), kot jih je imela generacija njihovih staršev (Caldwell and Caldwell, v: Zeitlin M. F. et al., 1995, <http://www.unu.edu>, 10. 9. 2010).

Slika 9: Moderna družina

Vir: <http://t1.gstatic.com> (20. 10. 2010)

Razvila se je tako imenovana *nuklearna družina*, za katero je značilno, da dve generaciji (starši in otroci) živita skupaj, vezi z drugimi sorodniki pa so navadno rahlejšje kot v razširjeni družini.

2.2.3 Obdobje po letu 1950 – postmoderna družina

Po letu 1950 je začelo število razširjenih družin upadati; delavski razred se je pričel seliti iz mestnih središč v nova stanovanja. Zaradi dviga življenjskega standarda razširjena družina ni bila več potrebna. Pri iskanju dela so se ljudje selili ter izgubljali stike s člani razširjene družine. Rezultat je nuklearna družina, ki temelji na tesnih vezeh med starši in otroki. Člani nuklearne družine niso odrezani od drugih družinskih članov, kajti uporaba telefona, avtomobilov, vlakov ipd. omogoča vzdrževanje precej tesnih stikov med sorodniki (Moore, 1997).

Tako nastopi po letu 1959 *obdobje postmoderne družine*. Eden prvih, ki je opisal njene značilnosti, je bil Shorter. Le-ta postmoderne družini pripisuje naslednje najpomembnejše značilnosti:

1. indiferentnost mladih do družinske tradicije,
2. nestabilnost v partnerskih odnosih, povezanih s hitro naraščajočim številom razvez med zakonci,
3. razgradnja nuklearne družine z osvoboditvijo žensk (Shorter, v: Zeitlin et al., 1995, <http://www.unu.edu>, 10. 9. 2010).

Ali je družina danes v krizi? O tem tečejo številne strokovne razprave, saj gre za eno izmed pomembnih političnih, socioloških, ideoloških in ekonomskih vprašanj. Razmišljanja gredo v dve smeri:

- zaskrbljenost zaradi domnevne krize družine ni nič novega, saj se o njej govori vsaj zadnjih dvesto let,
- ta zaskrbljenost se praviloma pojavi v času gospodarskih recesij, politične nestabilnosti in tedaj, ko upada rast prebivalstva (Rener, v: Barle-Lakota et al., 2006).

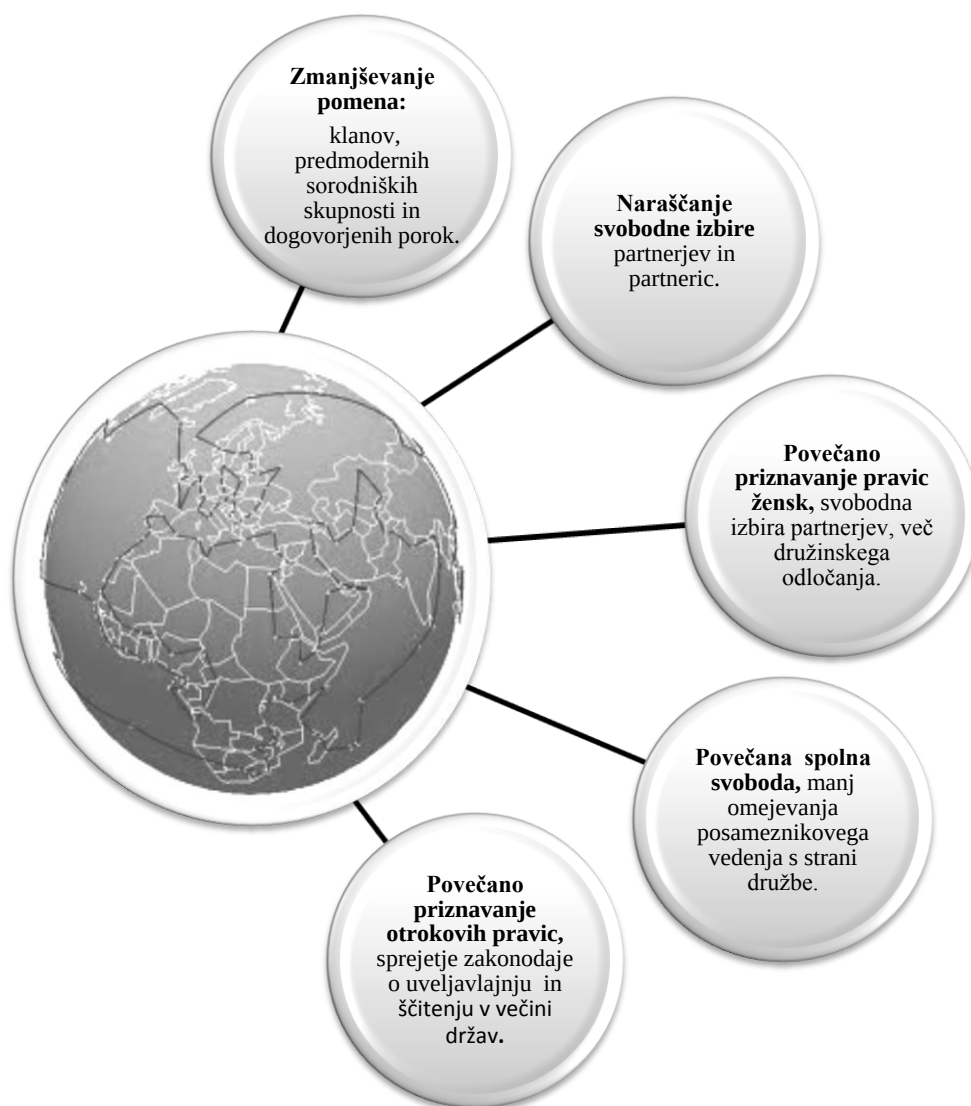
Mnogo raziskav je bilo opravljenih, da bi ugotovili, h kakšnim tendencam se nagiba današnja družina.

Konec osemdesetih let dvajsetega stoletja je Evropski koordinacijski center za raziskave in dokumentacijo v družboslovju organiziral medkulturno študijo družinskega življenja v 14 evropskih državah. To so bile Belgija, Finska, Francija, Nemška demokratična republika in Zvezna republika Nemčija (študija je bila izvedena pred združitvijo), Velika Britanija, Madžarska, Italija, Nizozemska, Norveška, Poljska, Švedska, Sovjetska zveza in Jugoslavija. Ugotovitve študij po posameznih državah je analizirala Katja Boh. Ugotovila je širok razpon različnih vzorcev po različnih državah.

- 1. Verjetnost, da poročena ženska dela, je bila močno različna, s preko 80 odstotki v Sovjetski zvezi, a manj kot tretjino v Belgiji in na Nizozemskem.*
- 2. Zdelo se je, da so se pogostosti porok razhajale. Leta 1932 je imela Poljska največjo pogostost z 8,3 poroke na 1.000 prebivalcev, najnižjo pa je imela Norveška s 6,2 poroke. Leta 1984 je bil razpon med najvišjo stopnjo (10,3 v ZSSR) in najnižjo (4 na Švedskem) veliko večji.*
- 3. Bohova je ugotovila, da postaja zunajzakonska skupnost kot alternativa običajna na Švedskem in Finskem, a ostaja razmeroma redka v Belgiji in Italiji.*
- 4. Odkrila je tudi, da je bilo število otrok, rojenih na žensko, največje v Sovjetski zvezi in na Poljskem, najnižje pa v Zvezni republiki Nemčiji in Italiji.*
- 5. Kot smo že razpravljali, so samohranilci v nekaterih evropskih državah veliko bolj običajni kot v drugih. Bohova je ugotovila, da so bili leta 1981 najpogostejši na Finskem, najbolj redki pa v Sovjetski zvezi (Haralambos in Holborn, 2001, 364).*

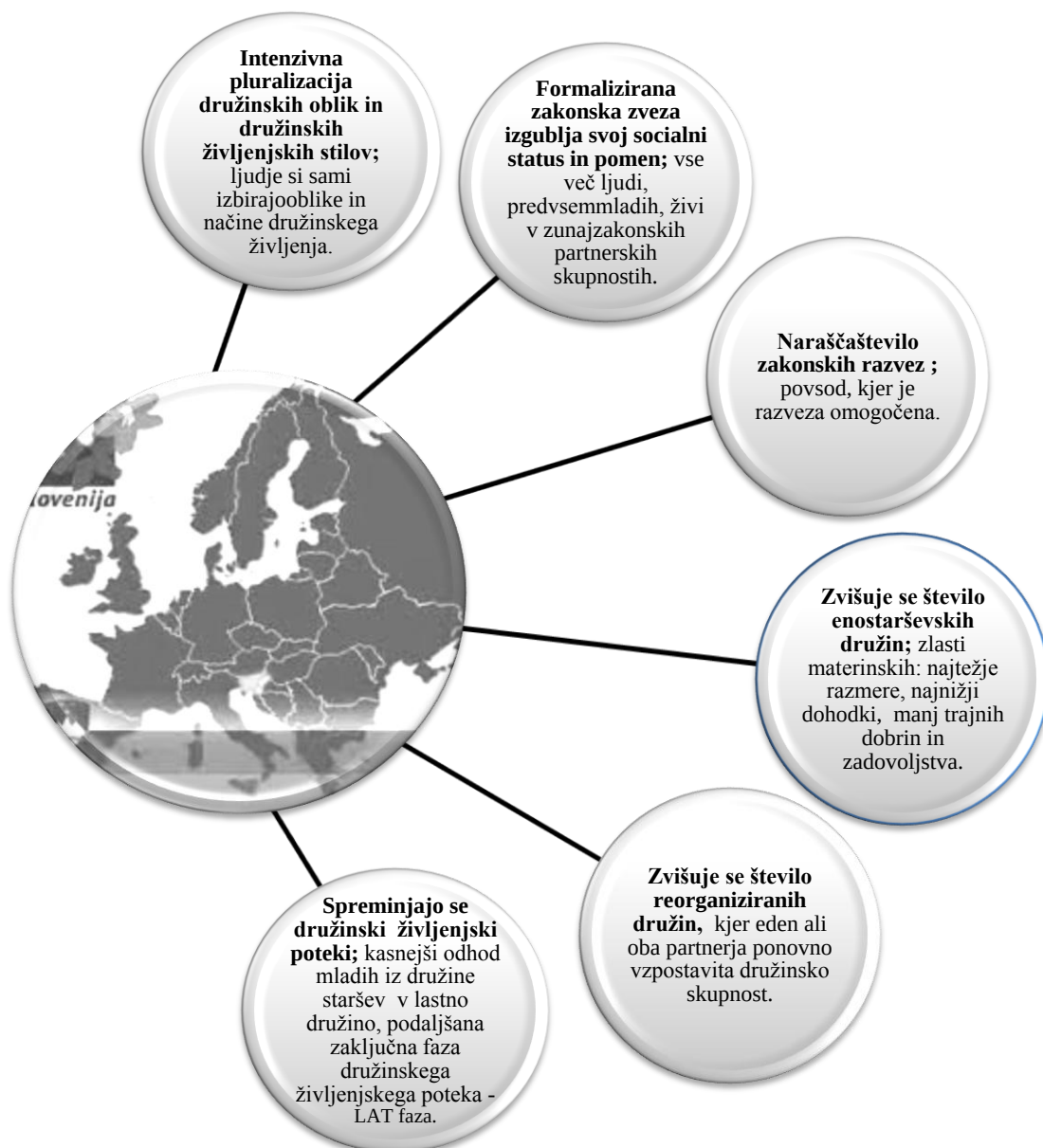
Kljub izraženim razlikam med omenjenimi državami pa vseeno lahko izsledimo določene trende. Spreminjanje družinskega življenja je prisotno skoraj po vsem svetu, temeljni trendi pa so prikazani na naslednji sliki (slika 10).

Slika 10: Trendi spreminjanja družinskega življenja na globalni ravni

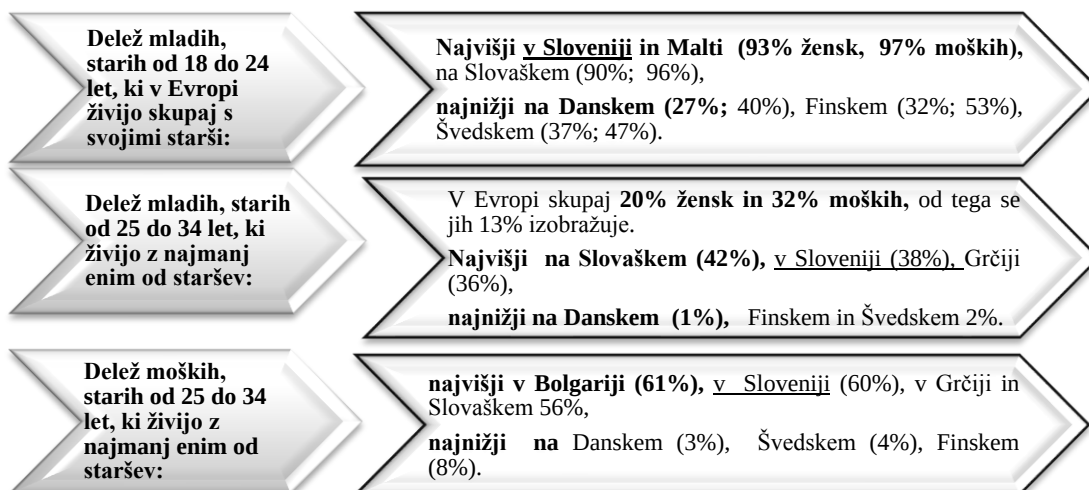
Vir: Lasten, prirejeno po: Rener, v: Barle -Lakota et al., 2006 in <http://t3.gstatic.com>
(24. 10. 2010)

Ali se podobni trendi spreminjanja družinskega življenja kažejo tudi v Sloveniji in Evropi?
Poiščimo odgovore v nadaljevanju.

Slika 11: Trendi spreminjanja družinskega življenja v Evropi in Sloveniji
Vir: Lasten, prirejeno po: Rener 1995 in <http://t1.gstatic.com> (15. 10. 2010)

Poglejmo, kateri so najnovejši statistični podatki, ki potrjujejo te trende. Podatki Eurostata – EU statistične baze podatkov – kažejo statistiko 27 držav Evropske unije za leto 2008.

Slika 12: Mladi v Evropi živijo dolgo časa pri svojih starših (LAT faza)

Vir: Lasten, prirejeno po: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (10. 10. 2010)

Postmoderni svet označujejo pluralizem, demokracija, verska svoboda, potrošnja, mobilnost in povečana dostopnost novic ter zabave. Dom ni več zatočišče harmonije, vedrine in razumevanja, postane lahko mesto za konflikte med ljudmi različnih starosti ter spolov. Postmoderno življenje se pojavlja kot povratek ali redefiniranje, mnoge moderne družine se vračajo k predmodernemu načinu življenja (Zeitlin, M. F. et al., 1995, v: <http://www.unu.edu>, 10. 9. 2010).

Kljub temu ostajajo razlike in podobnosti med predmoderno ter postmoderno družino, kar je prikazano na dveh slikah v nadaljevanju (13 in 14).

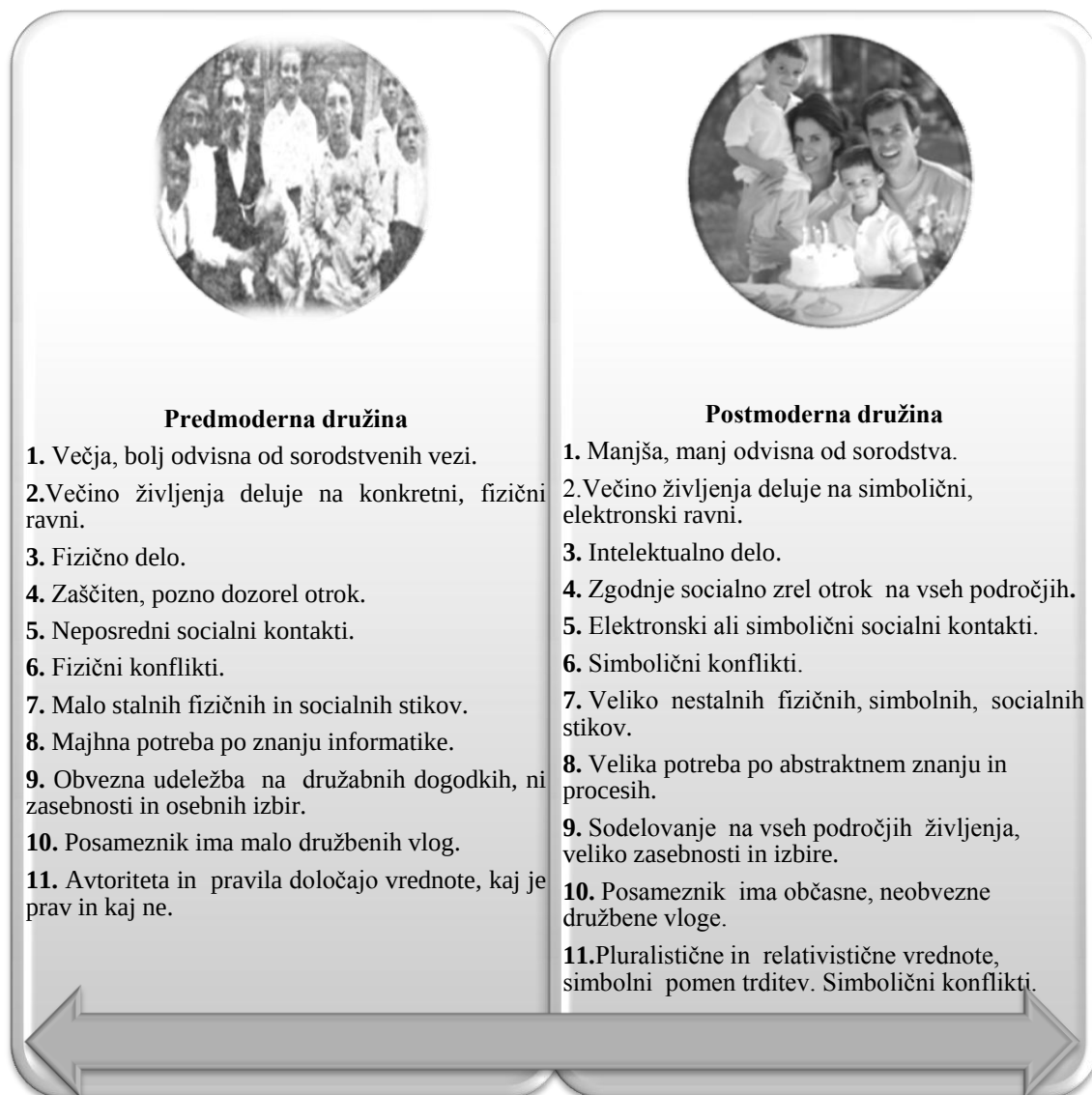
Kakšna se vam zdi, da bo prihodnost družine? Svoje razmišljanje podkrepite s podatki iz slik v nadaljevanju (sliki 13 in 14) in jih povežite z razvojem družine. Razmišljanje napišite v obliki eseja.

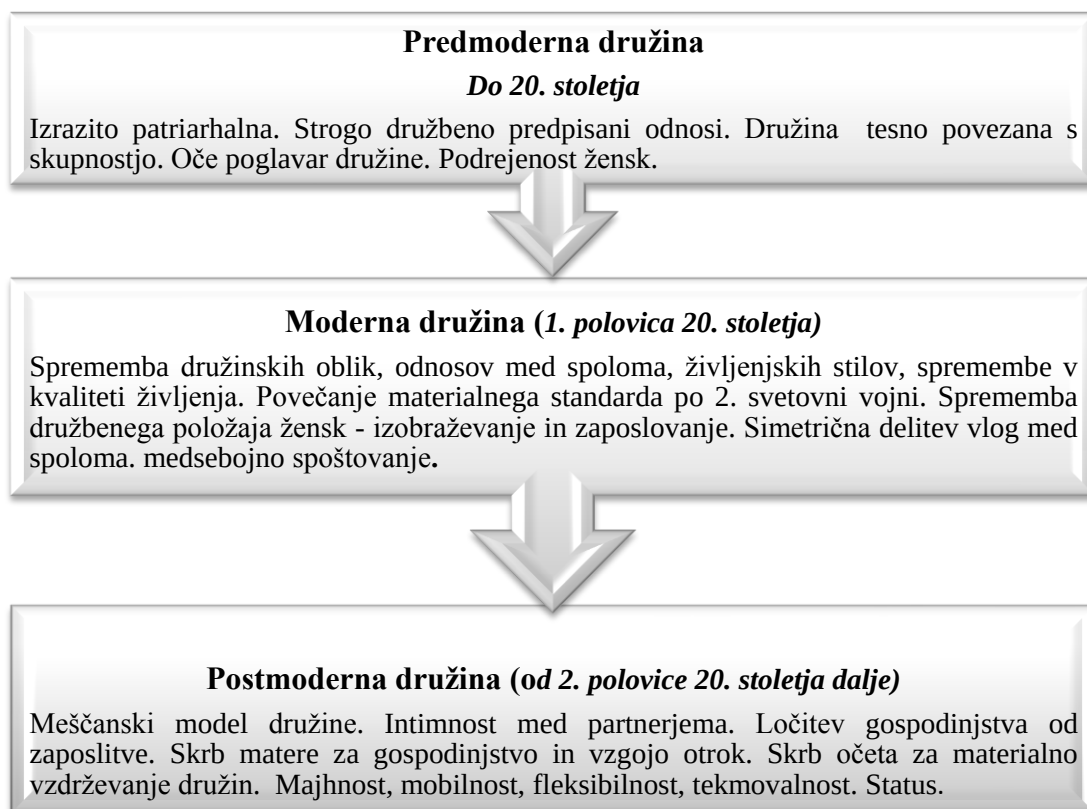
Slika 13: Podobnosti med predmoderno in postmoderno družino v odnosu do moderne družine

Vir: Lasten, prirejeno po: Zeitlin, M. F. et al, 37, <http://www.unu.edu> (10. 10. 2010)

Slika levo: <http://www2.arnes.si> in Microsoft Office ClipArt, desno: <http://t1.gstatic.com>

Slika 14: Razlike med predmoderno in postmoderno družino
Vir: Lasten, prirejeno po: Zeitlin, M. F. et al, 37, <http://www.unu.edu> (10. 10. 2010),
slika levo: <http://www2.arnes.si>, desno: Microsoft Office ClipArt

Slika 15: Zgodovinski prerez predmoderne, moderne in postmoderne družine

Vir: Lasten, prirejeno po: Ule, 1999

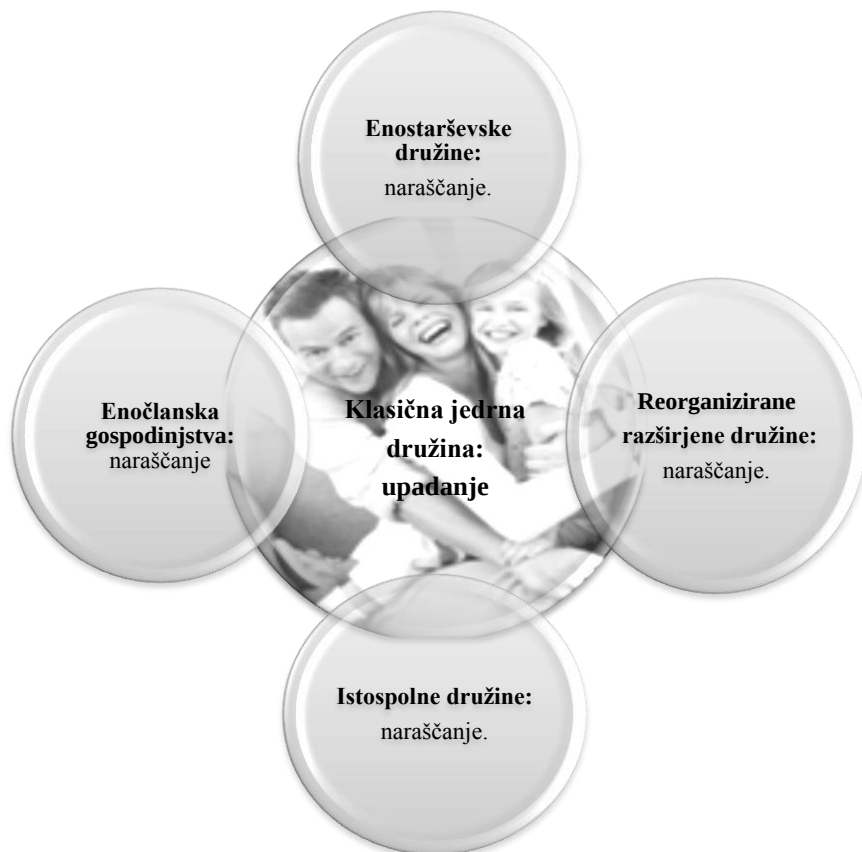
2.3 DRUŽINA IN DRUGE OBLIKE SKUPNEGA ŽIVLJENJA

S spreminjanjem družbe se spreminja tudi družinsko življenje. Model nuklearne družine, v kateri živita heteroseksualna starša z otroki, se razširja na mnoge raznovrstne oblike, kar navajajo številni strokovnjaki. Intenzivno spreminjanje je glavna značilnost družinskega življenja v zadnjem času. Tudi v Sloveniji postaja izredno raznovrstno, govorimo o pluralizaciji družinskega življenja in družinskih oblik. Družina, ki je še vedno temeljna družbena institucija, se spreminja tako po spolni kot starostni strukturi, spreminjajo se družinske vloge in delitev družinskega dela, ravno tako se spreminjajo družinski poteki. Družina ostaja tudi danes pomembna družbena institucija, še vedno je nosilka dveh osrednjih družbenih funkcij: socializacije otrok in psihične stabilizacije odraslih posameznikov. Temeljno načelo delovanja družine pa postaja raznolikost (Švab, v: Renner et al, 2006).

Spremembe v družini v zadnjih dvajsetih ali tridesetih letih nakazujejo, da postaja družina deinstitutionalizirana; prihaja do zmanjševanja njenega pomena kot institucije, ob tem pa ne gre za njeno izginjanje. Ob klasični jedrni družini se uveljavljajo nove družinske oblike: in sicer enostarševstvo, reorganizirane razširjene družine, ki jih ne poimenujemo več nepopolne; poleg biološkega starševstva pa se vedno bolj uveljavljajo različne oblike socialnega starševstva.

Družina vse bolj postaja socialno-emotivna skupnost; namesto materialnih interesov stopi v ospredje romantična ljubezen. Odnosi v družini so se spremenili. Povečala se je enakopravnost med spoloma, zmanjšali so se medgeneracijski konflikti med starši in otroki. Dogaja se premik od zakona kot institucije k zakonu kot odnosu, kar kaže na dejstvo, da se je spremenila kultura, ki vedno bolj temelji na svobodi, izbiri ter pravici do prekinitve slabih odnosov. Pričakovanja do partnerjev so v današnjem zakonu večja, saj se od njih pričakuje ne

samo zakonsko partnerstvo, temveč, da kot osebnosti ustrezajo partnerjevim pričakovanjem, kar pa je danes velik izziv. Pomanjkanje tradicij na tem področju pa ne nudi opore posamezniku, ki želi pričakovanjem zakona ustreči. Formalni zakon izgublja na privlačnosti in pomenu za nove generacije. Včasih so se ljudje spoznali, se poročili ter imeli otroke, danes pa preprosto živijo skupaj. »Zavezanost »skupaj do smrti« je sedaj zamenjala zavezanost »tako dolgo kot bodo stvari šle dobro« (Ule in Kuhar, 2003, 51).

Slika 16: Klasična jedrna družina in nove družinske oblike

Vir: Lasten, prirejeno po: Ule in Kuhar, 2003; slika: Microsoft Office ClipArt

Kakšna družina je torej na vidiku?

Drugačna, bolj pogajalska, alternativna, multipla, reorganizirana, razširjena, še bolj potrebna v tem svetu negotovosti in tveganj. Stabilna obdobja partnerstva (pred in med poroko ali po njej) se bodo izmenjavala z drugimi obdobji, ko preizkušamo, se igramo ter eksperimentiramo z odnosi (Ule in Kuhar, 2003).

Individualizacija življenja vpliva tudi na družinsko življenje. Spremenjen ritem delovnega časa, fleksibilnost vsakdana ne le obeh partnerjev, temveč tudi otrok ter ustanov, kamor so vključeni (vrtci, šole), narekujejo vsakodnevno usklajevanje, prilagajanje in oblikovanje nenehnih dogovorov oziroma pravil. Zato je potrebno, da se družinski člani naučijo strpnega in razumevajočega dialoga, ki bo družinsko življenje povezoval in ne razdvajal. Vprašanje je, ali je posameznik skozi lasten razvoj oziroma skozi sistem primarne ter sekundarne in eventualne terciarne socializacije pridobil znanja oziroma kompetence za sinhronizirano delovanje družine? Vsekakor so potrebna nova znanja, predvsem pa na to mesto lahko vstopit.i. vseživljenjsko izobraževanje, čigar sestavni del naj bi bilo tudi razvijanje omenjenih kompetenc. Kaj pravi o slovenski družini statistika, si oglejmo v naslednjih dveh prispevkih in analizah, objavljenih na spletnih straneh Statističnega urada Republike Slovenije.

2.3.1 Spreminjanje družinskega življenja v postmoderni dobi

Spreminjanje družinskega življenja je prisotno skoraj na vsakem koraku. Individualizacija življenja in spremenjeni življenjski ritmi in poteki posameznikov ter družin se odražajo tudi na področju družine tako v Sloveniji kot v državah Evropske unije, kar si lahko ogledamo v nadaljevanju. Spremembe so prisotne na številnih področjih družinskega življenja:

■ Maritalne spremembe

V današnji družini je prisotno povečanje števila razvez, manj porok, več reorganiziranih oblik družin in vedno več ponovnega poročanja. Del tega si lahko ogledamo v tabeli 1 in na slikah 17 in 18.

Ob popisu 2002 je bil v Sloveniji **najpogostejši tip družine zakonski par z otroki (53 %)**, sledili so: zakonski par brez otrok (21 %), mati z otroki, zunajzakonska partnerja z otroki, oče z otroki in zunajzakonska partnerja brez otrok.

Štirinajsto praznovanje mednarodnega dneva družin - 15. maj, mednarodni dan družin. Vsakoletno praznovanje dneva družine je uvedla Generalna skupščina Združenih narodov, ki je leta 1993 z resolucijo št. 47/237 15. maj proglasila za mednarodni dan družin, kot odraz pomena, ki ga namenja družini kot osnovni celici družbe. Prvič smo ta dan praznovali leta 1994, v mednarodnem letu družine.

Število družin narašča počasneje kot število gospodinjstev – 685 tisoč gospodinjstev in 556 tisoč družin, je imelo povprečno **3 člane**. Med 685 tisoč gospodinjstvi je bilo 176 skupinskih.

V Sloveniji živi vedno več ljudi samih - 150 tisoč ljudi je ob popisu živelo samih (enočlanska gospodinjstva), med njimi je bilo več žensk (93 tisoč ali 62 %) kot moških (57 tisoč ali 38 %). ***Večina prebivalcev Slovenije živi v družinah** -78 %od dveh milijonov prebivalcev Slovenije je ob popisu 2002 živela v družinah: 89 % vseh moških in 84 % vseh žensk. Med njimi je bilo 41 % otrok in 59 % odraslih.

V Sloveniji so leta 2002 živeli v družini povprečno trije člani – v primerjavi s podatki popisa 1991 se je v Sloveniji število družin do leta 2002 povečalo za 12 tisoč, v primerjavi s popisom 1981 pa za 33 tisoč; število članov v družinah se je znižalo. Leta 2002 je bila v Sloveniji povprečna velikost družine 3,06 člana.

Poročeni pari so v Sloveniji še vedno večinska oblika družin –73,7%. Kljub temu, da se število družin stalno povečuje (med leti 1981–2002 se je povečalo za 34 tisoč oz. 6,5 %), se delež družin »zakonskih parov z otroki« manjša (v omenjenem obdobju za 10,3 %).

Raznovrstnost družinskih oblik je danes večja–zakonski pari z otroki« (53 %) je prevladujoča družinska oblika, a njen delež upada. Od leta 1961 se je v Sloveniji delež ljudi, ki so živeli v "tradicionalnih" družinah, zmanjšal s 65 % na 59 %. Sledili so »zakonski pari brez otrok« (21 %), tem pa družine »mater z otroki« (16 %) ter družine »zunajzakonskih partnerjev z otroki« (5 %). Najmanj številne so bile družine »očetov z otroki« (3 %) in »zunajzakonskih partnerjev brez otrok« (2 %).

80 % otrok je ob popisu 2002 živelo v družinah z obema staršema – 4-krat več otrok je živelo z obema staršema kot samo z enim staršem: z očetom in mamo je živelo 555 tisoč otrok, 140 tisoč pa samo z enim od njiju. Otrok, ki so živeli samo z očetom, je bilo številčno najmanj, bili pa so nekoliko starejši od tistih, ki so živeli sami z materami.

Povprečna starost otrok v družinah ob zadnjem popisu– 17 let in pol. Povprečno najmlajši otroci (10 let in pol) so živeli v družinah »zunajzakonskih partnerjev z otroki«, povprečno najstarejši pa v »enostarševskih družinah«. Tisti, ki so živeli v družinah samo z očetom, so bili stari skoraj 23 let, v družinah samo z mamami pa leto manj. **Skoraj polovica družin z otroki je imela ob popisu 2002 v Sloveniji enega otroka**, v dobrih 42 % dva otroka, v 9 % pa vsaj tri otroke (http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=880.htm, 15. 10. 2010).

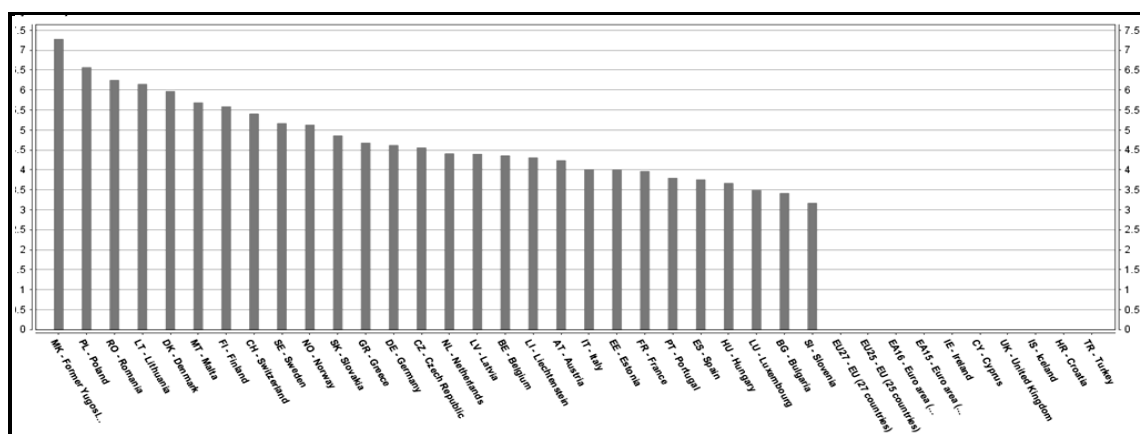

Tabela 1: Stopnja poročnosti in razvezanosti zakonskih zvez na 1.000 sklenitev zakonskih zvez v Sloveniji

Stopnja poročnosti in razvezanosti -po letih	Ø 1995–1999	Ø 2000–2004	2004	2005	2006	2007	2008 ¹⁾
Sklenitve zakonskih zvez na 1.000 prebivalcev	3,9	3,5	3,3	2,9	3,2	3,2	3,3
Razveze zakonskih zvez na 1.000 prebivalcev	1,0	1,2	1,2	1,3	1,2	1,3	1,1
Razveze zakonskih zvez na 1.000 sklenitev zakonskih zvez	252,6	339,8	367,6	458,8	366,5	410,6	335,1

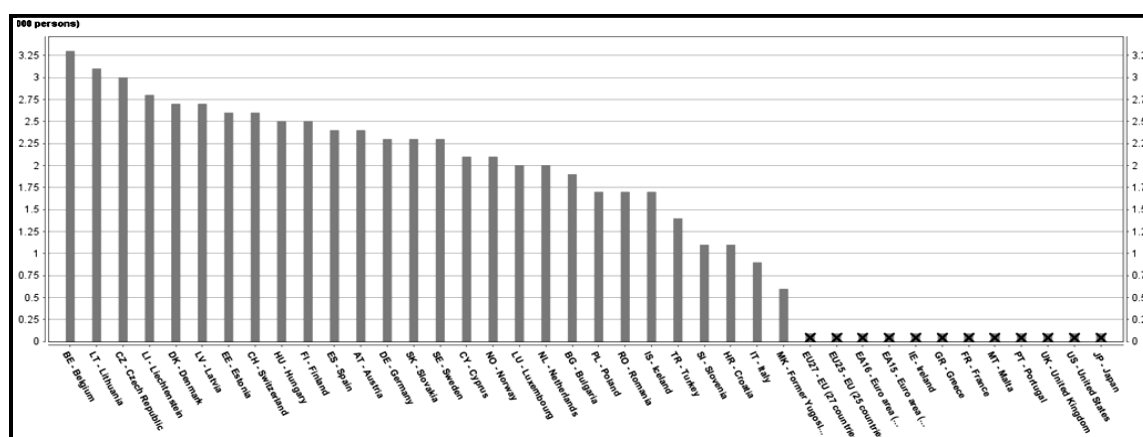
1) Za izračun uporabljeni preračunani podatki po statistični definiciji prebivalstva, objavljeni leta 2008.

Vir: Prirejeno po: http://www.stat.si/letopis/2009/04_09/04-25-09.htm (20. 10. 2010)

Slika 17: Število porok v Evropski Uniji v letu 2008 (na 1.000 prebivalcev)

Vir: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/graph.do?tab=graph&plugin=1&> (17. 10. 2010)

Slika 18: Število razvez v Evropski uniji v letu 2009 (na 1.000 prebivalcev)

Vir: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (17. 10. 2010)

Prikazani statistični podatki kažejo, da je tako število porok kot tudi razvez v Sloveniji manjše v primerjavi z državami Evropske unije, medtem ko je število otrok, rojenih izven zakonske zveze, po številu v zgornji četrtini evropskih držav.

V Sloveniji je število porok od leta 1995 do leta 2008 upadlo iz 3,9 na 3,3 na 1.000 prebivalcev. Najmanj porok je bilo leta 2005 in obenem največ razvez na 1.000 porok. V letu 2008 je bilo na 1.000 sklenjenih zakonskih zvez kar 335,1 zvez razvezanih, kar je za 82,5 razvez več kot leta 2005.

■ **Naraščanje števila reorganiziranih družin**

Naraščanje števila razvez je postalo običajen del družinskih potekov. Razveza kot prekinitev partnerskega razmerja pomeni prelom nekega družinskega poteka. Največ razvez naj bi bilo med mlajšimi odraslimi pari z majhnimi otroki, ki se razvežejo že v prvih letih zakona. Takim razvezam pa pogosto sledi reorganiziranje družin, mnogi otroci pa doživijo ponovno poroko enega ali obeh staršev. Vzorcev reorganiziranih družin je veliko (Švab, v: Rener et al.).

Po ocenah naj bi bilo v Sloveniji okoli 30 % reorganiziranih družin (Švab, 1998, v: Rener et al., 2006). Nedvomno vnašajo takšne vrste reorganiziranih družin nove situacije, ki so jim izpostavljeni najbolj ranljivi člani družine – otroci. Le-ti morajo zelo zgodaj, ko v okviru družine še poteka primarna socializacija, spreminjati že ustaljene vzorce obnašanja ter si razvijati nove.

Družine si ustvarjajo nove socialne mreže in prakse, pogost pojav pa predstavlja razlikovanje med biološkim očetom ter »novim« socialnim očetom. Ta razmerja pa lahko postanejo konfliktna ali pa se spreminjajo v nove oblike (Švab, v: Rener et al., 2006).

■ **Podaljšanje mladosti**

Mladi večinoma kasneje odhajajo iz družine ter se kasneje osamosvajajo. To obdobje imenujemo tudi LAT faza (*»living apart together«*), živeti skupaj in hkrati narazen. Razlogi so različni: težave v doseganju ekonomske neodvisnosti, nezaposlenost, stanovanjska problematika, študij ipd. Je vmesna faza med družinsko odvisnostjo in od izvirne družine docela neodvisnim življenjem (Rener et al., 2006).

■ **Krajšanje nekaterih obdobjev družinskega življenja**

Obdobje aktivnega starševstva se lahko skrajša zaradi majhnega števila otrok v družini, kar je razvidno iz popisov prebivalstva (http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=880.htm, 15. 10. 2010).

■ **Podvajanje nekaterih obdobjev**

Ponovno poročanje in vzpostavljanje nove družine je dokaj pogost pojav v sodobni družini (<http://www.stat.si>, 15. 10. 2010)

■ **Podaljševanje življenjske dobe**

Tretje življenjsko obdobje postaja aktivno obdobje posameznikov; utrjujejo so se časovne povezave med generacijami; povečujejo se potrebe po negi in skrbi za starejše ljudi, neformalna sorodstvena nega starejših ljudi bo postala precejšen del družinskega procesnega življenja. Starejša generacija nudi pomembno oporo mladim generacijam, medgeneracijska razmerja postajajo pomemben del družbenega življenja. V Sloveniji je bilo leta 2005 20,6% ljudi starih nad 60 let.

■ Spremenjena vloga očetovstva

Pojav novega očetovstva se kaže v aktivnejšem vključevanju očetov v družinsko delo, skrb za otroke, vendar se še ne razvija tako hitro kot kažejo trendi v zahodnih državah. V Sloveniji se država aktivno odziva na te trende, saj npr. priznava očetovski dopust (90 dni), ki je neprenosljiva pravica očeta; očetovski dopust je bil uveden leta 2001. V Sloveniji so spremembe na področju družinskih vlog še v zametkih. Še vedno je ukoreninjena ideologija tradicionalne družine in družinskih vlog ter ideologizacija materinstva. Glede na vse spremembe so družinski poteki vse bolj nedoločljivi (Švab, v Renner et al., 2006).

Vzdrževani otroci po razvezah zakonske zveze

Le približno 5 % vzdrževanih otrok iz razvezanih zakonskih zvez je običajno dodeljenih v oskrbo samo očetu. Vzdrževani otroci iz razvezanih zakonskih zvez so bili vsa leta večinoma dodeljeni v oskrbo materam. Po letu 2000 pa se je začel povečevati delež otrok, ki se po razvezi dodelijo v oskrbo obema staršema. Delež otrok, za katere so po razpadu družin skrbeli samo očetje, običajno ni bil velik: leta 2000 je bilo takih otrok 3,9 %, leta 2007 jih je bilo 3,2 %, leta 2008 pa 4,5 % (http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=3193, 15. 10. 2010).

V vsakem obdobju zgodovine človeštva je imela družina svoje posebno mesto. Bila je spodbujana, izkoriščana, zlorabljena, ali zanemarjena. Njena vloga se spreminja s časom, drugačnimi življenjskimi, političnimi, tehnološkimi in gospodarskimi razmerami. Spremenile so se tudi nekatere vloge družine, ki so bile včasih vezane le nanjo. Ljudje si zavestno sami izbirajo različne oblike družinske skupnosti, v katerih želijo vzgajati svoje otroke in sami zoreti ob njih. Marsikje, posebno v zahodnem svetu, ima vse večji delež družin drugačno sestavo od klasične. Tudi pri nas se že skoraj tretjina otrok rodi v družinskem okolju, ki ni tradicionalno (Tomori, 1994).

V letu 2009 so očetje za otroke, ki niso bili rojeni v zakonski zvezi, podali 11.709 priznanj očetovstva. Za 59,2 % otrok je bilo to urejeno še pred njihovim rojstvom. Vsako leto več priznanj očetovstva. S priznanjem očetovstva moški skladno z veljavnimi zakonskimi predpisi prizna otroka, ki ni bil rojen v zakonski zvezi, za svojega. Priznanje očetovstva pa je veljavno le, če se z njim strinja tudi otrokova mati. Število priznanj očetovstva je vsako leto višje in je tesno povezano s povečevanjem števila otrok, ki se rodijo neporočenim staršem (oz. v zunajzakonski skupnosti).

V letu 2009 je bilo priznanje očetovstva podano za 11.709 otrok; to je največ doslej. Za veliko večino teh otrok je bilo priznanje očetovstva podano, preden se je otrok rodil. Od leta 2005, odkar oče lahko prizna otroka za svojega že pred rojstvom, to stori vsako leto vedno več očetov. V letu 2006 je to pravico uveljavila četrтина, v letu 2009 pa že skoraj 60 % očetov. V letu 2009 je bilo priznanje očetovstva podano pred otrokovim rojstvom za 6.928 otrok. Takoj v prvem mesecu po rojstvu otroka je bilo priznanje očetovstva urejeno še za 4.003 otrok. Za 202 otroka (1,8 %) je bilo priznanje očetovstva podano, ko so bili ti stari več kot eno leto. 22 otrok je bilo ob priznanju očetovstva starih 20 ali več let.

Starost očeta ob priznanju očetovstva

Povprečna starost očeta ob rojstvu otroka je – tako kot povprečna starost matere – vsako leto višja. Očetje, ki so priznali otroka v letu 2009, so bili v povprečju stari 32,9 leta. Ker je večina priznanj očetovstva podana ob otrokovem rojstvu, se povprečna starost očeta ob priznanju otroka za svojega Oin povprečna starost očeta ob rojstvu otroka skoraj ne razlikujeta.

Tabela 2: Priznanja očetovstva po starosti otrok, Slovenija

	1989	1999	2008	2009
SKUPAJ	4.544	5.676	11.552	11.709
<i>pred rojstvom otroka</i>	-	-	6.088	6.928
<i>manj kot 1 mesec</i>	1.300	2.646	4.627	4.003
<i>1–11 mesecev</i>	3.003	2.715	632	576
<i>1–4 leta</i>	148	180	92	77
<i>5–9 let</i>	59	85	45	50
<i>10–14 let</i>	15	24	23	33
<i>15–19 let</i>	8	14	23	20
<i>20 let ali več</i>	11	12	22	22

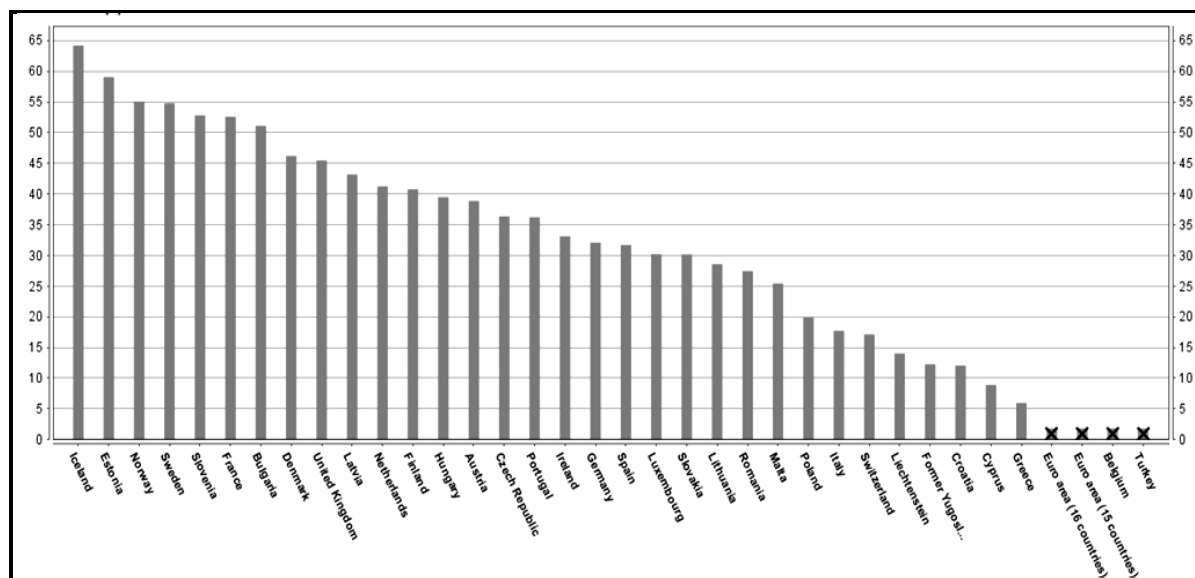
Vir: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=3429 (23. 10. 2010)

Tip enostarševske družine

Med družinskimi oblikami je vse pogostejše zastopan tip enostarševske družine, ki opazno narašča v Evropi in Sloveniji, kot je razvidno iz podatkov Statističnega urada Republike Slovenije:

Manjša se družbena stigmatizacija teh družin, ostaja pa zelo pomembno dejstvo, da so enostarševske družine podvržene velikim socialnim stiskam, kar pa lahko vodi k socialni izključenosti. Enostarševske družine so lahko posledica smrti enega od partnerjev, formalne razveze ali ločenega življenja partnerjev. »V povprečju so enostarševske družine bolj socialno ranljive in bolj izpostavljene socialni izključenosti kot dvostarševske družine. Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije je revnih 20 % enostarševskih družin z otroki, starimi nad 16 let. Takoj za njimi so enostarševske družine z otroki, starimi do 16 let (14 %)« (Statistične informacije št. 165/2002, v: Renner et al., 2006).

Kaj pa kažejo statistični podatki Evropske unije. Oglejmo si sliko 19.

Slika 19: Odstotki otrok v Evropski uniji, rojenih izven zakona (v letu 2009)

Vir: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/graph?tab=graph&plugin=1&> (17.10.2010)

Pojav samohranilstva postaja vse bolj pogost tudi v državah Evropske unije, kar je prikazano v nadaljevanju.

Po vladnih statistikah je leta 1961 2,5 % prebivalstva živel v gospodinjstvih, sestavljenih iz enega samega roditelja z nepreskrbljenimi otroki, do leta 1992 pa se je ta delež počel povečati in dosegel 10,1 %. Med letoma 1972 in 1991 je delež otrok, živečih z enim samim roditeljem narasel z 8 na 18 odstotkov. Fundacija Josepha Rowntreeja navaja izračune, ki kažejo, da so samohranilske družine leta 1989 tvorile 14 % britanskih družin. Med zahodnoevropskimi državami je imela tako visok delež le še Danska. V Španiji, na Irskem in Portugalskem je bilo takšnih družin manj kot 10 %, v Grčiji pa manj kot 5 %. V Evropi in razvitih industrijskih državah kot sta na primer Japonska in ZDA, ti deleži naraščajo [...]. Samohranilstvo je pogosto prehodno stanje pred, med ali pa po obdobjih, v katerih ima družina dva roditelja. Greg Duncan in Willard Rodgers sta na podlagi podatkov iz raziskave o otrocih, rojenih v ZDA med letoma 1967 in 1969 ocenila, da je manj kot tretjina otrok, rojenih v samohranilski družini, tudi ostala v takšni družini vse otroštvo (Haralambos in Holborn, 2001).

2.3.2 Nove partnerske in družinske zveze

Pojav gejevskih in lezbičnih družin in partnerstev lahko razumemo kot rezultat pluralizacije družinskega življenja. »Posamezniki vstopajo v družbene odnose zaradi samih sebe oziroma zaradi tega, kar lahko iz takšnega odnosa pridobijo. Čisto razmerje obstaja le toliko, kolikor prinaša zadovoljstvo obema partnerjema« (Giddens, 2000, v: Švab et al., 127).

Slika 20: Javna manifestacija Parada ponosa 2010

Vir: <http://t1.gstatic.com> (18. 10. 2010)

Predlog novega Družinskega zakonika vključuje pomembne spremembe na tem področju – več o tem najdete na spletnem naslovu: www.mddsz.gov.si/fileadmin/.../DZak_kratek_povzetek.doc. O novih partnerskih in družinskih zvezah si preberite na naslednjih spletnih naslovih:

<http://www.skrivnost-zdravja.si/blog/odnosi/homoseksualni-pari-vzgoja-otrok-posvojitev/>, <http://www.narobe.si/stevilka-13/intervju-judith-stacey>,

http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/objektiv/1042351261,

http://www.druzboslovnerazprave.org/media/pdf/clanki/DR49_50-urek.pdf,

http://www.druzinski-zakonik.si/istospolne_druzine_v_slovenski_druzbi/izsledki_raziskav_in_citati_z_okrogle_mize.html,
<http://dk.fdv.uni-lj.si/dr/dr49-50Svab.PDF>.

2.4 RAZVOJ KONKRETNE DRUŽINE

Družina se kot celota razvija po zaporednih obdobjih., ki s seboj prinašajo posebne razvojne zahteve in naloge. Z vsakim od razvojnih obdobj družine prihajajo v življenje družinskih članov nove preizkušnje, spodbude, prednosti, ovire ter zadoščenja. V vsaki fazi so potrebna drugačna pravila. Zaradi povezanosti in soodvisnosti družinskega sistema spremembe pri enem članu sprožijo tudi spreminjanje pri vseh ostalih. Več pravic, odgovornosti in samostojnost enega člana neposredno vpliva na pravice, odgovornost ter samostojnost drugih članov družine. Če pa le eden od družinskih članov zaostaja v razvoju, to zadržuje tudi razvoj vseh preostalih. Potrebno je veliko znanja, da lahko obvladujemo zahtevne življenjske situacije, zato so v učbeniku predstavljena splošna merila oziroma zakonitosti, ki se pojavljajo v razvojnih obdobjih posamezne družine. Kako o njih spregovori Martina Tomori (1994), si oglejmo v nadaljevanju.

2.4.1 Splošna merila in zakonitosti

- **Prehodi iz enega razvojnega obdobja v naslednje so za družino svojevrstna izkušnja**

Prehodi iz enega obdobja v naslednje so postopni in počasni, kljub temu pa se družina včasih znajde v razvojni fazi, za katero še ni pripravljena. Prehod na višjo stopnjo

razvoja poteka toliko bolj gladko, kolikor bolje so družina kot celota in njeni člani izpolnili razvojne naloge prejšnjega razvojnega obdobja.

■ **Obvladovanje razvojnih nalog družine se kaže tudi zunaj nje**

Kako obvladuje družina kot celota razvojne naloge trenutnega obdobja svojega življenjskega ciklusa, je odvisno počutje oziroma notranje ravnesje vsakega družinskega člana posebej. Tako na primer mati, ki skrbi poleg svojih otrok še za svoje ostarele starše, težko obvladuje tekoče naloge oziroma porabi za njihovo opravljanje veliko več energije, kot če bi imela doma že samostojne otroke, kateri ne potrebujejo več njene pomoči. Ko družina kot celota obvladuje vse naloge neke stopnje v svojem razvoju, se naslednje stopnje veseli, ker ji predstavlja izziv in je pripravljena na uresničevanje ciljev naslednje razvojne stopnje.

■ **Razvoj zahteva vrsto različnih sprememb**

Vsako prehajanje iz enega razvojnega obdobja v drugo je težaven oziroma zahteven proces. Poti, po katerih je družina varno in ustaljeno hodila je potrebno opustiti ter se podati po novih, nepredvidljivih, morda težavnih poteh. Odnose, v katerih so se družinski člani počutili domače, je ponekod potrebno preoblikovati ali pa vzpostaviti nove. Pri tem je potrebno spretno hoditi med občutji neodvisnosti in bližine, samostojnosti ter pripadnosti. Ti prehodi so zato pomembna preizkušnja, ki predstavlja izziv za vso družino.

■ **Vsaka razvojna stopnja družine vključuje družinske člane na družinski način**

V vsakem trenutku so člani družine v različnih obdobjih svojega osebnega razvoja. Ta njihova obdobja pa niso vedno med seboj usklajena. Medtem ko mati morda prvič oddaja otroka v vrtec in ima ob tem čustvene stiske, je lahko njen najstniški sin prvič zaljubljen, njen mož pa prevzema novo vodilno delovno mesto. Razvoj pri vseh pa je povezan z različnimi vrednotami, različno razpoložljivo energijo za prevzemanje novih vlog.

■ **Razvoju je potrebno prilagoditi družinska pravila**

Na vsaki razvojni stopnji so potrebna drugačna pravila, ki morajo upoštevati raven zrelosti vseh članov. Pravila, ki jih družina postavi majhnemu otroku, za najstnika niso več smiselna.

■ **Spreminja se pomen bližine**

S stopnjo razvoja družine se spreminja tudi bližina med njenimi člani. Bližina med dojenčkom in staršem je nujna za njegovo preživetje oziroma zdrav razvoj, v kasnejših obdobjih pa je nesmiselna ter moteča. Za razvoj samostojnosti potrebuje otrok več zasebnosti. Bližino je potrebno zamenjati s pogovori, skupnimi opravili ali dogodki.

■ **Z razvojem družine se spreminja tudi njen urnik**

Z razvojem družine se spreminjajo tudi aktivnosti njenih članov. Vsak član družine ima vedno več svojih dejavnosti, kar zahteva drugačno razporeditev časa.

■ **Drugačna je razporeditev v prostoru**

Z razvojem družine se spreminja tudi skupni družinski prostor. Prostor, ki je namenjen dojenčku je drugačen od prostora, ki ga ima starejši otrok ali pa mladostnik. Zaradi drugačnih potreb po neodvisnosti, intimnosti in zasebnosti, potrebuje mladostnik svoj prostor. O novi razporeditvi prostora se je treba dogovarjati in usklajevati na nov način.

■ **Spreminja se notranja dinamika v družini**

Določene stopnje razvoja zahtevajo več notranje stabilnosti, druge večjo odprtost za spremembe. Družina z majhnimi otroki mora svojo dejavnost prilagajati potrebam otrok, medtem ko ima družina z odraslimi otroki večjo potrebo po dinamiki.

■ **Nerazrešene naloge para prinašajo v družino vrsto zapletov**

Veliko partnerstev se začne lomiti na zelo vsakdanjih in nepomembnih poljih skupnega življenja. Obstoj zelo tesnih navezav ter vplivov izvirne družine lahko globlje poseže v družinsko dinamiko kot pa v obdobju partnerstva. Odločitve, v katerih partnerja usklajujeta svoje mnenje, še vedno zahtevajo manj prilagoditev kot kasnejše odločitve v družini, ko je treba upoštevati želje in potrebe večjega števila vključenih. Oba partnerja sta lahko tudi različno prilagodljiva, različno sposobna za poglobljanje odnosa z drugim človekom, različna sta si po svoji naravi in temperamentu.

■ **Vsaka razvojna naloga je simbol skupine vrednot**

V obdobju, ko so v družini majhni otroci, se oblikujejo prvi obredi okrog spanja, hranjenja, postavljajo se prva pravila o obnašanju. V tem času se družinsko življenje podredi temu ritmu in se s tem tudi omeji življenje. Družina mora uskladiti svoje potrebe glede svojih zanimanj, interesov, dela, sprostitve. Obvladovanje osnovnih higienskih navad pri otroku zahteva veliko potrpežljivosti ter truda. Družina se prvič kot celota zares sooča z merili in zahtevami, kar pa je že pot v najširšo socializacijo.

■ **Izkušnje staršev iz obdobja njihovega lastnega odraščanja dobijo v adolescenci otrok še poseben pomen**

V tem obdobju se pokaže, kako pomembno je za dogajanje v družini to, kar so v enakem razvojnem obdobju doživljali starši sami. »Če je bilo njim težko predelati teme kot so spolnost, agresivnost in neodvisnost, jih lahko adolescence njihovih otrok spravlja v hude stiske. Kompromisi in odrivanje bolečih in tesnobno zbujajočih vsebin so obrambe, h katerim so se zatekli, da bi obdržali svoje notranje ravnovesje. Ko pa jih pred te probleme postavijo njihovi otroci, te obrambe ne pomagajo več. Način, kako so se od svojih staršev osamosvajali sami, vpliva na njihove predstave o potrebah in čustvovanju njihovih otrok« (Tomori, 1994, 50).

■ **Osamosvajanje otrok je za starše priznanje in ne izguba**

Če starši v vseh temah mladostništva vidijo pomembna polja zrele osebnosti, doživljajo osamosvajanje otrok kot priznanje. Če se ob temah počutijo ogrožene, težko vzdržijo v tesnobi ter bojaznih, s katerimi spremljajo otrokovo dozorevanje. »Starši jih zaradi svoje bolehnosti, osamljenosti in izgube delovnih zadoščenj vežejo v bližino,

brez katere so se že oboji navadili živeti. Tako se hkrati srečujejo z vprašanji avtonomije ter odvisnosti z dveh različnih strani.

■ **Za nekatere družine je razvoj še posebno težak**

Za nekatere družine je razvoj še poseben težaven, še zlasti za tiste, v katerih eden ali oba starša ne uspeta predelati tem, ki jih prinaša ta ali ona razvojna faza, zaviranje razvoja družine pa je navadno povezano z vrzeli v njunem lastnem odrasčanju in nadaljuje:

»Mati, ki zaradi svojih lastnih tesnob in bojazni zadržuje adolescenčno hči, in ji deklišvo predstavlja kot nekaj nevarnega, neprijetnega ali celo slabega, ji hudo otežuje prehod v naslednjo stopnjo razvoja. Prepovedi in omejitve vedenja, ki bi utegnile spraviti dekcle v težavo, ali pa tudi nagrajevanje in spodbujanje njenega otroškega in nezrelega obnašanja, vzdržuje hčer, mater in posredno še vse preostale na stopnji, ki je zanje še varna in domača, a je hkrati ovira korakom naprej [...].

Odrasli, ki jim ni uspelo razviti prave samostojnosti in osebne avtonomije, ne zaupajo vase. Podzavestno čutijo, da je osamosvajanje lahko nevarno in da jih ogroža, da utegne nekoga raniti, prizadeti in uničiti. Če so tako trdno vkopani v svojo obrambo, posredno in neposredno sporočajo tudi svojim otrokom, da varnost in zavetje zagotavlja le tesna bližina in popolna medsebojna odvisnost.

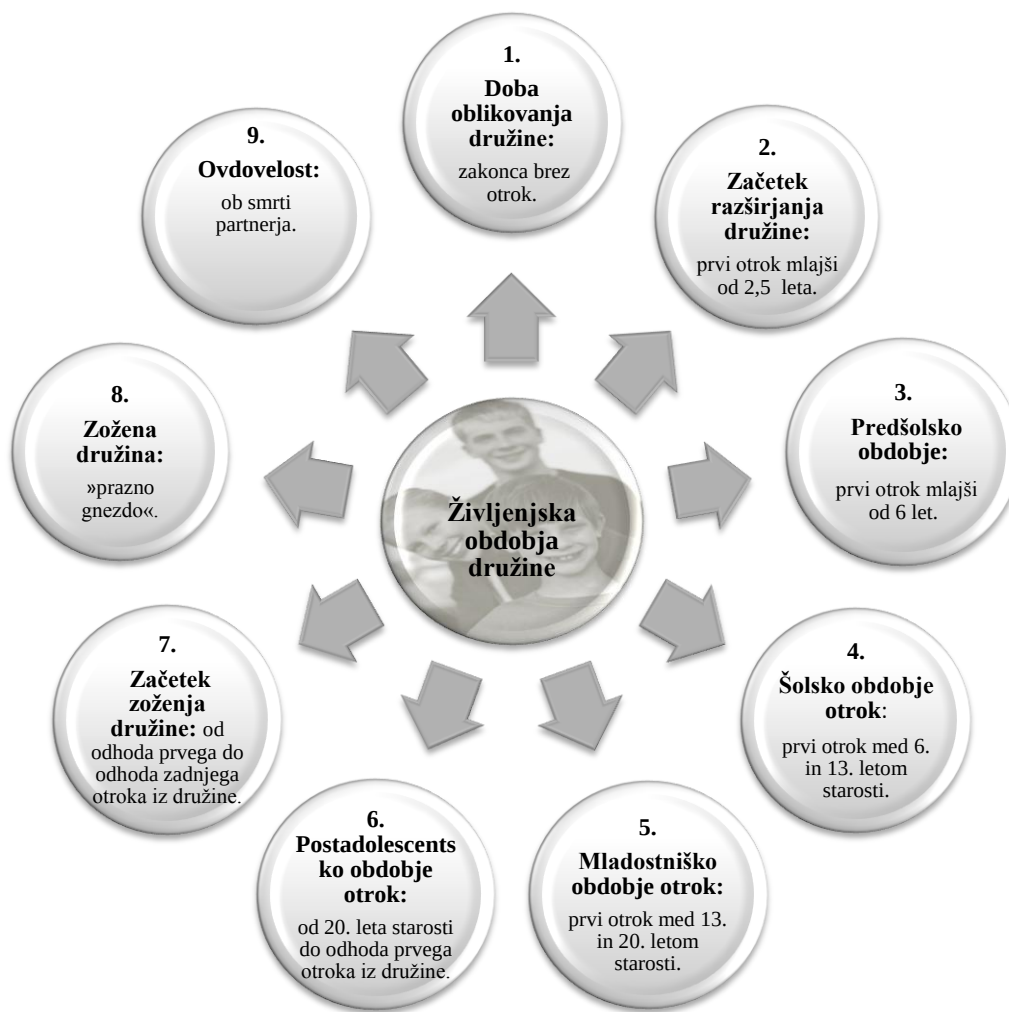
Med vzroke za to, da njim samim ni uspelo razviti zrelosti na pomembnih področjih življenja, pa avtorica uvršča posebne razmere v družini, kjer so odrasčali sami, vrednostni sistem generacij pred njimi, ki je morda ta področja tabuiral ali označeval kot nedovoljena in nezaželena.

Na posameznih razvojnih stopnjah pa lahko zaostajajo tudi družine, katere doživljajo hude in težko premagljive strese, kot na primer ob nesreči ali ko po hudi bolezni umre otrok ali eden od staršev. Takšna družina potrebuje veliko moči za obvladovanje prizadetosti ter ravnotežja, potrebnega za preživetje, zato dolgo ne more na naslednjo stopnjo razvoja. Marsikateri član družine pa celo stopi korak nazaj. Takšni zastoji ne zapustijo vedno trajnih sledi. Če je družina vitalna, prožna ter prilagodljiva, so posledice zastoja manjše.

Od splošnih meril in zakonitosti, ki se porajajo v razvojnem obdobju družine, pa preidimo na to, kako poteka družinski klasični potek v časovni dimenziji oblikovanja družine. V sociološki literaturi je predstavljen kot zaporedje dogodkov in predstavlja življenjski potek jedrne družine od vzpostavitve zakonske oz. partnerske zveze do smrti zakoncev oz. partnerjev.

2.4.2 Življenjska obdobja družine

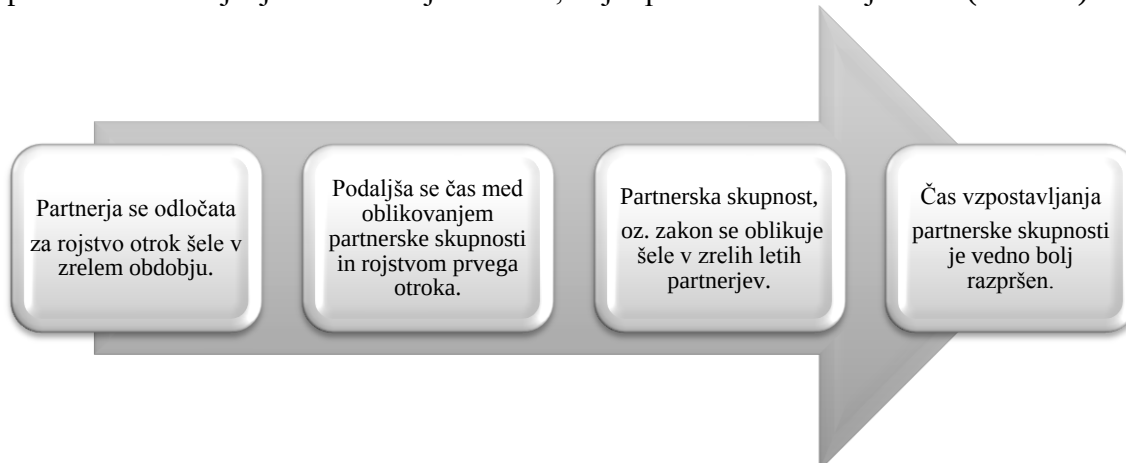
Največkrat je v strokovni literaturi naveden devet stopenjski življenjski cikel družine, ki je grafično prikazan v nadaljevanju (slika 21).

Slika 21: Življenjska obdobja družine

Vir: Lasten, prirejeno po: Berger in Kellner, v: Ule in Kuhar, 2003, slika: Microsoft Office ClipArt

Demografski podatki pa kažejo zmanjševanje števila otrok, zato se faze družinskega življenja, ki vključujejo otroke, številčno reducirajo, tako ostaja staršem, ob tem, da imajo malo otrok (enega ali dva), ostaja še razmeroma dovolj časa za razvijanje različnih področij življenja (hobiji, izobraževanje ...). Povprečna družina ima namreč le enega do dva otroke. Dogajajo se spremembe v življenjskem obdobju družine, ki jih povzema naslednja slika (slika 22).

Slika 22: Spremembe v življenjskem obdobju družine
Vir: Lasten, prirejeno po: Ule in Kuhar, 2003

2.5 DRUŽINE PRISELJENCEV IN MARGINALNIH SKUPIN

Povečana mobilnost prebivalstva je ena izmed značilnosti postmoderne družbe. Odraža se v pogostem vključevanju priseljencev (migrantov) v trg dela, s tem pa prihaja do mobilnosti velikega števila družin. Svet postaja »globalna vas«, kjer so se poti med državami in celinami zaradi napredka tehnologije skrajšale. To predstavlja za vsakodnevno življenje nenehno prilagajanje in iskanje možnosti za boljši zaslužek in dvig življenjskega standarda družine. Novi situaciji se mora prilagoditi tako družina, ki zamenja svojo ustaljenost v primarnem okolju, za novo, marsikdaj stresno izkušnjo za vse člane družine.

Zato je pomemben element politike vseh držav, da razvijajo takšno strpno in spodbudno okolje, da se bodo migranti v novem okolju lahko znašli in da njihove družine ne bodo izpostavljene pritiskom, strahovom, stigmatizaciji.

Potreba po razvijanju strpnosti, solidarnosti in podpore je potrebna povsod; migracije se ne odvijajo le v eno smer, v smer priseljevanja, temveč tudi v obratno smer. Poleg vzpostavljanja lastne eksistence, se družina v novem okolju sooča še z nepoznavanjem jezika nove države, z vključevanjem otrok v vzgojno izobraževalni sistem, s kulturnimi in ekonomskimi razlikami; skratka z novo postavljenim družinskim življenjem.

Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije (Uradni list RS 102/2002, 1) v uvodu navaja, »da je selitev ena od oblik manifestiranja svobode gibanja, ki jo zagotavlja 32. člen Ustave Republike Slovenije. Tudi v skladu s Splošno deklaracijo človekovih pravic (1948) ima vsakdo pravico do odselitve iz katerekoli države in do vrnitve v državo svojega državljanstva.«

V nadaljevanju resolucije (te iste, 2002), je prikazano, da je bilo v letu 2000 ocenjeno število mednarodnih migrantov 150 milijonov, od tega okoli 31,5 milijona v širši Evropi, kar celino uvršča na drugo mesto takoj za Azijo in pred Severno Ameriko. Migracijska gibanja se bodo v naslednjih letih najverjetneje še povečevala. Migracije prebivalstva pa včasih povzročajo odklonilen odnos, včasih so odraz že obstoječe brezposelnosti.

Kot navaja dokument (ta isti, 2002), se sodobna migracijska gibanja razlikujejo od preteklih. V Evropski uniji se je uveljavilo načelo prostega pretoka ljudi, kapitala, blaga in storitev, kar je eden izmed pomembnih spodbujevalcev migracij.

2.5.1 Selitvena gibanja prebivalcev

Uradna statistika spremlja selitvena gibanja prebivalstva. Podatki Statističnega urada Republike Slovenije o selitvenem gibanju prebivalstva v Sloveniji v letu 2009 kažejo sledeče:

V letu 2009 se je v Slovenijo priselilo 30.296 prebivalcev, iz države pa se jih je odselilo 18.788. Selitveni prirast je znašal 11.508 oseb ali 38 % manj kot leto prej.

Selitveni prirast nižji kot v letu 2008 (v letu 2009 je selitveni prirast znašal 11.508 oseb - trend negativnega selitvenega prirasta državljanov Slovenije: iz države se je odselilo 814 državljanov Slovenije več, kot se jih je vanjo priselilo; selitveni prirast je bil tako negativen že deseto leto zapored).

Gospodarska kriza ustavila hitro letno rast v Slovenijo priseljenih tujcev po letu 2004 (v letu 2009 se je v Slovenijo priselilo 30.296 prebivalcev, to je nekoliko manj kot v 2008, od tega 27.393 tujcev in 2.903 državljanov Slovenije. Med priseljenimi tujci je bilo 78 % moških).

Tudi v 2009 med tujci, priseljenimi v Slovenijo, največ državljanov Bosne in Hercegovine (47 %, sledijo državljani Kosova - skoraj 3.600 ali 13,1 % vseh priseljenih tujcev, državljanov drugih držav članic EU pa je bilo med k nam v letu 2009 priseljenimi tujci 1.881, to je 9 % manj kot v letu 2008; iz Bolgarije 539, Italije 271 in Slovaške 208).

Iz države se je odselilo dvakrat toliko tujcev kot leto prej (v tujino se je v letu 2009 odselilo 18.788 prebivalcev Slovenije, od tega 15.071 tujcev, ali dvakrat toliko kot v 2008 in 3.717 slovenskih državljanov. Med odseljenimi tujci je bilo 44,2 % državljanov Bosne in Hercegovine. Tujci so se večinoma vračali v svoje izvirne države -države na območju nekdanje Jugoslavije, državljani Slovenije pa se večinoma odseljevali v druge države EU, od leta 2000 v največjem številu v Nemčijo).

Manj notranjih selitev (v letu 2009 96.602 notranjih selitev ali 9,1 % manj kot v letu 2008; 80 % v drugo občino, 20 % v drugo naselje v isti občini, selilo se je predvsem mlado prebivalstvo: 44,2 % oseb v starosti 20–34 let).

Tabela 3: Selitveno gibanje, Slovenija¹⁾

	1995	2000	2005	2007	2008	2009
Priseljeni	5.879	6.185	15.041	29.193	30.693	30.296
državljeni RS	2.191	935	1.747	1.689	2.631	2.903
tujci	3.688	5.250	13.294	27.504	28.062	27.393
Odseljeni	3.372	3.570	8.605	14.943	12.10	18.788
državljeni RS	776	1.559	2.077	3.178	4.766	3.717
tujci	2.596	2.011	6.528	11.765	7.343	15.071
Selitveni prirast	2.507	2.615	6.436	14.250	18.58	11.508
državljeni RS	1.415	-624	-330	-1.489	-2.135	-814
tujci	1.092	239	6.766	15.739	2.719	12.322
Skupni prirast	2.519	2.207	5.768	15.489	22.093	14.614
Na 1.000 prebivalcev						
priseljeni	3,0	3,1	7,5	14,5	15,2	14,8
odseljeni	1,7	1,8	4,3	7,4	6	9,2
selitveni prirast	1,3	1,3	3,2	7,1	9,2	5,6
skupni prirast	1,3	1,1	2,9	7,7	10,9	7,2
Notranje selitve	25.736	29.781	32.204	38.581	106.248	96.602

1) Podatki za leto 2008 in naprej so pripravljene skladno z def.Preb. Slovenije, objavljeno leta 2008

Vir: Prirejeno po: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=3362, 23. 10. 2010

2.5.2 Družine priseljencev in vključevanje otrok v vzgojno izobraževalni sistem

Družine priseljencev nedvomno doživljajo različne težave pri vzpostavljanju svojega življenja v novi sredini. Običajno se srečujejo z ovirami, kot so prilagajanje novemu družinskemu ritmu, novemu kulturnemu in socialnemu okolju, relativni izoliranosti, s težavami zaradi nepoznavanja jezika ter z ekonomskimi problemi. Eden večjih problemov ali včasih celo strahov pa izhaja tudi iz negotovosti, kako se bodo njihovi otroci vključili v novo šolsko okolje. Srečujejo se tudi z manjšim poznavanjem šolskega sistema, ki je lahko različen od sistema, kamor so bili njihovi otroci preje vključeni.

Ravno zato je potrebno maksimalno skrb posvetiti družini, ki se vključuje v novo okolje. Del te skrbi se običajno porazdeli med predhodno priseljene sorodnike in znance. Ena izmed zelo pomembnih institucij, ki lahko omili prehod družine v novo okolje pa je nedvomno šola, kamor se otroci vključijo.

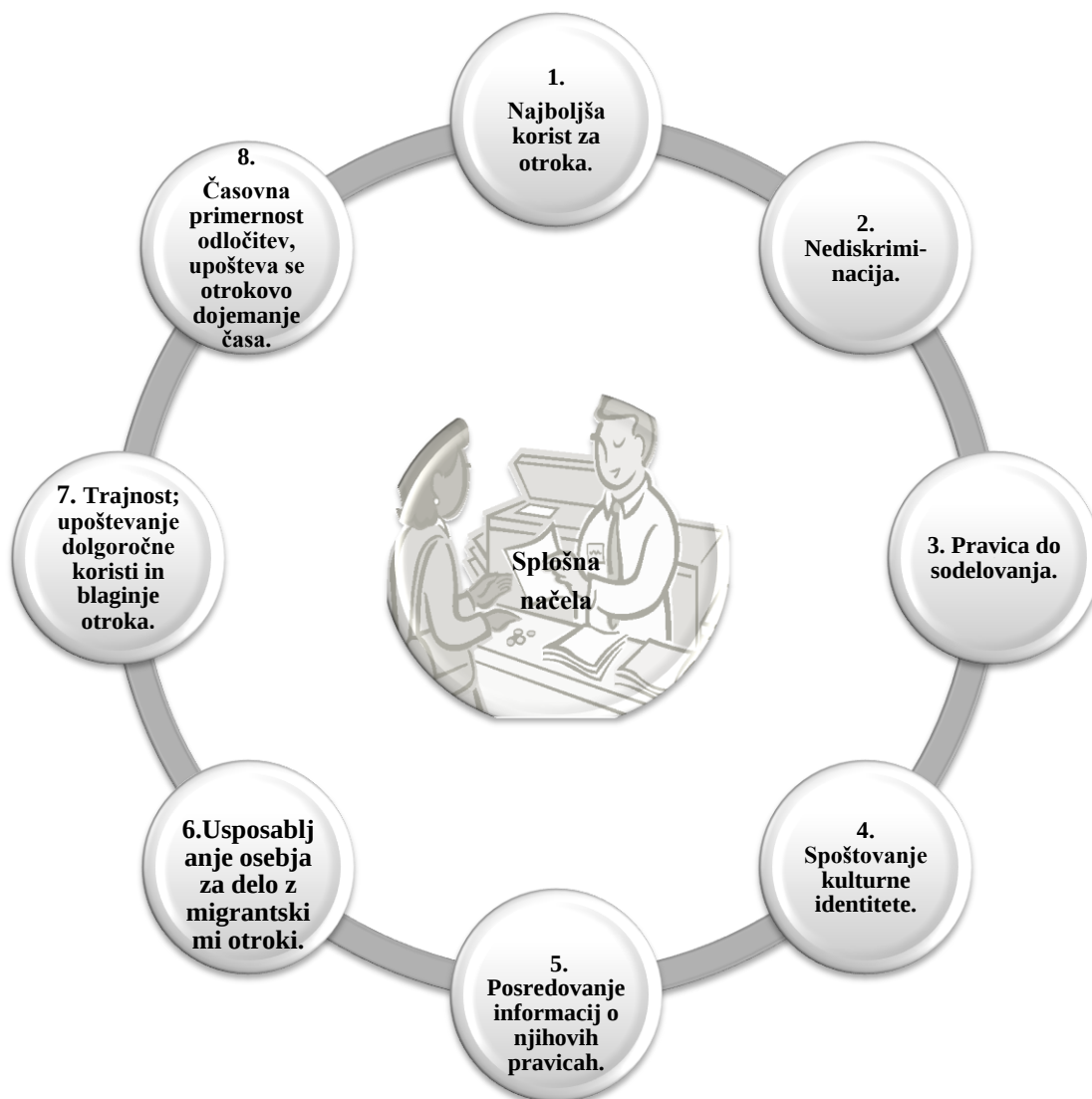
Ministrstvo za šolstvo in šport praviloma odobri šolam, ki imajo vključene otroke priseljencev (migrantov), dodatne ure za učenje slovenskega jezika. Na šolah se izvajajo različne oblike pomoči s ciljem čim blažjega prehoda v novo šolsko in družbeno okolje. Na mnogih šolah se vzpostavljajo koordinatorji za delo s temi učenci:

- pri njihovem vključevanju v vzgojno izobraževalni sistem naj bi le-ti sledili dvema ključnima ciljema: socialni integraciji kot zagotavljanju enakih možnosti v izobraževanju ter
- socialni koheziji kot usposobitvi celotne šolske populacije za medkulturno sprejemanje, razumevanje ter ustvarjalno sodelovanje (Skubic Ermenc, 2003).

Vzgoja in izobraževanje naj potekata v duhu socialne kohezije, iskanja ravnotežja med vzgojo za različnost in vzgojo za enakost; vzgojo za strpnost, toleranco ter sodelovalnost med različnimi socialnimi in kulturnimi skupinami in skupnostmi. Kulturna različnost naj se ne opredeljuje kot slabost, temveč kot prednost.

Šola naj ponuja interkulturno vzgojo, njeno jedro pa naj zavzema interkulturni kurikulum celotne šolske skupnosti; kjer ne sme rasni, socialni ali kulturni izvor učencev, učiteljev in drugih, postati razlog segregacije. V njem pa se mora pozornost usmeriti tudi v doseganje kakovostnih učno vzgojnih rezultatov (Resman, 2003).

Na osnovi dokumentov Evropske unije navaja Strategija vključevanja otrok migrantov [...] (2007), naslednja *splošna načela* (slika 23):

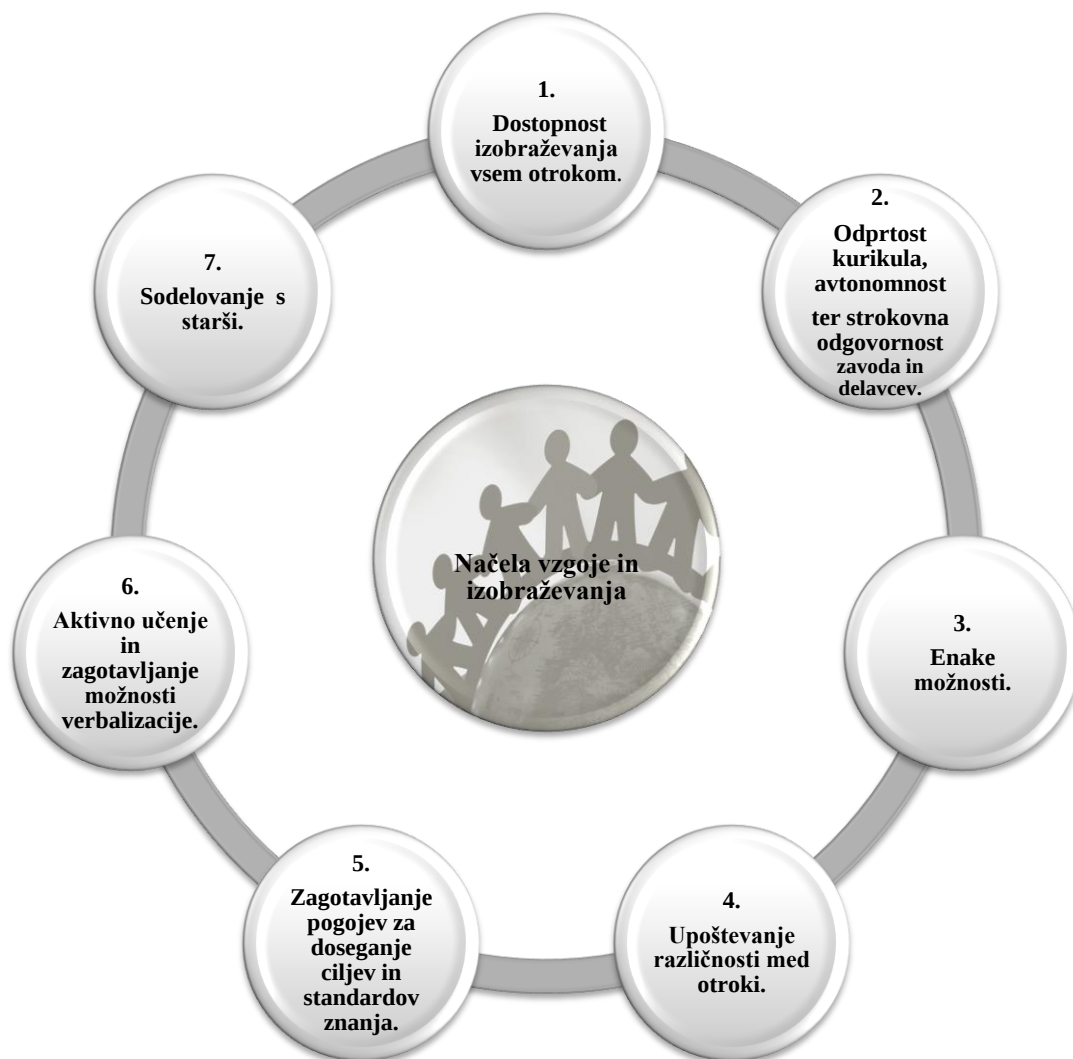
Slika 23: Splošna načela vključevanja otrok migrantov

Vir: Lasten, prirejeno po: Strategija vključevanja otrok [...], 2007; slika: Microsoft Office ClipArt

Vsekakor je potrebno v družbi razvijati strpnost, odprtost do drugih kultur; sprejemanje različnosti, le ta naj pomeni prednost in ne oviro. Vrtci, šole in ostale družbene institucije, kot so občine, knjižnice, centri za socialno delo, zdravstvene ustanove, društva (kulturna, športna), kulturne ustanove, mediji, bi se morale odzivati na te družbene spremembe. S svojimi aktivnostmi bi lahko doprinesli dodano vrednost v smislu ustvarjanja pozitivne, strpne družbe. Priseljenci vnašajo v prostor drugačno kulturo in vrednote, ravno različnost pa lahko ustvarja nove ideje in povezave.

Zavedati se je potrebno, da družine priseljencev potrebujejo pomoč pri vključevanju v novo okolje, pri šolanju svojih otrok (jezikovne ovire), pri vsakodnevnih opravilih, pri pridobivanju ustreznih informacij, ki so pomembne za njihovo življenje. Še zlasti pa je pomembno šolanje otrok, kjer si lahko v relativno kratkem času pridobijo znanje jezika.

Nekatere šole ponujajo celo staršem učenje jezika, kajti zavedajo se, da je za otrokov razvoj zelo pomembno, da se družina kot celota hitro vključi v okolje nove države. Kakšna načela so prisotna pri vzgoji in izobraževanju otrok, si lahko ogledamo na sliki 23 in 24.

Slika 24: Načela vzgoje in izobraževanja otrok migrantov

Vir: Lasten, prirejeno po: Strategija vključevanja otrok [...], 2007; slika: Microsoft Office ClipArt

2.5.3 Družine marginalnih družbenih skupin

Družine v marginalnih družbenih skupinah so podvržene različnim socialnim pritiskom, večinoma jih družba nekako odriva na svoj rob. Marsikdaj živijo v težjih socialnih razmerah, se čutijo prikrajšane za dobrine, ki jih ima večinski del družbe.

Oglejmo si slike nekaterih družin marginalnih družbenih skupin. Katere razlike in podobnosti opazite? Povzemite v miselni vzorec in ga predstavite v vaši skupini.

Temo »marginalne družine« bomo obravnavali nekoliko drugače. Najprej si oglejmo slike v nadaljevanju.

Slika 25: Družine marginalnih družbenih skupin

Viri slik: levo zgoraj: <http://t3.gstatic.com>, desno zgoraj: <http://t1.gstatic.com/>
sredina levo: <http://t0.gstatic.com>, sredina desno: <http://t2.gstatic.com>,
spodaj: <http://t0.gstatic.com>

Z zgornjimi slikami smo povedali, da gre za nekatere vrste družin marginalnih družbenih skupin, kot so: istospolne družine, družine imigrantov, socialno ogrožene družine, družine izbrisanih ter romske družine. Spadajo med družbene skupine, ki jih družba označuje kot marginalne.

V nadaljevanju bo učenje o marginalnih skupinah potekalo na sodoben, multimedijski način, s pomočjo informacijsko komunikacijske tehnologije (IKT).

V Prilogi 1 imate navedene spletne naslove in knjižno literaturo, kjer si oglejte pomembne značilnosti omenjenih marginalnih skupin. S pomočjo navedenih virov oblikujte referat na temo, ki ste si jo izbrali. Referat predstavite skupini.

Povzetek poglavja:

- Zgodovinski razvoj družine poteka **od predindustrijske družine pred letom 1750** (družine v družbah brez pisave in razširjene »klasične« družine), **do družine v industrijski družbi** (predmoderne, moderne in postmoderne družine – po letu 1950).
- Na družino je vplivala **industrializacija**, ki je spremenila nuklearno (jedrno) družino v razširjeno družino, ki se je v zadnjih desetletjih ponovno vrnila k nuklearni družini.
- **Z razvojem družine so se začele krepiti medsebojne vezi** med svojimi člani, med starši in otroci bolj kot kdajkoli poprej, odnosi med možem in ženo so se precej spremenili, predvsem v smeri večje enakopravnosti zakoncev.
- **Predmoderna družina (do 20. stoletja) je izrazito patriarhalna**, v njej vladajo strogo predpisani družbeni odnosi. Družina je tesno povezana s skupnostjo, oče je poglavar družine. Prisotna je velika podrejenost žensk.
- **Moderna družina (1. polovica 20. stoletja) je spremenjena**: spremembe se kažejo v družinskih oblikah, odnosih med spoloma, življenjskih stilih, kvaliteti življenja. Povečal se je materialni standard po 2. svetovni vojni, spremenil se je družbeni položaj žensk (zaradi izobraževanja in zaposlovanja).
- **Postmoderna družina (od 2. polovice 20. stoletja dalje) se nadalje spreminja**, postaja majhna, mobilna, fleksibilna in tekmovalna, pomemben je njen status. Prevladuje meščanski model družine, kjer je prisotna intimnost med partnerjema. Gospodinjstvo je ločeno od zaposlitve, mati skrbi za gospodinjstvo in vzgojo otrok, oče pa za materialno vzdrževanje družine. Majhnost, mobilnost, fleksibilnost, tekmovalnost.
- **Spreminjanje postmoderne družine se kaže tako v Sloveniji kot v Evropski uniji ter na svetu** na področjih: maritalne spremembe (manj porok, več razvez), naraščanje števila reorganiziranih družin, enostarševskih družin, podaljšana mladost v družinah, staranje prebivalstva, manjše število otrok, nastajajo nove partnerske in družinske zveze.
- **Povečuje se število migracij**, kar vpliva na položaj družine; temu se morajo prilagajati vzgojno izobraževalne organizacije, ostale institucije ter politike posameznih držav.
- **Družine marginalnih družbenih skupin so marsikdaj odrinjene na obrobje**, družba pa jim skuša nuditi enakopravnejši položaj s posameznimi ukrepi politike.

Preverjanje razumevanja:

1. Opišite razvoj družine skozi različna zgodovinska obdobja. Poiščite vzroke za spreminjanje oblik družinskega življenja.
2. Pojasnite spreminjanje družinskega življenja na globalni ravni ter v Evropi in Sloveniji.

3. Opišite primer življenja v družini v predindustrijski družbi in navedite njegove prednosti in slabosti.
4. Opišite primer življenja v družini v industrijski družbi – v predmoderni, moderni in postmoderni družini. Poiščite skupne lastnosti vseh treh oblik in ugotovite razlike med njimi.
5. Katere so najbolj pogoste spremembe v družinskem življenju danes?
6. Razložite porast števila enostarševskih družin v današnjem času.
7. Poiščite vzroke za zmanjšano število porok in povečano število razvez.
8. Kje lahko poiščete različne demografske podatke in analize za Slovenijo in Evropo?

Priporočena literatura:

- Moore, S. Sociologija: ključni pojmi in dejstva. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1997.
- Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport (on line). 2007. Dostopno na naslovu:
http://www.mss.gov.si/delovnapodrocja/razvoj_solstva/projekti/enake_moznosti/
- Zeitlin, Marian F. et al. Strengthening the family – Implications for international development. Tokyo. New York. Paris: United Nations University Press (on line). 1995. (citirano 10. 9. 2010). Dostopno na naslovu:
<http://www.unu.edu/unupress/unupbooks/uu13se/uu13se03.htm>

3 DRUŽINSKA ZAKONODAJA

Uvod

Vesna je že zelo zgodaj postala mati, pravzaprav je komaj dopolnila devetnajst let. Z Matejem, otrokovim očetom, sta se tudi poročila in živela srečno družinsko življenje, ki se je vrtelo okrog sinka Jana. Družinsko življenje je potekalo med obveznostmi službe in domačimi opravili, najbolj radosten del dneva pa je bil čas, ki so ga preživeli skupaj.

Zgodilo se je, da Matej ostal brez službe, kar je bil velik udarec za družino. A to še ni bilo najhuje. Nekega dne je zapustil družino in se odselil v drug kraj, k novemu dekletu, kjer se je tudi zaposlil. Vesna je bila vsa iz sebe, mali Jan pa je veliko jokal. Skrb zanj je v celoti prevzela sama, medtem ko Matej ni plačeval niti preživnine za sina. Ni vedela, kaj storiti. Prijateljica ji je svetovala, naj prebere zakone s tega področja. Res se je podučila, odšla na center za socialno delo in začela urejevati stvari na pravi način. Kljub žalosti je bila zadovoljna, da je na pravi način poskrbela za urejenost dokumentacije in medsebojnih obveznosti in stikov. Matej je začel plačevati preživnino, dogovorila pa sta se tudi za dneve, ko lahko prihaja po svojega Jana.

Kako pomemben je danes dostop do informacij, smo lahko razbrali iz kratke zgodbe. Takšnih in podobnih je vsak dan več. Zato je potrebno, da se seznanimo s ključnimi pojmi in zakonodajo, ki med drugim ureja tudi področje družine. V tem poglavju se bomo:

- seznanili z osnovnimi načeli družinske zakonodaje,
- opredelili, kaj je družinska politika,
- na katerih načelih, ciljih in ukrepih temelji,
- seznanili z osnovnimi zakoni in pravilniki s tega področja.

Slika 26: Pot v prihodnost
Vir: <http://t1.gstatic.com> (27. 10. 2010)

3.1 OSNOVNA NAČELA DRUŽINSKE ZAKONODAJE

Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v Republiki Sloveniji (1993) temelji na:

- Splošni deklaraciji o človekovih pravicah (16. člen),
- Mednarodnem paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (10. člen),
- Mednarodnem paktu o državljanskih in političnih pravicah (23. člen),
- Konvenciji o otrokovih pravicah (18. in 27. člen),
- Evropski socialni listini,
- Priporočilu parlamentarne skupščine Sveta Evrope.

S tem mednarodnim dokumentom je usklajena tudi Ustava Republike Slovenije, ki v 53. členu navaja, »da država varuje družino, materinstvo, očetovstvo, otroke in mladino ter ustvarja za to varstvo potrebne razmere«.

3.1.1 Opredelitev družinske politike

Družinska politika predstavlja celoto vseh ukrepov (socialnih, ekonomskih, pravnih, pedagoških, znanstvenih, fiskalnih in drugih), ki se nanašajo na družino. V okviru družinske politike pa se spremljajo, proučujejo in koordinirajo posamezni ukrepi.

Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v Republiki Sloveniji (1993) pa opredeljuje družino:

Družina predstavlja življenjsko skupnost staršev in otrok. Predstavlja primarni socialni prostor, ki daje optimalne možnosti za emocionalni in socialni razvoj otrok, obenem pa nosi tudi odgovornost za njihovo blaginjo. Poleg tega pa ima tudi pomembno vlogo pri ohranjanju kohezije družbe in kot pomembna proizvodna in potrošniška enota vpliva tudi na gospodarski razvoj družbe. Za družino štejemo tudi vse življenjske skupnosti otrok in odraslih oseb, ki trajno skrbijo zanje: stari starši in vnuki, rejniki in rejenci, skrbniki in otroci pod skrbništvom. Subjekt predlagane družinske politike pa predstavljajo poleg družin tudi pari oziroma žene, ki pričakujejo otroke (<http://www.uradni-list.si/1/content?id=66755>, 24. 10. 2010).

3.1.2 Načela družinske politike v Republiki Sloveniji

Temeljni cilj družinske politike v Republiki Sloveniji je, kot navaja Resolucija o temeljih oblikovanja družinske [...], 1993 (<http://www.uradni-list.si/1/content?id=66755>, 24. 10. 2010), ustvarjanje pogojev za izboljšanje kakovosti življenja vseh družin in zagotavljanje enakih možnosti osebnega razvoja vseh članov družine. V nadaljevanju dokumenta so izpostavljena *načela družinske politike*, ki izhajajo iz naslednjih *temeljnih vrednot*:

- varnosti,
- svobode,
- solidarnosti,
- blaginje,
- enakosti.

Te vrednote predstavljajo temelj družinske politike v Republiki Sloveniji in so vsebovane v naslednjih načelih (slika 27).

1. Vključevanje celotne populacije oziroma usmerjenost k vsem družinam.
2. Upoštevanje pluralnosti družinskih oblik in različnih potreb, ki iz tega izhajajo.
3. Spoštovanje avtonomnosti družine in individualnosti posameznih njenih članov.
4. Zaščita otrokovih pravic v družini in družbi ter dajanje prednostnega mesta kakovosti življenja otroka.
5. Promoviranje enakih možnosti obeh spolov.
6. Vzpostavljanje raznovrstnih oblik storitev in omogočanje, da družine izbirajo med različnimi možnostmi.
7. Delni prispevek družbe k stroškom za vzdrževanje otrok.
8. Dodatno varstvo družin v specifičnih situacijah in stanjih.
9. Celosten, integralen pristop.

Slika 27: Načela družinske politike v Republiki Sloveniji

Vir: Lasten, prirejeno po: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=66755> (24. 10. 2010)

Iz načel družinske politike pa so oblikovani *cilji družinske politike* v Republiki Sloveniji, kar je razvidno iz slike 28 v nadaljevanju. Cilji pa nadalje tvorijo osnovo za oblikovanje ukrepov družinske politike, ki so zajeti v posameznih zakonih in pravilnikih (slika 29).

1. Preseganje dosedanje naravnosti na družino s predšolskim otrokom in razširitev programov na ostale družinske cikle.
2. Omogočanje prednosti univerzalnim programom.
3. Pravna in dejanska izenačitev (v statusu in pravicah) vseh družinskih oblik.
4. Prednostno razvijanje programov, ki bodo krepili avtonomnost družine (podporni programi) oziroma ji ne odvzemali njenih funkcij in jo postavljali v preveliko odvisnost od družbenih služb.
5. Postopno preseganje enosmernega institucionalnega razvoja in pluralizacija storitev (kombinacija javnega, zasebnega, neformalnega in volonterskega sektorja).
6. Vzpostavitev posebnega varuha (ombudsmana) za otroka.
7. Zagotovitev neposredne zaščite otroka zaradi neugodnih družinskih pogojev ter omogočanje dostopa do posameznih družbenih dobrin v primeru, da obstajajo v družini ovire za njihovo doseganje.
8. Ustvarjanje pogojev za kvalitetnejše usklajevanje družinskih in poklicnih obveznosti staršev (matere in očeta) in spodbujanje k enaki odgovornosti obeh staršev.
9. Razširitev mehanizmov družbe za delno kompenzacijo stroškov za vzdrževanje otrok v družini.

Slika 28: Cilji družinske politike v Republiki Sloveniji

Vir: Lasten, prirejeno po: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=66755> (24. 10. 2010)

1. Na ekonomsko-fiskalnem področju:

dajatve družinam, prerazdelitev dohodka v korist družinam (davčna politika - dohodnina), posebna kreditna politika, posebne oblike pomoči za invalidne otroke, dodatek za varstvo in vzgojo otrok do starosti treh let, ki niso v vrtcu, oprema za novorojenca, starševski dodatek, nižanje tarifnih stopenj in oprostitvev plačevanja prometnega davka.

2. Na področju družbenih služb in drugih institucij:

izobraževanje, zdravstveno varstvo, posvetovalnice, pomoč ostarelim, prizadetim, zdravstveno, pokojninsko in invalidsko zavarovanje, podpora družini, vključevanje otrok s posebnimi potrebami.

3. Delo, zaposlitev, zaposlovanje:

poraba in delitev časa, uveljavljanje enakih možnosti spolov, upoštevanje družinskih potreb v profesionalni sferi, pogoji za usklajevanje družinskih in poklicnih obveznosti obeh staršev, reorganizacija delovnega časa, zakonske prilagoditve pri zaposlovanju, porodniški dopust in dopust za nego bolnega otroka z jamstvom enakovredne zaposlitve po vrnitvi, zagotovitev prostora v vrtcu.

4. Na področju stanovanjskega gospodarstva:

stanovanjska preskrba in oblike pomoči družinam, zagotavljanje ustreznih stanovanjskih pogojev invalidnim osebam, sodbujanje delovanja neprofitnih stanovanjskih organizacij za družine (zadruge, združenja ali organizacije), odpravljanje getoizacije glede na starost, kot tudi glede na socialno ali drugo pripadnost, servisne in storitvene mreže za pomoč družinam.

Slika 29: Ukrepi družinske politike na posameznem področju

Vir: Lasten, prirejeno po: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=66755> (24. 10. 2010)

Družinska politika, ki je zasnovana na osnovi temeljnih dokumentov države in Evrope, je integrirana v obstoječi zakonodaji Republike Slovenije in predstavlja osnovo za dolgoročno delovanje družbe na področju skrbi za družino. Načela, cilji in ukrepi družinske politike, ki so prikazani v slikah 27, 28 in 29, tvorijo temelj družinske politike. V nadaljevanju bo sledila osnovna obstoječa zakonodaja na tem področju.

Proučite: Prilogo 2, vsebino slik 27, 28 in 29, Resolucijo o temeljnih oblikovanju [...], <http://www.uradni-list.si/1/content?id=66755> (24. 10. 2010) in zakonodajo ter ugotovite, v kolikšni meri so v obstoječi družinski zakonodaji prisotni njeni elementi. Rezultate prikažite v obliki referata ali PowerPoint predstavitve.

3.2 OSNOVNI PRAVNI POJMI, PRAVNI AKTI TER VIRI

V tem poglavju bomo spoznali osnovne pojme, pravne akte in vire, ki opredeljujejo zakonodajo na področju družine. Spoznali bomo zakone in pravilnike, ki urejajo področje družinske zakonodaje. Le-ti so navedeni v Prilogi 2.

Povzetek poglavja:

- **Zakonodaja, ki ureja področje družine**, temelji na Splošni deklaraciji o človekovih pravicah, Mednarodnem paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, Mednarodnem paktu o državljanskih in političnih pravicah in na Konvenciji o otrokovih pravicah, na Evropski socialni listini ter Priporočilu parlamentarne skupščine Sveta Evrope.
- **S temi mednarodnimi dokumenti je usklajena tudi Ustava Republike Slovenije**, ki navaja, da »država varuje družino, materinstvo, očetovstvo, otroke in mladino ter ustvarja za to varstvo potrebne razmere.«.
- **Družinska politika predstavlja celoto vseh ukrepov** (socialnih, ekonomskih, pravnih, pedagoških, znanstvenih, fiskalnih in drugih), ki se nanašajo na družino.
- **Resolucija o temeljnih oblikovanju družinske politike v Republiki Sloveniji (1993)** pa opredeljuje **družino kot skupnost staršev in otrok**, ki predstavlja primarni socialni prostor za razvijanje optimalnih možnosti za emocionalni ter socialni razvoj otrok.
- **Načela družinske politike predstavljajo temelj**, na katerem so zgrajeni načela, cilji in ukrepi politike.
- **Zakoni in pravilniki**, ki urejajo področje družine, vsebujejo večino sprejetih načel, politik ter ukrepov.
- Poznavanje zakonodaje omogoča lažje vključevanje posameznika v družbo.

Preverjanje znanja:

1. Naštejte mednarodne ter evropske dokumente, na katerih sloni slovenska družinska zakonodaja.
2. Katera so načela ter cilji družinske politike v Sloveniji?
3. Primerjajte načela družinske politike v Republiki Sloveniji (1993) in dejansko uveljavljanje le-teh v obstoječem sistemu.
4. V Prilogi 2 je prikazan povzetek Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR-UPB1) Proučite omenjeni zakon ter analizirajte pravilnike, ki izhajajo iz omenjenega zakona. Ugotovite njihove bistvene značilnosti ter jih predstavite s pomočjo miselnega vzorca ali Power Point predstavitev.
5. V Prilogi 2 je prikazana kratka razlaga Zakona o izvajanju rejniške dejavnosti (Uradni list RS št. 110/2002, 56/06). Zamislite si situacijo, v kateri želi družina vzeti v rejo otroka. S Centra za socialno delo so vas zaprosili, da napišete vaše mnenje. Kako bi se lotili naloge?

6. Na osnovi Zakona o Javnem jamstvenem in preživninskem skladu RS (Uradni list RS, št. 78/2006) ter obstoječih pravilnikov s tega področja (Priloga 2), izdelajte navodilo za uveljavljanje pravic posameznikov, ki potrebujejo pomoč pri uveljavljanju preživnine za otroka.
7. Ovrednotite Zakon o preprečevanju nasilja v družini (Uradni list RS, št. 16/2008). Ocenite njegove koristi ter ga kritično osvetlite. Problematisirajte njegovo izvajanje.
8. Ovrednotite Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti (Uradni list RS, št. 65/2005) ter ga kritično presodite.
9. Presodite, kakšen pomen ima za družino Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (Uradni list RS, št. 110/2006 - upb2, 10/2008).

Priporočena literatura:

- Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v Republiki Sloveniji. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, 1993 (on line), dostopno na naslovu: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=66755>, (24. 10. 2010).

4 DRUŽBENOEKONOMSKE RAZMERE IN POLOŽAJ DRUŽINE

Uvod

Otroci so se razigrano pogovarjali, kako bodo preživeli zanimive dni v poletni šoli v naravi. S starši so hiteli po zadnjih nakupih, da ne bodo kaj pozabili vzeti s seboj. Le Mitja se tega ni veselil, saj je vedel, da mu brezposelna starša ne moreta plačati šole v naravi. V šoli bi lahko zaprosili za pomoč, a jih je bilo sram, saj niso bili vajeni druge prositi za pomoč. Podjetje, kjer sta bila zaposlena, je šlo v stečaj, sedaj pa so se komaj prebijali skozi življenje. Mitja se je le navidezno veselil, da ne bi drugi opazili njegove stiske. V šoli je dejal, da ne bi rad šel v šolo v naravi, ker je bolan. Pa vendar ni materi dalo miru; zato se je naskrivaj odpravila v šolo, da bi zaprosila za sredstva. Odšla je k svetovalni delavki, le-ta pa se je dogovorila z vodstvom šole, da so poiskali sredstva za Mitjo. Mati je presrečna odhitela domov sporočit novico. Mitja je bil presrečen. Dan, ko je izvedel, da gre lahko v šolo v naravi, je bil zanj najsrečnejši dan v njegovem življenju. Ko so se odpeljali z avtobusom proti morju, je mati odhitela v šolo in z največjim veseljem podarila svoj izdelek, čipkast prtiček, svetovalni delavki. S solzami v očeh je zahlipala: »Nikoli Vas ne bom pozabila. Sreča naj Vas spremlja vse življenje!«

Slika 30: Revščina ponižuje ponižane
Vir: <http://t0.gstatic.com> (27. 10. 2010)

Grenka izkušnja revščine spremlja danes veliko ljudi. Seli se v družino, ki naj bi posamezniku nudila varno in toplo zatočišče pred pritiski zunanjega sveta, a temu marsikdaj ni tako, kar si bomo ogledali v tem poglavju, ko bomo spoznavali:

- revščino in socialno izključenost posameznikov ter družin,
- probleme, povezane z revščino,
- statistične podatke Slovenije in Evropske unije,
- vpliv družbenoekonomskih razmer na položaj posameznika ter družine,
- vpliv brezposelnosti in revščine na družino,
- potrebe družine v socialnem okolju.

4.1 VPLIV DRUŽBENO EKONOMSKIH RAZMER NA POLOŽAJ DRUŽINE

Mnogi avtorji menijo, da se v današnjem času globalizacije, večja razkorak med dvema svetovoma, revnimi in bogatimi. Kapital ter socialne razlike so razporejeni na dva pola; bogastvo in kapital dajeta možnost enim, da obvladujejo planet, na drugi strani pa revščina obvladuje drugi del planeta.

Medtem ko se revščina lokalizira in ustvarja ljudem eksistencialne probleme ter vpetost v svoj lastni prostor, pa kapital in bogastvo omogočata drugi skupini ljudi obvladovanje sveta na globalni ravni, kjer razdalje zaradi finančnih zmožnosti ter razvite tehnologije, niso več nobena ovira. »Ena od značilnosti globalizacije, namreč je, da se kapital in bogastvo globalizirata. Revščina se lokalizira« (Ule et al., 2000, 37).

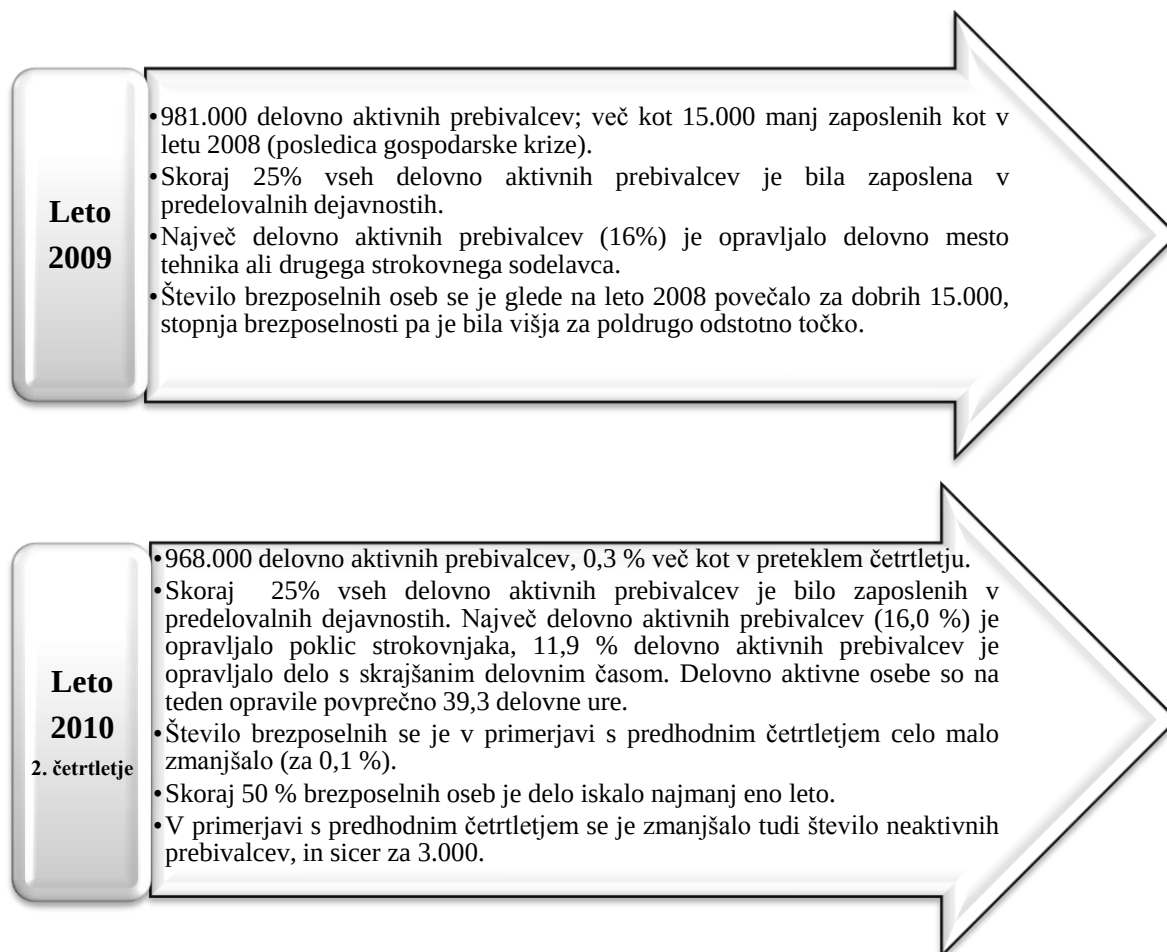
Pojavljajo se nove oblike družbenih neenakosti, ki niso vezane na razredne ter slojne razlike. V sodobnih družbah je na eni strani prisotna aktivna vloga posameznika, ki s pomočjo različnih socialnih vlog in identitet ter z lastnim delom in dejavnostjo, gradi svojo osebnost, s tem pa postajata vse bolj občutljiv za spremembe.

Na drugi strani pa družbeno izključevanje temelji na novih oblikah revščine – bolj kot materialno pomanjkanje in nezaposlenost, se kažejo primanjkljaji v vseh socialnih odnosih; od medosebnih odnosov do odnosov z institucijami, pri čemer socialno vključen posameznik to doživlja kot izbiro med tveganji (lahko je dobiček ali izguba), medtem ko socialno izključen posameznik doživlja to kot izbiro med nevarnostmi ter identitetnimi izgubami (Ule et al., 2000).

Moore (1997) je opisal, katere skupine v Veliki Britaniji živijo v največji revščini:

- slabo plačani (v 40% revnih družin je vzdrževalec gospodinjstva redno zaposlen, kar nasprotuje predstavi, da so revni tudi lenuhi),
- brezposelni (približno tretjina revnih – tudi vsi brezposelni niso revni),
- ostareli (20% revnih; v zadnjih letih narašča število ostarelih),
- bolni in za delo nesposobni (predstavljajo tretjino revnih; dela bodisi ne dobijo bodisi delajo le slabše plačana dela),
- samohranilci (več kot polovica družin z enim staršem živi v revščini, te družine običajno vodijo ženske).

Revščina je tudi glede na geografsko lokacijo zelo različno porazdeljena. Delno se lahko omili s pomočjo različnih prostovoljnih organizacij ter denarnih nadomestil posameznikom in družinam s strani države.

Slika 31: Aktivno prebivalstvo Slovenije v letih 2009 in 2010 (2. četrtnje)

Vir: Lasten, prirejeno po:

http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=3438, http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3506 (27. 10. 2010)

Evropska strategija 2020 promovira socialno inkluzijo, da bi zmanjšala revščino; njen cilj je do leta 2020 dvigniti vsaj 20 milijonov ljudi iz revščine ter socialne izključenosti. Pokazatelj revščine in socialne izključenosti kaže, koliko ljudi je, ali na robu revščine ter so materialno prikrajšani, in/ali živijo v gospodinjstvih z nizko zaposlenostjo njihovih članov.

Tabela 4: Revščina in socialna izključenost v letu 2008

Leto	EU	Slovenija
2008	24,5 % (120.322.000)	18,5% (361.000)

Vir: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=t2020_50&language=en, 27. 10. 2010.

Leto 2010 je Evropska unija proglasila za Evropsko leto boja proti revščini in socialni izključenosti. Evropska unija je ena od najbogatejših regij na svetu, a kljub temu 17 % Evropejcev nima dovolj sredstev za preživetje ter si ne more privoščiti osnovnih dobrin (<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=sl&catId=637>, 27. 10. 2010). Več o tem si preberite na tem spletnem naslovu.

Revščina v svetu ne pojenja. Trenutno se morata dve milijardi in pol ljudi skozi življenje prebijati z manj kot dvema dolarjema na dan. A revščine ne bijejo le v najmanj razvitih državah, tudi v EU se z njo spopada kar 85 milijonov ljudi. Oglejte si video na naslednji spletni strani: <http://24ur.com/novice/svet/revscina-na-pohodu-tudi-po-evropi.html> (27.10. 2010).

2010
evropsko leto
boja proti
revščini in
socialni izključenosti

Slika 32: Evropsko leto boja proti revščini in socialni izključenosti

Vir: <http://t3.gstatic.com> (27. 10. 2010)

Slika 33: Obrazi revščine in socialne izključenosti

Vir: <http://t3.gstatic.com> (20. 10. 2010)

V družinah se kopičijo socialni problemi. Beck (v: Ule et al., 2000) piše, da se socialne posledice globalizacije kopičijo na plečih posameznih držav in nadalje posameznikov ter njihovih družin. V nasprotju z izobiljem vseh dobrin sodobnega časa, se odvija življenje ljudi, ki vse teže prenašajo socialne stiske. Razkorak med vključevanjem in na drugi strani izključevanjem, je vse večji.

V nasprotju z bogatim življenjem posameznikov, ki zavzemajo dobre položaje v današnji postmoderni družbi, je življenje socialno in materialno ogroženih oseb, ki večino življenja preživijo med obdobji brezposelnosti in zaposlitve, osiromašeno. Vzpostavljajo se sklenjeni krogi revščine in socialnega izključevanja (marginalizacije). Revščina in brezposelnost vse manj sledita razrednim stereotipom, vedno težje ju identificiramo (Ule et al., 2000).

Revščino doživlja posameznik kot osebno izgubo, ki jo ponotranji. Posameznik ostaja brez ekonomskega, socialnega, kulturnega in psihičnega kapitala, s katerim bi se lahko uprl potiskanju na družbeni rob. Zato so revni socialno odvisni, obenem pa tudi izločeni iz večinske družbe in kulture. Odrezani so od družbenih in kulturnih dogajanj (Ule et al., 2000).

Nove oblike revščine prizadevajo družine, ki se soočajo s številnimi problemi, med katerimi je brezposelnost ključnega pomena. Pojavljata se predvsem dve definiciji revščine:

- absolutna ter relativna revščina.

Absolutna revščina predstavlja položaj, v katerem posameznik nima dovolj denarja za ustrezno hrano, obleko in stanovanje. Prvi je ta izraz uporabil raziskovalec Joseph Rowntree med leti 1899 ter 1950. Menil je, da so hrana, obleka in stanovanje stvari, ki so bistvene

oziroma vsakomur potrebne. Izračunal je, kolikšen dohodek je potreben, da bi oseba ostala zdrava, da bi imela najnujnejša oblačila in da bi lahko plačala nastanitev in to je poimenoval prag revščine. Ta definicija je za določene strokovnjake v nekaterih pogledih sporna (pričakoval je, da bodo revni sposobni dobiti najcenejšo vrsto hrane, vemo pa, da je danes ravno zdrava hrana najdražja in podobno).

Relativna revščina pa se meri glede na čas (npr. imeti televizor je bil pred več desetletji luksuz, danes ni več), glede na družbo, ki ji posameznik pripada (npr. v Evropi je povsem normalno, da ima družina avto, medtem ko lahko v drugem delu sveta to predstavlja veliko bogastvo). Po tej definiciji pa je težko potegniti jasno ločnico med tistimi, ki živijo v revščini in ostalimi (Moore, 1997).

Revščina ni le pomanjkanje denarja, je mnogo globlji problem. Kako se počuti posameznik, ko se dotika socialnega dna, si oglejmo v naslednjem poglavju (slika 36).

4.2 VPLIV BREZPOSELNOSTI IN REVŠČINE NA POSAMEZNIKA IN DRUŽINO

Kot prikazuje predhodna slika, vplivata brezposelnost in revščina na posameznika ter družino v več smereh. Brezposelnost je pereč problem ne le slovenske družbe, temveč je zaradi gospodarske krize prisotna po vsem svetu. Tudi statistični kazalci za Evropo in Slovenijo kažejo trend naraščanja brezposelnosti, kar znižuje kvaliteto življenja posameznika ter družin. Kopičijo se socialni problemi, kjer ne gre le za pomanjkanje materialnih sredstev, temveč tudi ostalih dobrin, ki jih ponuja družba; s področja kulture, prostega časa, zabave, zdravstva, zdravega razvoja otrok, mladih ter vseh družinskih članov in ostalih posameznikov. V naslednjem prispevku Statističnega urada Republike Slovenije so prikazani aktualni podatki o stanju brezposelnosti v Sloveniji (avgust 2010).

Slika 34: Socialno dno posameznika in družine

<http://t1.gstatic.com> 20. 10. 2010

Oglejmo si nekaj povzetkov študije o stopnjah osebnega stresa ob zaprtju rudnika za šest mesecev, dve leti, ob grožnji, da bo zaprt, in v času, ko normalno obratuje.

Tabela 5: Stopnje osebnega stresa v štirih rudarskih skupnostih (desetodstotni vzorec)

	Srednji stres	Visok stres	Srednji/Visok stres
Zaprto šest mesecev	28	13	41
Zaprto dve leti	21	13	34
»Ogrožen«	15	13	28
»Varen«	18	5	21

Vir: Critcher, Dicks in Weddington, v: Haralambos in Holborn, 2001, 259

Ženska, ki je delala v rudniški kantini, je opisala, kako so jo rudarji podpirali, ko je bil mož hudo bolan, in ob očetovi smrti. Izgube takšne moralne podpore se je bala enako kot izgube zaslužka [...]. Iskanje zaposlitve je prispevalo k visokim stopnjam stresa. Neki moški je opisal, kako je postal zaskrbljen po številnih neuspešnih prošnjah za delo. Čeprav je dejansko našel delovno mesto, se je to zgodilo šele potem, ko je že trpel za palpitacijo srca in so mu zdravniki položili obliže beta blokatorjev. Ko so se finančne stiske kopičile, so prodali avtomobile, počitnice v tujini pa so postale oddaljenispomini. [...] Žene rudarjev so morale prenašati najtežji del družinske revščine in moškega obupa. Soočale so se z neprestano navzočnostjo pogosto demoraliziranega partnerja. Ko so ženske našle zaposlitev, da so pripomogle k družinskemu proračunu, so bili moški včasih prikrito jezni zaradi izgube svojega statusa hranilca družine. Ženske pa so bile posebno zaskrbljene za prihodnost otrok (Cricher, Dicks in Weddington, v: Haralambos in Holborn, 2001, 259).

Izguba službe nosi izgube tudi na drugih področjih življenja, o katerih morda ne razmišljamo preveč pogosto, vendar jih je dobro poznati, da se lahko vživimo v položaj brezposelne osebe oziroma si v primeru izgube službe, skušamo zmanjšati izgube, kjer je to možno. Oglejmo si, kaj sporoča Lawson et. al. (slika 35).

Denar • Nezaposlenost ima za posledico nizke družinske prejemke in upad življenjskega standarda. • Prihaja lahko do ustavitve plačevanja hipotečnih posojil in izgube stanovanjskih pravic in doma. • Izguba denarja vpliva na dolgoročne perspektive celotne družine.
Družbeni stiki • Lahko pride do izolacije, saj nezaposleni ne morejo v enaki meri prispevati kot tisti, ki so zaposleni. • Zmanjšane so možnosti nezaposlenih in njihovih družin, da bi postali del različnih družbenih aktivnosti. • Delo je pomemben vir prijateljskega druženja.
Fizične sposobnosti • Nezaposleni imajo verjetno nižjo stopnjo fizične pripravljenosti kot zaposleni. • Verjetno trpijo zaradi dolgoročnejših zdravstvenih problemov. • Težje razvijajo kvalifikacije in usposobljenosti, ki bodo imele vrednost za morebitnega delodajalca.
Duhovne sposobnosti • Bolj verjetno trpijo zaradi depresije kot posledice izločenosti iz dela. • Zaradi izgube dela lahko izgubijo osrednjo identitetno oporo. • nezaposlenost lahko vodi k duševnim boleznim in psihološkim problemom ter celo k višji samomorilnosti.

Slika 35: Težave, ki jih imajo nezaposleni

Vir: Lasten, prirejeno po: Lawson, et. al., 2004, 107

Statistični Urad Republike Slovenije zbira in obdeluje številne podatke za Slovenijo, na področju Evropske unije pa to vlogo opravlja Eurostat. Oglejmo si nekaj podatkov:

Stopnja registrirane brezposelnosti v Sloveniji se je avgusta zvišala za 0,1 %, znašala je 10,6 %. Število delovno aktivnih oseb se je znižalo za okrog 1.900. Stopnja registrirane brezposelnosti 10,6 %.

Stopnja registrirane brezposelnosti v Sloveniji se je avgusta 2010 po treh mesecih mirovanja znova zvišala za 0,1 %; bila je 10,6 %. Tokratni dvig stopnje brezposelnosti je bil rezultat hkratnega zvišanja števila registriranih brezposelnih oseb za več kot 600 in znižanja zaposlenih oseb za skoraj 2.400. Zvišalo pa se je število samozaposlenih oseb, predvsem samostojnih podjetnikov posameznikov (za okoli 500).

Znižanje števila delovno aktivnih oseb največje na Koroškem

Število delovno aktivnih oseb se je v avgustu 2010 znižalo za okrog 1.900. Najbolj se je znižalo v koroški statistični regiji (za okoli 700) ter v jugovzhodni Sloveniji in osrednjeslovenski statistični regiji (v vsaki za okoli 350). Število delovno aktivnih oseb se je avgusta zvišalo le v pomurski statistični regiji (za okoli 200).

Tabela 6: Aktivno prebivalstvo, Slovenija, avgust 2010

	Aktivno prebivalstvo	Delovno aktivno prebivalstvo			Registrirane brezposelne osebe
		skupaj	zaposlene osebe	samozaposlene osebe	
Skupaj	933.010	833.978	745.673	88.305	99.032
Moški	519.909	468.984	405.322	63.662	50.925
Ženske	413.101	364.994	340.351	24.643	48.107
Vir: Prirejeno po: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3486					

Tabela 7: Stopnja registrirane brezposelnosti, Slovenija, avgust 2010

	VII 10 (%)	VIII 10 (%)
Skupaj	10,5	10,6
Moški	9,8	9,8
Ženske	11,5	11,6
Vir: Prirejeno po: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3486		

Med brezposelnimi je tudi veliko mladih, kar otežuje njihovo osamosvajanje. Podaljšuje se njihova faza osamosvajanja od primarne družine ter možnost za vzpostavljanje lastne družine.

V svojem lokalnem okolju raziščite stopnjo brezposelnosti med različnimi starostnimi skupinami prebivalstva. Podatke v skupini grafično predstavite. Poiščite možne vzroke za pojav brezposelnosti ter predvidite njihove posledice. Predvidite tudi možne rešitve in ukrepe pomoči.

Namig: Podatke si pridobite na zavodu za zaposlovanje in/ali na spletnih straneh Statističnega urada Republike Slovenije.

Po ocenah Združenih narodov (ZN) je vsak 5. prebivalec Zemlje mlad, skoraj 85 % mladih živi v državah v razvoju (od tega 60 % v Aziji), v Evropi pa jih živi le 10 %. Delež mladih v svetu se zmanjšuje. <http://www.un.org/esa/socdev/unyin/iyouthday.htm>.

Mladina je v strokovnih razpravah različno definirana. Združeni narodi štejejo med mlade vse, ki so stari od 15 do 24 let, Statistični urad RS pa, podobno kot nekatere evropske države, mladino opredeljuje kot mlade ljudi v starosti 15–29 let.

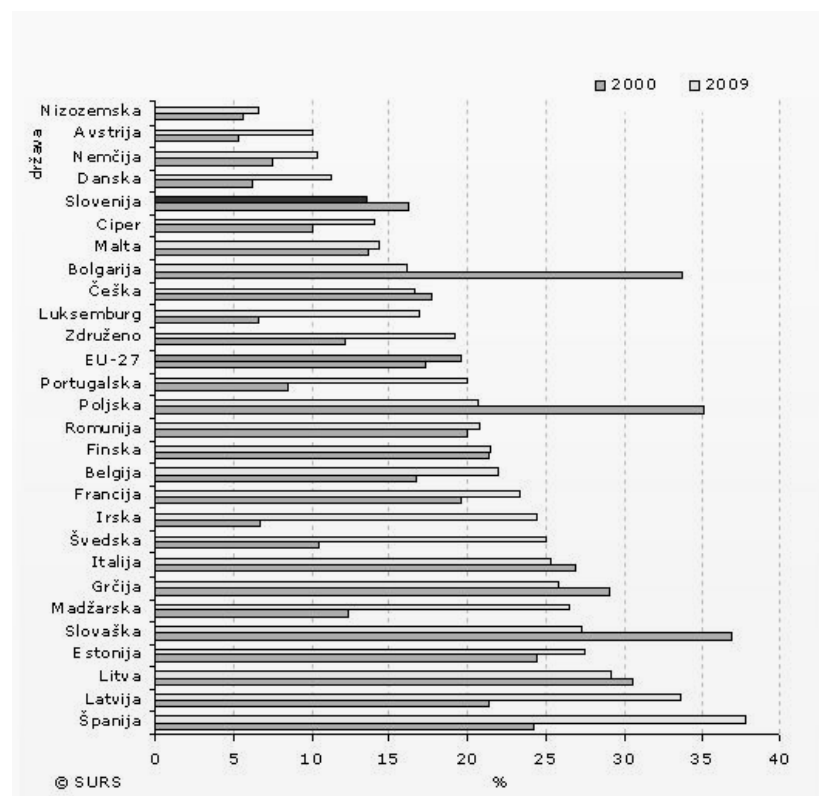
Po ocenah ZN živi v svetu 1,2 milijarde mladih

Skoraj vsak peti prebivalec sveta je mlad - star med 15 in 24 let. Vendar se, kljub povečanju njihovega absolutnega števila, delež mladih v svetu zmanjšuje: med letoma 1985 in 1995 se je njihov delež (od celotnega prebivalstva) zmanjšal skoraj za 1,5 %, do leta 2050 pa se bo po napovedih zmanjšal še za 4,8 %. Skoraj 85 % mladih živi v državah v razvoju, od tega 60 % v Aziji in 10 % v Evropi.

Stopnja brezposelnosti mladih je visoka

Glede na podatke Eurostata (statističnega urada Evropske unije), je bila stopnja brezposelnosti mladih, starih manj kot 25 let, 19,9 % v evro območju in 20,5 % v sedemindvajsetih državah članicah skupaj. Najmanj brezposelnih mladih je bilo na Nizozemskem (8,1 %), največ pa v Španiji (40,5 %); v Sloveniji, za katero so na Eurostatu objavili podatek za mesec marec 2010, je bila stopnja brezposelnosti mladih 12,8 % (http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=3316, 23. 10. 2010).

Julija letos je Evropski parlament sprejel resolucijo, katera spodbuja **dostop mladih do trga dela in okrepitev statusa pripravništev**. Glavni element resolucije je "Evropska garancija za mlade," ki bi zagotavljala, da mladi v EU ne bi ostali brez zaposlitve več kot štiri mesece. Parlament navaja, da bi tovrstna garancija omogočila vsakemu mlademu iz EU, ki je bil brezposeln štiri mesece, možnost opravljanja pripravništva ali pridobitev zaposlitve in s tem zmanjšala možnost socialne izključenosti.

Slika 36: Delež mladih brezposelnih v državah Evropske unije, avgust 2010

Vir: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=3316 (23. 10. 2010)

4.3 POTREBE DRUŽINE V SOCIALNEM OKOLJU

Potrebe družine so v socialnem okolju zelo široke in raznovrstne. Odvisne so od več dejavnikov, kot so zaposlitev, starost otrok, zdravstveno stanje družinskih članov ipd. Pogosto se podaljšuje delovni čas, marsikdaj obeh zaposlenih staršev, kar povzroča vrsto problemov, če družbene institucije ne nudijo svojih storitev glede na potrebe današnjega ritma življenja.

4.3.1 Med zaposlitvijo in družinskim življenjem

Številna podjetja v razvitih državah ustvarjajo delovne pogoje, ki so prijazni do družine, pomagajo pridobiti in zadržati dobre delavce, saj se zavedajo, da je le motiviran delavec, kateri ima zadoščene tudi ostale življenjske potrebe (prilagodljiv delovni čas, varstvo otrok), lahko uspešen delavec.

Analiza stroškov in koristi, ki jo je izvedla nemška agencija Prognos AG [...] je pokazala, da se do družine prijazni ukrepi podjetjem izplačajo tudi s finančnega vidika. Razmerje med realiziranimi prihranki in stroški do družine prijaznih ukrepov izkazuje povračilo investicije. Preučevali so naslednje vrste ukrepov:

- svetovalne storitve za starše, vzdrževanje stikov z zaposlenimi med porodniškim dopustom, programi vnovičnega vstopa v službo po porodniškem dopustu;
- delo za skrajšani delovni čas, fleksibilnost pri delu, suverenost staršev;
- delo na domu za zaposlene med porodniškim dopustom;
- varstvo otrok v podjetju ali varstvo, subvencionirano s strani podjetja.

S takimi ukrepi se podjetje lahko izogne več kot 50 % stroškom, ki nastanejo zaradi nezadostne združljivosti poklica in družine (Ule in Kuhar, 2003, 125).

Nedvomno daje raziskava izzive tudi slovenskim podjetjem. Družine zaradi večje usklajenosti med delom in domom lahko živijo bolj umirjeno ter varno življenje, hkrati pa so zaposleni motivirani za delo v takšnem delovnem okolju, ki podpira družino oziroma njene potrebe.

Mnoge države izvajajo politiko prijaznosti do družine, v mnogih državah pa celo tekmovanja med podjetji, v katerih so nagrajene inovativne rešitve, kako uskladiti družinsko življenje in zaposlitev. Ocenjuje se:

- usklajenost delovnih ur z željami staršev,
- ponudbo dela za skrajšani delovni čas,
- posebne delovne sporazume in dopuste za matere ter očete (npr. ob boleznih družinskih članov),
- vzdrževanje stika z zaposlenimi med starševskim dopustom (npr. možnost strokovnega izobraževanja v tem času),
- podpora pri reševanju vprašanja varstva otrok,
- enakopraven dostop do fleksibilnih delovnih možnosti za ženske in moške (Ule in Kuhar, 2003).

V skupini oblikujte priporočila za projekt »Družinam prijazno podjetje«. V projektu predvidite aktivnosti podjetja, ki bi omogočale kvalitetno povezovanje družinskih in službenih aktivnosti. Predstavite jih širši skupini. Oblikujte skupen povzetek projekta.

Namig: Tematiko lahko uporabite za vašo diplomsko nalogo.

4.3.2 Družinski servisi in ostale priložnosti – izziv za poklic organizatorja socialne mreže

Zaradi povečanih zahtev sodobnega delovnega časa se povečujejo potrebe družin, da bi se del njihovih obveznosti, prenesel izven družine, kar je lahko priložnost za razvoj družinskih služb ter servisov, ki bi na koristen način dopolnjevali družino. Na tem področju se ponuja pomembna možnost zaposlitve ali samozaposlitve organizatorja/organizatorke socialne mreže.

V skupini razmislite o področjih, ki bi jih kot organizatorji/organizatorke socialne mreže lahko ponudili družinam v lokalnem okolju. Naredite promocijsko gradivo, v katerem sporočate vsebino vaše dejavnosti in v katerem vabite družine, da uporabijo vaše storitve.

Namig: Lahko oblikujete ponudbo v dvojici ali v skupini.

Pri tem gre lahko za raznovrstne dejavnosti, mnoge pod teh so se že spontano razvile kot odgovor na potrebe družine. Poleg pomoči družinam, pa gre lahko večja pomoč tudi skozi druge oblike pomoči družini: zaposlitev dodatnih oseb v vrtcih, šolah, domovih za ostarele, mladinskih centrih, invalidskih organizacijah, preko razpisov različnih ministrstev (Ministrstvo za šolstvo in šport – volonterski pripravniki, Ministrstvo za dom, družino in socialne zadeve – zaposlitev preko javnih del).

Ustanove, ki na ta način zaposlujejo nove kandidate, ponujajo dodatne storitve uporabnikom – otrokom, staršem in ostalim, npr: pisanje domačih nalog po pouku, spremstvo otrok k različnim dejavnostim, pomoč otrokom s posebnimi potrebami. Trg ponuja nove možnosti za zaposlovanje ter samozaposlovanje, kjer lahko ravno poklic organizatorja socialne mreže zapolni vrzeli na tem področju.

V državah Evropske unije je tradicija dolgotrajnejša. Izvajajo številne aktivnosti na področju usklajevanja med zahtevami delovnega mesta in družine:

- Večina razvitih držav v podjetjih prireja *tekmovanja za delovna mesta, prijazna do družine*, o čemer poročajo mediji, kar vpliva tudi na promocijo podjetij. Ozračje, prijetno za družino, vpliva na rojevanje otrok.
- Svet Evrope podpira izvajanje projektov harmonizacije med delom ter družinskim življenjem.
- Skandinavske države intenzivno izvajajo projekte harmonizacije med delom in družinskim življenjem.
- V Avstriji je minister za družine izdal sklep, naj se podjetja, ki izvajajo prijazne ukrepe do zaposlenih, nagradijo s certifikati.
- V Nemčiji je v rabi t. i. Indeks prijaznosti do družine, katerega so razvili v ZDA leta 1991. Razvili so praktičen katalog, ki vsebuje praktične ter zaželeno instrumente in ukrepe, ki podpirajo usklajevanje poklicnega ter družinskega življenja (nanaša se na pare z otroki, samske in na primere, ko je treba skrbeti za starejše sorodnike).
- Na Portugalskem imajo nacionalni program za usklajevanje poklicnega ter družinskega življenja, vsako leto izbirajo do družin prijazna podjetja (Ule in Kuhar, 2003).

V Evropski uniji so uveljavljeni naslednji najučinkovitejši organizacijski ukrepi in sporazumi glede delovnega časa ter delovnih razmer:

- več individualne fleksibilnosti,
- fleksibilen delovni čas, fleksibilni dnevi (npr. štiridnevni delovni teden),

- periodičen fleksibilen čas (npr. tri mesece 20 ur dela na teden, nato 33 ur),
- individualna izbira časa dopusta,
- individualne pogodbe z managementom,
- delo na domu, »teledelo«,
- t. i. »job sharing« – več delavcev (navadno dva) si deli eno delovno mesto,
- »premori« v karieri (zaradi skrbi za otroka),
- regulacija delovnih ur (preprečevanje več kot 40-urnega delavnika in dolgih delovodnikov),
- finančna in socialna podpora zaposlenim družinam (Ule in Kuhar, 2003).

4.3.3 Družinske politike v Sloveniji in v nekaterih evropskih državah

Ule in Kuhar (2003) povzemata različne družinske politike v drugih evropskih državah in menita, da so v primerjavi z drugimi evropskimi državami ukrepi v Sloveniji eni najbolj prijaznih do družine. Govori se celo, da je Slovenija »Švedska na jugu«.

Švedska:

- Matere imajo dobre možnosti za karierno napredovanje, otroško varstvo je dobro financirano, socialne podpore so visoke.
- Spodbujanje krajših intervalov med rojstvi otrok: če v roku 30 mesecev rodi še enega otroka, ohrani enako stopnjo ugodnosti kot pri prvem.
- 12 mesecev starševskega dopusta, ženski se plačuje 90 % prejšnje plače, če želi podaljšati dopust za 3 mesece, dobi tudi plačilo (nižje).
- Starševski dopust, dolg 450 dni, je starševsko nevtralen, razen 30 dni, ki jih mora izkoristiti starš drugega spola.
- Do osmega leta otrokove starosti lahko delajo polovičen delovni čas ali pa vzamejo starševski dopust v več časovnih obdobjih.
- Nadalje si lahko vzame še tri mesece neplačanega dopusta
- Zelo uspešno lahko kombinirajo plačano delo in skrb za otroke.

Finska:

- 42 dni starševskega dopusta s polnim nadomestilom za plačo ali 52- tedenski dopust z 80 % plače.
- Očetje si lahko z materami delijo ves dopust, razen treh tednov pred in šest tednov po porodu.
- Očetje imajo kvoto štirih tednov starševskega dopusta; če jih ne izkoristijo, propadejo (80 % očetov le-to izkoristi).
- Očetje so upravičeni do dveh tednov neplačanega dopusta.

Slovenija

- 105 dni porodniškega dopusta kot polne odsotnosti z dela, otrokov oče ima pravico do očetovskega dopusta v trajanju 90 dni, pravica je neprenosljiva.
- Neposredno po rojstvu otroka ima eden od staršev pravico za nego in varstvo otroka, in sicer v trajanju 260 dni.
- Največ 75 dni dopusta pa se lahko prenese in izrabi do 8. leta otrokove starosti.

- Starševsko nadomestilo, ki ga v celoti krije zdravstveno zavarovanje v času odsotnosti z dela, obsega 100 % povprečne mesečne plače upravičene osebe v dvanajstih mesecih pred dopustom.
- V Sloveniji obsega celoten starševski dopust eno leto ali 365 dni. Od tega mora tri mesece porabiti mati, preostali dopust pa si lahko delita oba starša.

Možnost, da lahko očetje uporabijo del starševskega dopusta, je bila uvedena leta 1977.

Povzetek poglavja:

- **Brezposelnost in revščina** ne pomenita le materialne prikrajšanosti posameznika in družin, temveč tudi **kulturno, socialno, telesno in duhovno prikrajšanost** za dobrine, ki jih ponuja družba, pogosto se lahko pridruži še bolezen.
- **Družbenoekonomski položaj družine je v današnjem času bolj pogosto nestabilen. Razkorak** med tistimi, ki so jim dostopne skoraj vse dobrine, in tistimi, ki so odrinjeni na družbeni rob, **je vse večji.**
- **Problem revščine je zaznala tudi Evropska unija, zato je leto 2010 proglasila za Evropsko leto boja proti revščini in socialni izključenosti.** Do leta 2020 si je zadala omiliti revščino pri 20 milijonih Evropejcev.
- **Statistični podatki za Slovenijo** in Evropsko unijo kažejo **trende povečane brezposelnosti.** Še posebej je zaskrbljujoč podatek, da je med njimi zelo veliko mladih.
- Države sprejemajo številne ukrepe za omilitev revščine ter dvig rodnosti prebivalstva.

Preverjanje razumevanja:

1. Opreделите, katere skupine prebivalstva predstavljajo največji delež revnih v Sloveniji. Poiščite vzroke in jih analizirajte.
2. Kako je opredeljen pojem revščine? Kritično ovrednotite definiciji revščine ter poiščite primere, s katerimi ju boste konkretizirali.
3. Naredite primerjavo med Slovenijo in Evropsko unijo glede na stanje brezposelnosti v zadnjih treh letih. Rezultate predstavite v tehniki Power Point v elektronski obliki.
4. Kaj predstavlja izguba službe za posameznika in družino?
5. Kako napredne evropske države skrbijo za usklajevanje družinskega življenja in zaposlitve ter ovrednotite pomen teh aktivnosti za družino in družbo.
6. Katere ukrepe za »družini prijazno podjetje« bi predlagali Vašemu delodajalcu? Kako bi ga prepričali, da jih je vredno upoštevati?

Priporočena literatura:

- Ule, M. in Kuhar, M. Mladi, družina, starševstvo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. 2003.
- Moore, S. Sociologija: Ključni pojmi in dejstva. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1997.

5 POMEN DRUŽINE

Uvod

Matevž je bil sproščen in veder fant. Že od malih nog je bil nekoliko zadržan. Tudi ni imel velike potrebe, da bi zahajal v družbo. Živel je v krogu povsem preproste, a nadvse predane ter prijazne družine. Nihče ni povzdigoval glasu, vse je teklo mirno, spoštljivo. Ob težavah se je posvetoval s starši. Če je naredil kaj narobe, ni bil kaznovan. Dogovori in medsebojna sprejetost sta bili osnovni način delovanja njihove družine. Kadar se je spomnil na svoje otroštvo, ga je vedno preplaval občutek nenavadne sreče. To bogastvo nosi v sebi tudi danes, ko je odrasel ter postal mož. Vrednote je ponesel s seboj v novo družino, ki si jo je ravnokar vzpostavil.

Ko odrastemo, se začnemo sramovati, da smo nehote izpustili določen razvojni stadij v otroštvu. In seveda, čim starejši smo, tem bolj nas je sram pokazati, da nečesa osnovnega še nismo obvladali. Če bi se to razkrilo, bi se sami sebi zazdeli neumni in otročji, zato to skušamo skriti pred drugimi. Najprej skrivamo pred drugimi, nato pa postane ta navada tako močna, da začnemo stvar skrivati tudi pred sabo. Ko pa začneš tajiti samemu sebi, da si zamudil neko temeljno izkušnjo, nehaš iskati možnost za nadomestno izkušnjo, ki bi ti lahko pomagala razrešiti problem. Tako kot lahko v zunanjem svetu ignoriramo kakšno stvar, tako jo lahko tudi v lastni glavi. Lahko se določenim mislim in čustvom izogibamo, naučimo se pogledati proč, če jih uzremo. Če to počnemo dovolj pogosto, se navada, da določenega čustva ne opazimo, tako močno utrdi, da reagiramo samo še nagonsko in komaj vemo, kaj počnemo (»selektivna nepozornost«). Naslednja stopnja pa je, da nam uspe to čustvo popolnoma pozabiti – tako kot bi v glavi spustili zaslon ter tako zastrli pogled na čustvo, ki ga ne želimo videti, ki ga hočemo skriti za zaslon. Zakaj se potem stvari napak zasučejo?

Iz knjige Družine in kako v njih preživeti (Skynner in Cleese, 1994, 26).

Dve zgodbi, dva svetova družin, o katerih bomo spregovorili v pričujočem poglavju. Takšne sreče, kot jo je imel Matej, nima vsakdo, a vredno se je zanjo potruditi. V življenju se je vredno naučiti novih spoznanj, ki nam jih lahko ponudijo strokovnjaki, kot sta v odlomku omenjena avtorja, lahko pa si jih pridobimo tudi z izobraževanjem in samoizobraževanjem. Avtorji, navedeni v tem poglavju, so nedvomno dober vir novega znanja, ki ga v današnjem svetu potrebujemo vsi. Kajti obdobje, v katerega vstopamo, je obdobje vseživljenjskega učenja za vsakogar od nas.

V tem poglavju bomo spoznali:

- kaj pomeni družina za posameznika,
- različne strokovnjake, ki opisujejo pomen družine za zdrav človekov razvoj,
- pomen družine za čustveno življenje njenih članov,
- primarno, sekundarno in terciarno socializacijo,
- model psihosocialnega razvoja,
- razpad družine ter čustvene stiske ob tem.

5.1 POMEN DRUŽINE ZA ČUSTVENO ŽIVLJENJE NJENIH ČLANOV

Družino smo že opredelili na osnovi socioloških in statističnih raziskav – povzeli smo strokovne razprave, mnenja, stališča, ostaja pa še opredelitev pomena družine v psihološkem smislu. Spregovorili bomo o tem, kaj pomeni družina v sodobnem svetu.

Vse, kar je za otroštvo res bistvenega, se zgodi v družini, meni Tomori (1994), ko piše o posebnem in nezamenljivem pomenu družine. Mnoge osebne poteze se zastavijo v prvih

letih življenja. Prve čustvene ter socialne izkušnje izvirajo iz odnosov z najbližjimi osebami v družini. Tu se porajajo prva raziskovanja in prva samostojna spoznanja, prvi občutki ponosa ter sramu, zato posameznika te izkušnje spremljajo še takrat, ko že dolgo ni več odvisen od družine. Kar se je v času otroštva in rane mladosti dogajalo v družini, je v njem trdno zasidrano prav zato, ker je bil takrat, ko je bil za vse najbolj sprejemljiv, od družine popolnoma odvisen. Sporočila so imela zanj hkrati bivanjski, čustveni in vrednostni pomen.

Družina ima pri oblikovanju človekove osebnosti osrednje mesto, predstavlja središče vzgoje. Njene izvorne funkcije so zveza oziroma odnos, ki se oblikuje, sobivanje njenih članov, sodelovanje in doživljanje na najbolj globinski črti v odnosu človek– človek. Ne glede na vrsto družine (okrnjena, nepopolna, motena, slaba), gre vedno za najbolj avtentično, najbolj izvirno in najbolj funkcionalno vrednotno komuniciranje, poučevanje, navajanje in vadenje otrok in mladih. Starši so najboljši oblikovalci ter komunikatorji s svojimi otroki (Pediček, 1995).

Družina je osnovni ambient, v katerem nastaja in se oblikuje posameznikova osebnost, vpliv družine pa se ne kaže samo v vzgoji, temveč nudi človeku tudi okrilje, v katerem doživlja ljubezen in sprejemanje in v katerem se čuti zaželenega ter varnega. Moteni družinski odnosi so pravi generator najbolj problematičnih negativnih pojavov, kot so: šolska neuspešnost, nasilje, agresivnost, kriminal, odvisnost, nevrotične težave, samomorilnost. »Tam, kjer družina odpove, se začne katastrofa posameznika in družbe« (Janek Musek, 1995, 193).

Slika 37: Primarna socializacija otrok se začne v družini
Vir: <http://t0.gstatic.com> (20. 10. 2010)

Družina doživi v svojem razvoju veliko sprememb. Vsaka pa lahko povzroča stres in zato je pomembno, da je fleksibilna, da se zna spoprijeti s spremembami ter prilagoditi na novo nastalo situacijo. Pomembno je, da družina dovoljuje spremembo, hkrati pa tudi, da ohranja kontinuiteto, kar je pomembno za njeno dobro delovanje. Vloge njenih članov morajo biti usklajene, vendar jih je potrebno dopolnjevati, da se lahko družina kot celota fleksibilno prilagaja spremembam.

Kot navaja Ule (1999, 2000, 2002, 2003, 2008) se v sodobni družbi proces socializacije mladostnika zamenja s procesom individualizacije, kar pomeni celovit preobrat v načinu življenja in mišljenja, identitetah posameznikov in v njihovih medosebnih odnosih. V tradicionalnih družbah je bil posameznik enostavno »vrojen« v družbene danosti svojega življenja (npr. v socialni sloj ali večinsko religijo), v sodobni in individualizirani družbi pa se mora posameznik truditi za to, da doseže nek družbeni položaj. Tega ne počne le enkrat v življenju, temveč se oblikuje vsak dan. V tradicionalnih družbah je bila družina skoraj edini

dejavnik socializacije, danes pa je samo eden izmed mnogih, a vendar njen temeljni ter nepogrešljivi del.

Sedaj pa se bomo posvetili vrstam socializacije, ki se med seboj razlikujejo v tem, kdaj se pojavijo v časovnem razvoju posameznika. Z ozirom na časovno opredelitev razvoja posameznika ločimo primarno, sekundarno in terciarno socializacijo. Pa si oglejmo podrobneje, kdaj se posamezna vrsta socializacije pojavi ter kakšen pomen ima za posameznika.

5.1.1 Časovni potek socializacije

Z ozirom na časovno opredelitev razvoja posameznika ločimo primarno, sekundarno in terciarno socializacijo.

■ Primarna socializacija

Za primarno socializacijo je značilno, da poteka v otroštvu, v prvih letih otrokovega življenja, predvsem v krogu družine. Zanj je pomembno, da se med člani družine vzpostavijo čustvene vezi ter tesni odnosi. V tem obdobju otrok sprejema vrednote, zaželen vzorce obnašanja in ravnanja, ki mu jih posredujejo starši. Tako razvije temelje njegove družbenosti ter osebnosti, zato je primarna socializacija v primerjavi z nadaljnjimi vrstami socializacijami odločilnega pomena za celotno nadaljnje življenje.

Ko otrok zapusti domače okolje, se najprej sreča z vrtcem kot prvo formalno institucijo. Med otroštvom poteka tristopenjski razvojni proces, kjer otrok skozi igro in učenje prevzema od staršev vzorce vedenja v družbi. Tako naj bi bile razvojne stopnje v primarni socializaciji:

- pripravljalna stopnja, kjer majhni otroci vzpostavijo primitivno interakcijo z odraslimi;
- *play* (igra) stopnja, v kateri se otrok nauči simbolov jezika, kar mu da samozavest in zavest o svojem obstoju;
- *game* (organizirana igra) stopnja, kjer otroci prevzamejo vloge različnih ljudi, se odzivajo na pričakovanja, ki jih imajo do teh ljudi ter pridobijo občutek o posplošenih drugih.

V zgodnjem obdobju življenja posameznika je družina najpomembnejši dejavnik socializacije, saj si otrok v njej pridobiva temeljne izkušnje, sposobnosti in pravice, ki naj bi jih razvil. Danes otroci odraščajo v številnih družinskih okoljih –v družini z dvema biološkima staršema, v enostarševskih in v reorganiziranih družinah. Ta različnost okolij pa prav gotovo vpliva na različnost socialnih izkušenj, ki si jih otroci pridobijo.

Družinska skupina je prvi socialni sistem, v katerem otrok živi. S svojimiznačilnostmi vpliva na osebnost otroka v vseh fazah njegovega razvoja. Starši so pomembni drugi, ki določajo svet, ki ga otrok mora ponotranjiti. Otrok si pomembnih drugih ne more izbrati; le-ti določajo njegov svet (Čačinovič-Vogrincič, 1998).

Sekundarna socializacija

Predstavlja obdobje poznega otroštva in adolescence, v modernih družbah pa le-ta predstavlja predvsem obdobje šolanja. Posameznik se vključuje v različne skupine, organizacije, institucije, ki so izven domačega okolja, npr. vstop v šolo. Za sekundarno socializacijo je značilno tudi učenje oziroma prevzemanje različnih vlog, npr. poklicnih vlog. V primarni socializaciji otrok nima možnosti izbire in primerjave različnih izkušenj, v sekundarni pa so posamezniki soočeni z raznolikostjo družbenih svetov, med katerimi lahko izbirajo ter jih med seboj primerjajo.

Osnovna šola, v katero so vključeni vsi otroci, je z vidika socializacije pomembna zaradi prenosa oziroma posredovanja znanja, pravil, vrednot in norm vedenja, ki otroku omogočajo, da se kvalitetno socializira. Hkrati pa šola pomaga otroku, da razvije odnos do avtoritet in se nauči družbeno sprejemljivega vedenja. Mladostnik se v šoli sreča z različnimi dejavniki tveganja, ki lahko ogrožajo njegov zdrav razvoj. Med take dejavnike štejemo pogosto izostajanje od pouka (velikokrat je v povezavi s tveganimi vedenji, kot so kajenje, opijanje z alkoholom in rabo drugih psihoaktivnih snovi), preobremenjenost s šolo (posledica je lahko trajen stres, med mladostniki pa gotovo obstaja določen delež takih, ki trajnega stresa ne prenaša brez posledic za svoje duševno ter telesno zdravje), slab učni uspeh pa vodi mladostnika v nezadovoljstvo in slabšo samopodobo. Družina naj vsem članom omogoča varno okolje, kjer se razrešujejo problemi, kjer je prostor za radost, veselje in ljubezen.

V adolescenci igra družina še vedno zelo pomembno vlogo in odločilno vpliva na razvoj mladostnika ter določa njegove življenjske razmere. V prizadevanju za svojo identiteto mora sodobni mladostnik postati neodvisen od staršev in do pozne adolescence razviti zrel odnos do njih, kar pomeni, da se lahko na starše obrne po nasvet in pomoč, ne da bi se pri tem počutil prikrajšanega v svoji odvisnosti in samostojnosti. Tak odnos temelji na obojestranski strpnosti, spoštovanju in upoštevanju osebne svobode. Pomanjkanje čustvene opore staršev, togi oziroma formalni odnosi ter represivni vzgojni postopki, niso v prid zdravemu razvoju mladostnika.

Slika 38: Odprta, jasna in iskrena komunikacija – ena izmed pomembnih značilnosti optimalne (zdrave) družine

Vir: <http://t0.gstatic.com> (26. 10. 2010)

■ Terciarna socializacija

Posameznik se mora v nenehno spreminjajoči se družbi nenehno »dopolnilno« socializirati. Procese socializacije so včasih povezovali le z dobo odrasčanja oziroma vključevanja v družbo. Terciarna socializacija je povezana s pridobivanjem poklicnih in življenjskih izkušenj na delovnem mestu, prevzemanjem starševskih ter partnerskih vlog ipd. Govorimo o terciarni socializaciji oziroma o socializaciji odraslih.

Kako se posameznik oblikuje skozi življenje, pa si oglejmo v nadaljevanju.

5.1.2 Model psihosocialnega razvoja

Erikson (v: Čačinovič-Vogrinič, 1998) navaja model psihosocialnega razvoja posameznika skozi različna razvojna obdobja:

- **Prvo razvojno obdobje** (1. leto starosti): pridobivanje temeljnega zaupanja. Če ga otrok v tem obdobju ne pridobi, je nezaupljiv, ko odraste.
- **Drugo razvojno obdobje** (od 1. do 4. leta starosti): pridobivanje avtonomije, samostojnosti in neodvisnosti. Otrok naj dobi dovolj spodbud, kajti v nasprotnem primeru postaja negotov ter nezmožen uveljavljanja, ko odraste.
- **Tretje razvojno obdobje** (od 4. do 5. leta starosti): razvijanje inicijativnosti. Otrok naj izpelje nalogo, ki si jo je zadal.
- **Četrto razvojno obdobje** (med 5. in 12. letom starosti): pridobivanje delovnih navad. Otrok naj prevzema zadolžitve in obveznosti ter pri tem doživlja veselje nad opravljenim delom.
- **Peto razvojno obdobje** (med 12. in 15. letom starosti): ključno obdobje za oblikovanje osebnostne identitete. Odraščajoči otrok mora zbrati prve celostne odgovore na vprašanja: kdo sem, kaj zmorem, kakšen sem v očeh drugih. Erikson pripisuje temu obdobju zelo velik pomen.
- **Šesto razvojno obdobje** (zgodnje odraslo obdobje): odpiranje možnosti za intimnost, ljubezen, solidarnost.
- **Sedmo razvojno obdobje**: razvijanje ustvarjalnosti. Če se pojavi stagnacija, le-ta odraža nemoč posameznika.
- **Zadnje razvojno obdobje** (zrela doba posameznika): integralnost, sprejemanje sebe, sprava z življenjem, zmožnost spoštovanja drugih ter zanimanja zanje.

5.1.3 Značilnosti optimalne družine

Čačinovič-Vogrinič (1998) pojasnjuje, kakšna naj bi bila optimalna – zdrava družina ter navaja različne študije, ki opredeljujejo to področje. Skupina avtorjev – družinskih terapevtov (A. Bentovim, G. G. Barnes, A. Cooklin in R. Skynner) predstavlja v delu Family Therapy vrsto študij, ki skušajo odgovoriti na vprašanje o razliki med zdravo in bolno družino. Rezultati najbolj reprezentativne, timberlawnške študije Lewisa in sodelavcev iz leta 1976, so izredno pomembni za teoretično in praktično delo.

Z značilnostmi družine, ki je optimalna, oziroma zdrava, so se ukvarjali tudi drugi strokovnjaki. Rezultati njihovih študij so prikazani na slikah 38, 39 in 40.

Slika 39: Značilnosti optimalne (zdrave) družine po Lewisu
Vir: Lasten, prirejeno po: Lewis, 1976, v: Čačinovič-Vogrinič, 1998,
slika: <http://t0.gstatic.com> (26. 10. 2010)

Značilnosti zdrave družine so proučevali tudi drugi avtorji, kot na primer Florence Kaslow in James A. Robinson (1996) v članku v strokovni reviji *The American Journal of Family Therapy*. Glavne značilnosti zdrave družine, ki sta jih opisala, so povzete na sliki 40.

Slika 40: Značilnosti optimalne (zdrave) družine po Kaslowu in Robinsonu
 Vir: Lasten, prirejeno po: Kaslowu in Robinsonu, 1996, v: Čačinovič-Vogrinič, 1998,
 slika: <http://t0.gstatic.com> (20. 10. 2010)

Virginia Satir (v: Čačinovič-Vogrinič, 1998) poda opredelitve optimalne (zdrave) družine. Njene ugotovitve so povzete na sliki 41 v nadaljevanju učbenika. Čačinovič-Vogrinič (1998) pa še dodaja, da je družina izjemne stopnje zdravja tista družina, ki potrebuje veliko časa. Otrok mora imeti ogromno priložnosti, da razišče družino, da vedno znova preskusi komunikacije in se skicira v skupini.

Oglejte si vse tri slike (38, 39 in 40). Poiščite skupne točke vsem trem konceptom, ki opisujejo, kakšne so značilnosti optimalne (zdrave) družine. V skupini treh si razdelite po en koncept. Na osnovi ugotovitev avtorjev konkretizirajte posamezno značilnost zdrave družine s primerom. Nato drug drugemu predstavite vaše ugotovitve.

Slika 41: Značilnosti optimalne (zdrave) družine po Satir
 Vir: Lasten, prirejeno po Satir, v: Čačinovič-Vogrinič, 1998,
 slika: <http://t1.gstatic.com> (20. 10. 2010)

5.1.4 Potlačena čustva

Skynner in Cleese (1994, 30) v knjigi *Družine in kako v njih preživeti*, med drugim govorita o potlačenih čustvih kot na prikrivanju zamujenega:

Ko odrasčamo, moramo skozi več različnih stopenj in na vsaki se moramo nečesa naučiti. V bistvu se učimo, kako ravnati s čustvi. Naučimo se na primer obvladovati čustva, ki so v zvezi z avtoriteto; ali čustva, ki jih vzbujajo stiki z nasprotnim spolom; ali pa čustva, ki se porajajo ob osamosvajanju ali ločevanju od staršev. Vendar pa lahko kakšno stopnjo izpustimo. Če se nam to zgodi, se lekcije vseeno lahko naučimo kasneje, in sicer ob nadomestnih izkušnjah. Tako lahko zamujeno nadoknadimo in še pridemo na vlak. Lahko pa grejo stvari po zlu. Če smo določen stadij preskočili ter ga nismo nadomestili z naknadno izkušnjo, se bomo ob čustvih, ki se jih nismo naučili, zelo nerodno počutili. Precej verjetno je, da jih bomo skušali pred drugimi skriti, končno jih bomo skrivali celo pred sabo.

Dva glavna razloga sta, zakaj nam ne uspe obvladovati čustva, zaradi česar jih potem tlačimo za zaslon. Prvi je ta, da smo nekoč doživeli nenadno travmo, posamičen, zelo dramatičen ter

boleč dogodek. Drugi in bolj običajen vzrok pa je, da smo se postopoma naučili čustvo skrivati, ker je bilo v naši družini prepovedano. Če smo čustva kot so jeza, ljubosumje, strah, zavist, krutost odrinili za zaslon, nismo z njimi v stiku, zato se ne bomo nikoli naučili ravnati z njimi. Ko izbruhnejo, so pa zunaj nadzora, če pa jih nismo skrili za zaslon. Nekoga, ki je vso jezo skrnil za zaslon, ki je videti pasiven ter boječ, bodo ljudje prav zato, ker nima na razpolago jeze, na veliko izkoriščali, zato se ne bo sposoben postaviti zase (Skynner in Cleese, 1994).

■ **Skrivanje čustev za zaslon**

Kako se otrok nauči skrivatičustvo za zaslonom, si oglejmo v nadaljevanju.

V zdravih in normalnih družinah se vsakdo kdaj razjezi, ostali člani pa tega ne sprejmejo kot smrtno žalitev. Pričakuje se sicer, da bo otrok z razumom obvladal jezo, starši pa mu ne bodo vsakokrat uprizorili sodnega procesa. Otrok se bo naučil, da je to normalno čustvo, katero lahko izraža ter da to čustvo ni razdiralno. Če so starši sposobni tako sproščeno sprejeti otrokovo jezo, se bo otrok ob takšni izkušnji počutil varnega. Ker ga podpirajo in mu pomagajo pri predelavi, se bo naučil jezo nadzorovati ter jo socializirati. Otroci, ki se niso naučili ravnati s čustvi, tudi sami ne bodo znali pokazati svojim otrokom, kako ravnati z njimi (Skynner in Cleese, 1994).

V povprečno zadovoljivih zakonih partnerja ustvarita razmeroma srečno in trdno zvezo. Vendar pa jima ni veliko do tega, da bi gledala za zaslon; raje drug drugega podpirata. Stvari ostanejo sicer očem skrite, njuno življenje pa je večinoma enolično. Najmanj srečni zakoni so tisti, v katerih imata oba partnerja veliko zastrtega in nikakor nočeta priznati, da je z njima kaj narobe. V resnici sta pa skrajno občutljiva za vsako kritiko, tudi za najbolj obzirno. Čim bolj so ljudje pripravljeni priznati ter pogumno sprejemati neprijetnosti ob odkrivanju, da so drugačni od svojih lastnih predstav, tem večje so možnosti, da bo paru uspelo obvladati situacije, če se bodo pojavili problemi (Skynner in Cleese, 1994).

■ **Spor med staršema**

V družinah, kjer starša ne znata dajati in jemati, poteka med njima stalen boj za premoč. Ne znata se dogovoriti, kako vzgajati otroka, to pa daje otroku priložnosti, da lahko izigrava enega starša proti drugemu. Videti je, kot da otrok manipulira s starši in jih ščuva drugega proti drugemu, vendar se to dogaja zato, ker ga starša skušata zvleči vsak na svojo stran. A tega ne uvidita in se jima zdi, da se potegujeta zanj iz prepričanja, da imata prav. Zato se otroci v igricah za oblast priključijo zdaj enemu, zdaj drugemu staršu. Večina otrok si želi ljubiti oba starša ter se močno trudi, da bi zmanjšali konflikt med njima. Nezavedno si izmislijo neverjetne rešitve. Otrok lahko postane zelo problematičen; s svojim obnašanjem prisili starša, da sodelujeta ter iščeta skupno rešitev. Otrok postane nemogoč, v starših pa povzroči, da pozabita, kako sta jezna drug na drugega. Če že ne doseže med njima sodelovanja, pa doseže vsaj njuno usklajevanje glede otrokovega vzgajanja. Drugi način, kako starša spraviti skupaj, pa je ustvariti kakšen psihološki ali zdravstveni problem, ki ju bo spravil v skrb, da se bosta združila ter mu skušala pomagati. Pri tem lahko otrok uporabi že obstoječo bolezen, na primer astmo.

Ker starša nista sposobna kompromisov, bo otrok dobil dva različna zemljevida, od vsakega starša enega. Zemljevida si bosta nasprotovala. Ker imajo otroci radi oba starša, hranijo stališča staršev v vsakem zemljevidu posebej. Konflikt med dvema zemljevidoma zelo verjetno vodi v nevrozo, če otroku ali pa odraslim, ki imajo tak problem, nihče ne pomaga. Kajti zemljevide je treba uskladiti. Lahko pa konflikt med

dvema zemljevidoma nekatere ljudi spodbudi k izraziti ustvarjalnosti, vendar šele tedaj, če se oseba s tem spopade, prizna konflikt ter se trudi najti način, kako bi združila dva različna zemljevida (Skynner in Cleese, 1994).

Vse, kar je bilo v posameznikovem življenju najbolj dragoceno, je našel najprej v družini – prostor, družbo, partnerstvo, delo, materialno zadovoljstvo ter duhovno srečo. Postopno so mnoge družinske funkcije prevzele razne druge družbene ustanove. Družina je bila nekoč posamezniku dom, šola, posvetovalnica, bolnišnica, mnogokrat tudi svetišče. Danes ni več tako. Te funkcije so prevzele posamezne ustanove. Vprašanje pa je, ali so uspele nadomestiti intimnost, enkratnost in celovitost družinskih odnosov (Musek, in Pečjak, 1997).

Za posameznika je najbolj pomembno, da o sebi lahko razvije predstavo (podobo, pojem), katera resnično ustreza njegovi naravi. Če je posameznik o sebi razvil skladno (kongruentno) predstavo, se lahko normalno in nemoteno razvija ter realizira svoje potenciale. Pogosto pa okolje ne odobrava določenih lastnosti posameznika, zato jih le-ta potlači ter zataji. S tem jih odstrani iz svoje samopodobe, ki postane neskladna (nekongruentna) z dejanskim stanjem. Posameznik občuti nekongruentnost nezavedno, lahko pa celozavestno kot motnjo oziroma oviranje lastnega osebnostnega razvoja. Po Rogersu je zato v psihoterapiji treba posamezniku zagotoviti brezpogojno sprejemanje. S tem se njegova predstava o sebi izpopolni, njegova realna podoba samega sebe se bolj približa idealni podobi, torej tej, ki jo ima o njem njegovo okolje.

5.1.5 Mladostniki in njihov odnos do družine

Sociološka raziskava, izvedena v murskosoboški škofiji z naslovom *Odiseja mladih* (2007), je pokazala zanimive rezultate. Vzorec mladih, starih od 14 do 21 let kaže naslednjo družinsko sliko:

Skupaj z očetom in materjo živi 84,6 % mladih, preostalih 15,3 % jih ne živi skupaj z obema staršema. Kot najpogostejši razlog navajajo ločitev (63,2 %); nato smrt očeta (19,1 %), smrt matere (3,3 %), smrt obeh staršev (1,3 %) in drugo (8,6 %).

60,3 % mladih ima enega brata ali sestro, 23,8 % jih ima dva ali več bratov in sester, edincev pa je 16,0 %.

Ljubezen in privrženost do družine čuti 77,7 % mladostnikov, ki so popolnoma zadovoljni z družinskim življenjem, in 55,1 % delno zadovoljnih, 75,4 % popolnoma zadovoljnih z življenjem na sploh in 63,7 % delno zadovoljnih. Mladostniki, ki so zelo zadovoljni z življenjem, ki ga sedaj živijo, do svoje družine pogosteje čutijo ljubezen in privrženost (79,9 %), kar trdi mnogo manj mladih, ki so bolj malo zadovoljni z življenjem, ki ga trenutno živijo (44,4 %). Med zadnjimi je prav tako manj pogosto občutenje spoštovanja (52,5%) v primerjavi z zelo zadovoljnimi mladostniki (69,4%) (Bajzek et al., 2008,101).

5.2 RAZPAD DRUŽINE IN ČUSTVENE STISKE

Mnogo družin je postavljeno pred hudo preizkušnjo – ali uskladiti življenje med partnerjema ali se razvezati. Neuspešna komunikacija in nerazrešeni konflikti, ki se vlečejo dolgo časa, izčrpavajo zakonca, v življenje družine pa vnašajo nemir, slabo voljo, hude čustvene stiske. V najtežjem položaju ostajajo otroci, saj po eni strani trpijo zaradi preprirov med staršema, po drugi strani pa se bojijo, kako bo po odhodu enega od staršev. Pogosto krivijo sami sebe, da se starša ne razumeta. Življenje vse družine je zaznamovano s stresom in žalostjo. Vsekakor je razveza ena izmed najbolj stresnih preizkušenj v življenju. Po razvezi je potrebno veliko

strpnosti, razgovorov in spodbud, ki naj jih starši namenijo otrokom, da jim bo neznosna bolečina lažja.

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR-UPB1) (Uradni list RS, št. 69/2004) opredeljuje prenehanje zakonske zveze:

Zakonska zveza preneha s smrtjo enega zakonca, z razglasitvijo enega zakonca za mrtvega in z razvezo zakonske zveze (63. člen). Sodišče razveže zakonsko zvezo na podlagi sporazuma zakoncev, če sta se sporazumela o varstvu, vzgoji in preživljanju skupnih otrok ter o njihovih stikih s staršema v skladu z določbami tega zakona in če sta predložila v obliki izvršljivega notarskega zapisa sklenjen sporazum o delitvi skupnega premoženja o tem, kdo od njiju ostane ali postane najemnik stanovanja in o preživljanju zakonca, ki nima sredstev za življenje in brez svoje krivde ni zaposlen. Preden sodišče razveže zakonsko zvezo, mora ugotoviti ali je s sporazumom zakoncev poskrbljeno za varstvo, vzgojo in preživljanje skupnih otrok ter za stike med otroki in staršema v skladu s koristjo otrok ter pridobiti o tem mnenje centra za socialno delo. Sodišče upošteva tudi otrokovo mnenje, če ga je otrok izrazil sam ali po osebi, ki ji zaupa in jo je sam izbral in če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice (64. člen). Če je zakonska zveza iz kateregakoli vzroka nevzdržna, sme vsak zakonec zahtevati razvezo zakonske zveze (65. člen).

5.2.1 Čustvene stiske ob razpadu družine

Slika 42: Ne morem več poslušati
Vir: <http://t0.gstatic.com> (29. 10. 2010)

Otrok, večinoma čustveno navezan na oba starša, ima rad vsakega posebej. Konflikti, katerih njuna starša nista uspela več razreševati, so pri otroku povzročali čustvene stiske že pred razpadom družine, izčrpavali pa so tudi oba starša. Vsak od staršev želi navezati otroka ali otroke nase, kar povzroča v njihovem svetu zmedo, saj imajo vendar oba enako radi. Družina izgublja notranjo energijo in sinhronost, ki dajeta vsem njenim članom notranjo moč za premagovanje vsakdanjih nalog, ovir in zadolžitev. Otroci zelo težko prenašajo takšno družinsko napetost, kar se pogosto odraža v nezainteresiranosti za šolsko delo, odklonjeni pozornosti, povečani razdražljivosti ter hudih vedenjskih težavah.

Ker je otrokovo vedenje odziv na travmatično izkušnjo ločitve staršev, je priporočljivo, da se v šoli upošteva otrokovo čustveno stanje ter da se starši pogovorijo z otrokovim učiteljem. Podobno kot je po smrti enega od staršev ali bližnjih sorodnikov, otrok še dolgo časa pod hudim stresom ter miselno odsoten in neučinkovit, se z njim dogaja ob razvezi staršev. Šolska svetovalna služba in naklonjen razrednik lahko otroku ter staršem pomagata. Zelo koristni so razgovori z otrokom, pa morda vključitev v kakšno šolsko interesno dejavnost. Že dejstvo, da otroka razumemo ter mu nudimo čustveno oporo, lahko pripomore k lažjemu prebolevanju razveze.

Če otrok na globok in primeren način preboli razvezo staršev ter si s pomočjo staršev, šole ter prijateljev, psihično opomore, je razveza *lahko način spopadanja z življenjskimi ovirami*. Vsekakor pa imajo otroci pravico do obeh staršev in jim je ob razvezi le-to potrebno tudi omogočiti.

Pri razvezi gre tudi za to, ali odide iz primarne družine starš z otrokom ali otroki ali zapusti družino le eden od staršev. V prvem primeru je mnogo slabše, saj je ozadje take odločitve večinoma nevzdržno življenje v družini, agresivno obnašanje enega od staršev, in ogrožujoče družinsko okolje. Odhajajoči starš, pogosto mati, izbere to pot, ki je skrajna, da zavaruje življenje otroka, oziroma otrok. Otroci in starš so v tem primeru večkrat prikrajšani: razveza sama jim ne pomeni bremena, temveč marsikdaj olajšanje in prekinitev nevrotičnega družinskega vsakdana. A soočijo se s tem, da izgubijo svoje korenine v primarnem domu, kjer so se rodili in odraščali. Podajo se na novo, sicer svobodno pot, a posuto z negotovostjo, stanovanjsko problematiko, eventualno menjavo šole in finančno stisko. Vse to zamenjajo za mirno življenje, kjer se del družine, ki se je umaknil ali celo ubežal iz tega okolja, ponovno reorganizira. Najbolj je prizadeta in ogrožena takšna vrsta razpada družine, oziroma takšna vrsta staršev samohranilcev, običajno mater, ki naj bi jih družba zaščitila že prej, preden je do drastičnih ukrepov izselitve prišlo.

Druga vrsta razvez se zgodi, ko eden od staršev zapusti družino. Stres je sicer velik, vendar otroci ostanejo v primarnem okolju, kjer so socialni stiki ustaljeni in kjer jim ob tem dogodku lahko sosede in prijatelji stojijo ob strani. Ni jim potrebno zamenjati bivališča, niti šole ali službe. Zato je stabilizacija družinskega življenja verjetno hitrejša, travmatične posledice pa manj izrazite.

Kako se otroci odzivajo na te stresne dogodke, si oglejmo v naslednji zgodbi:

Jan je bil veder in bister otrok. V šoli je bil vedno opazen, saj je bil aktiven na vseh področjih, še posebej pa je bil uspešen športnik. Ko se je po počitnicah vrnil v šolo, so vsi pričakovali podobno vedenje. Opazili so, da se je zelo zredil in se spremenil. Že prvi dan se je usedel v zadnjo klop. Gledal je v tablo in se trudil slediti pouku, a pogled mu je nenehno uhajal skozi okno. To so začeli opazati tudi učitelji ter o tem obvestili svetovalno delavko. Povabila ga je na razgovor. Sprva je zanikal, da bi bilo karkoli narobe, nato pa so se mu vlile solze in povedal je, da jih je zapustil oče in se preselil v drug kraj. Povabila je mamo v šolo. Skupaj so naredili načrt, kako se soočiti s situacijo. Tudi učitelji so upoštevali otrokovo stanje. Povabljen je bil v nogometno ekipo šole. Minilo je leto in počasi je prebolel razvezo staršev. Tudi odnosi z očetom so se normalizirali in ni več gojil zamere do njega. Mati pa ga je spodbujala, da je ohranjal stike tudi z njim. Počasi je bolečino zamenjalo na novo vzpostavljeno življenje le z mamo in bratom.

Takih zgodb je veliko. Prav je, da se zavedamo, da vsaka sprememba v življenju predstavlja stres. Naučiti se moramo z njim spopadati in odstirati tančice, ki zakrivajo življenje. Sposobnost soočanja in prilagajanja je pomembna naloga družine. Razumevanje te problematike ter ustrezna in pravočasna pomoč institucij, ki obravnavajo ali sodelujejo z družino, pa je ena izmed osnovnih kompetenc pri njihovem delu.

Kaj o razpadu zakonske zveze pravi teorija, si pogledjmo v nadaljevanju.

5.2.2 Razpad zakonske zveze

Kot smo spoznali že v predhodnih poglavjih, so za današnjo družbo značilne maritalne spremembe, ki se kažejo v manjšem zanimanju za sklepanje zakonskih zvez ter povečani stopnji razvez.

Haralambos in Holborn (2001) pravita, da obstajajo tri glavne kategorije razpada zakonskih zvez:

1. razveza, ki se nanaša na formalno – pravno ukinitve zakonske zveze,
2. ločitev, ki se nanaša na fizično ločitev zakonskih partnerjev, ki ne prebivata več skupaj,
3. prazno zakonsko zvezo, kjer partnerja živita skupaj, pravno ostajata poročena, vendar obstaja njuna zveza le formalnost.

Vzroki za razveze so:

- zakonska zveza ni več poglobitni mehanizem prenosa lastnine in družbenega statusa,
- spremenjen družbeni položaj žensk (izobraževanje, zaposlovanje in ekonomska samostojnost),
- liberalizirana razvezna zakonodaja,
- spremenjena pričakovanja, kakšna naj bo zakonska zveza,
- spremenjen odnos družbe do razvez,
- višji življenjski standard, manjši vpliv sorodstvenih vezi,
- podaljšana pričakovana življenjska doba,
- naraščanje privatizacije družinskega življenja (manjši socialni nadzor).

Najpogostejši razlogi za ločitev

*V 75 odstotkih primerov so za nezvestobo krivi moški; 25. januar 2005 ob 13:28
London – STA*

Neka raziskava je pokazala, da se zakonci v Veliki Britaniji najpogosteje ločijo zaradi nezvestobe. V okviru raziskave, ki so jo izvedli britanski odvetniki za razveze, je 27 odstotkov britanskih zakoncev kot glavni razlog za razvezo navedlo skok čez plot.

Na drugem mestu so družinski spori, ki jih je kot razlog za razvezo navedlo 18 odstotkov parov, 17 odstotkov pa se je odločilo za ločitev zaradi psihičnega ali fizičnega nasilja.

Rezultati raziskave so prav tako pokazali, da so v 75 odstotkih primerih nezvestobe, ki vodi v razvezo, krivi moški. Vir družinskih sporov pa je kar v 80 odstotkih primerov družina soproge. Med drugimi najpogostejšimi vzroki za ločitve v Veliki Britaniji najdemo tudi krizo srednjih let, čezmerno posvečanje delu, alkoholizmu in hazarderstvu

(<http://www.rtvsllo.si/zabava/zanimivosti/najpogostejsi-razlogi-za-locitev/165054>, 25. 10. 2010).

5.2.3 Deset minut

V knjigi Skrivnost srečnega otroštva nam avtor Biddulph (2003) razkrije, kako s preprostimi stvarmi lahko ohranjamo zakon:

Bi najhujši čas dneva radi spremenili v najlepšega? Ali v življenju pogrešate romantiko, toplino, tovarištvo in sprostitev? Če je vaš odgovor pritrdilen, vam predlagam obred, ki vam bo polepšal večere in celo rešil vaš zakon. Brez šale! V poštev pride vsak dan ali po potrebi.

Ko vi in/ali vaš partner zvečer prideta domov, s sprostitevjo najverjetneje odlašata, dokler vsega ne postorita – nahranita sebe in otroke, pomijeta posodo, pregledata domače naloge. Ko so otroci še majhni in gredo spat ob sedmih, ni s tem nič narobe, ko pa zrastejo, morate čedalje dlje čakati, da ostanete s partnerjem sami.

Nekdaj so bili možje in žene čez dan več skupaj, zato so bili tudi bolj usklajeni. Danes nas življenjski tempo loči in dneve preživljamo vsak po svoje. Ko pridemo domov, smo še vedno pod vtisom tistega, kar se nam je dogajalo, zato težko spet vzpostavimo stik z osebo, s katero živimo pod isto streho. Veliko parov se prepira vse popoldne, pobota pa šele pozno zvečer. Pod pogojem, da jim je sploh še do tega! Zavaljo tega se moramo potruditi, da spet zadihamo skupaj. Predlagam vam naslednje:

1. *Srečajta se! Takoj ko sta oba doma, sedita in si vzemita nekaj minut drug za drugega.*
2. *Jejta! Privoščita si hitro pripravljen, vendar hranljiv obrok [...]*
3. *Proč z otroki! Otroci, ki so v tem času ponavadi edini deležni pozornosti, se vam morajo umakniti.[...]Ne bo jih konec, če bodo morali deset minut počakati.*
4. *Pijta [...].*
5. *Pogovarjajta se [...].Izbirajta prijetne teme. Nikar ne tekmujeta, kdo je imel slabši dan. Uporabljajta pozitivne besede ali pa molče sedita in uživajta, ker sta skupaj.*

Kmalu boste dovolj pomirjeni, da boste lahko nadaljevali popoldanska opravila. [...]. Tisti, ki je ves dan v službi, naj ta čas izkoristi, da ga preživi z otroki. Celo vaš utrip bo usklajen s partnerjevim, zato si ne bosta za vsako malenkost skočila v lase. Ta vsakodnevni obred je preprost, pa vendar preizkušeno učinkovit. Verjemite, da rešuje zakone. Poskusite! (Biddulph, 2003, 99)

5.2.4 Vzgoja za reševanje konfliktov

Ena od pomembnih sposobnosti, povezanih z družinskim življenjem, je takoimenovana "sposobnost za konflikt", ki ga obravnava Mertensov koncept »vzgoje za progresivno predelovanje konfliktov, ki pravi:

»Sposobnost za konflikt pomeni pridobljeno, naučeno sposobnost posameznika, da zazna konflikt za motenimi interakcijami in komunikacijami, ga prepozna in se z njim sooči, da bi ga bodisi začel reševati bodisi zmoget živeti z njim. Sposobnost za konflikt je kompetenca »osveščenosti o problemih«, ki so globlji od vsakdanjih, običajnih, dostopnih skrbi. Gre za sposobnost posameznika, da v interakciji in komunikaciji zazna konfliktno vsebino in jih metakomunicira« (Mertens, v: Čačinovič-Vogrinčič, 1998, 228)

Konflikti in nejasnosti so dejstvo, vprašanje je samo, ali oziroma kako jih rešujemo. Zelo pogosto je izogibanje konfliktom prisotno zaradi strahu pred napetostjo in stresom, ki ju prinašajo ter strahu pred posledicami. Velikokrat družinska homeostaza deluje tako, da posamezniki niti ne prepoznajo konflikta zavestno in se torej ne morejo z njim soočiti ter ga tako ali drugače razrešiti. Čačinovič-Vogrinčič (prav tam, 1998) ugotavlja, da je bilo v družinah, s katerimi je delala, zelo malo dogovarjanja in skupnega iskanja.

Vsi potrebujemo varnost, vendar ne tako varnost, ki bi temeljila na avtoritarnem vodenju ali na izogibanju soočenja s problemi, ampak varnost, za katero smo soodgovorni in jo sooblikujemo. Za to pa je potrebno, da se o družinski situaciji pogovarjamo ter s tem širimo meje razvidnega. Praviloma se bolje naučimo pristajanja na varnost za vsako ceno –več energije pa vlagamo v to, da bi odnose videli takšne, kot jih potrebujemo; prav to pa je manjkajoči vidik socializacije v družini. Če bi namreč konflikti ogrozili posameznika, se jim bo skušal izogniti, da bi se zavaroval, prav tako, če bi ogrozili obstoj skupine. Če pa so jasno

postavljeni pogoji oziroma. smernice za reševanje, potem se lahko progresivno pristopi k razreševanju konfliktov (Čačinovič Vogrinčič, 1998).

Pomembna vloga vzgoje sposobnosti za konflikte je tudi, da omogoči individuacijo, da posameznik spozna svoje meje in se tako postopoma konstruktivno razmeji od staršev. Mertens (v: Čačinovič-Vogrinčič, 1998) pravi, da mora vzgoja sposobnosti za konflikte vsebovati:

1. Učenje uporabe in razumevanja neverbalnih sporočil in vaje v telekomunikaciji. Več spretnosti v razumevanju neverbalnih komunikacij bi po njegovem mnenju razširilo vpogled v konflikte, pri tem misli prav na vaje, ki bi izpopolnile običajne verbalne komunikacije z neverbalnimi, saj šele oboje skupaj predstavlja celoto. Predlaga vaje, v katerih bi starši samo neverbalno predstavili svoja čustva, otroci pa bi jih skušali poimenovati in obratno.
2. Vaje v meta komunikaciji ter pogovor o odnosih; večina se tega boji in vendar za večino pomeni osvobajanje. Vaje bi se morale začeti v zgodnjem otroštvu. Starši bi morali pogosteje razlagati svoje odločitve ter spodbujati otroke, da o tem sprašujejo. Čačinovič-Vogrinčič (1998) pa k Mertensovi vzgoji za konflikt dodaja, da je progresivno predelovanje konfliktov možno razvijati v družini, vendar se sprašuje, ali družina zmore te prilagoditve. Pristajanje na vzgojo za konflikt je pristajanje na spreminjanje, spreminjanje pa pomeni stres, ki ga je potrebno zdržati.

5.2.5 Komunikacija v družini

S komunikacijo se dogaja individualizacija in integracija. Posameznik spozna sebe, odkriva svoj notranji svet, hkrati pa spozna drugega in gradi odnose oz. skupnost s pomočjo komunikacije. Komunikacija igra torej zelo pomembno vlogo v življenju in razvoju družine. Je namreč zelo kompleksna in večplastna, ker vključuje tudi sporočanje o notranjem svetu posameznika, ki pa je večinoma neozaveščen, poleg tega pa se stalno spreminja. Na komunikacijo bistveno vpliva tudi zaznavanje situacije ter drugih oseb. Poleg tega ima komunikacija več ravni in oblik, na primer: verbalno in neverbalno raven, vsebinsko in odnosno raven (Čačinovič-Vogrinčič, 1998).

Za družino je zelo pomembna tudi meta komunikacija, to je komunikacija o komunikaciji. Omogoča večjo transparentnost. Zaradi njene kompleksnosti prihaja med družinskimi člani pogosto do naslednjih motenj:

1. Različen pomen besed oz. formulacij. Take nesporazume je mogoče razčistiti s pogovorom.
2. Neupoštevanje neverbalnih komunikacij. Nismo vajeni upoštevati govorice telesa, saj običajna vzgoja pomeni potlačevanje čustev, ki jih nismo vajeni zaznati pri sebi in drugih.
3. Dvojna vez – verbalno in neverbalno sporočilo si nasprotujeta. Otrok je sposoben odzivanja na eni, običajno verbalni ravni, neverbalnih, odnosnih komunikacij pa ne sprejema.
4. Poskus umika iz komunikacije. Umik ni mogoč, saj je tudi že umik sporočilo.

5. Diskontinuiteta obravnavane teme. Obstajata dva načina: amorfen – konflikt se ne izreče jasno, temveč se nedoločno govori ob njem, nasprotja se ne izoblikujejo ter fragmentiran – pride do čustveno napete dihotomizacije spopada, ki prav tako onemogoča sporazumevanje.
6. Psevdokonflikt. Razprava je na vsebinski ravni, konflikt pa na odnosni.
7. Če vsak vidi svoje vedenje zgolj kot odziv na vedenje partnerja.
8. Toga simetričnost (eskalacija simetrije). V nemotenih odnosih se izmenjujeta simetrična in komplementarna komunikacija. Simetrična komunikacija – enakopravni izmenjavi sledi umik v komplementarni odnos, ki omogoča pristajanje na argumente drugega. Če tega umika ni, ostaja le boj.
9. Toga komplementarnost (neenakopravnost) v komunikaciji (Mertens, v: Čačinovič-Vogrinič, 1998).

Satir (v: Čačinovič-Vogrinič, 1989) navaja pet značilnih komunikacijskih vzorcev, od katerih so prvi štirje obrambni komunikacijski vzorci, ki ohranjajo stanje, peti pa je način resnične in globoke komunikacije, ki pa je možna le v vzdušju varnosti in sprejetosti. Ti vzorci so naslednji:

1. Pomirjanje, gladenje, sporočilo, ki skuša preprečiti jezo.
2. Obtoževanje, napad, demonstracija moči skuša ustraševati sogovornika.
3. Racionaliziranje, navajanje argumentov stroke, javnosti, zdrave pameti, ponuja stvarno razpravo namesto osebnih doživetij.
4. Odvrčanje pozornosti – sporočilo pravi »ne obstajam«, nič ne pomenim«.
5. **Kongruentna komunikacija** pomeni sporočilo o resničnem doživetju, sporočilo o tem, kdo sem, kaj želim, kaj potrebujem.

Jasno, razumljivo in neposredno komunikacijo opisujejo te značilnosti:

Slika 43: Pravila ustrezne komunikacije

Vir: Lasten, prirejeno po: Tomori, 1994; slika: <http://t3.gstatic.com> (26. 10. 2010)

Povzetek poglavja:

- **Družina je še vedno nezamenljiv del v današnji družbi.** Je pomemben vir čustvene stabilnosti posameznikov.
- Oblikovanje posameznika poteka od **primarne socializacije**, ki se odvija v družini, do **sekundarne** (čas šolanja) in **terciarne** (odraslo obdobje).
- **Optimalna (zdrava) družina** ima naslednje značilnosti: je afiliativno naravnana do sočloveka, je odprta, odzivna ter zaupajoča; visoko spoštuje ločenost, individualnost, avtonomijo ter zasebnost; goji odprto, jasno ter iskreno komunikacijo; obstaja trdna starševska koalicija ter enakopravnost in delitev moči med roditeljema; ima fleksibilno kontrolo na osnovi dogovarjanja v temeljni hierarhiji starši – otrok; prepletajo jo visoko spontana interakcija, humor ter duhovitost, omogoča visoko raven iniciativnosti; podpira in spoštuje enkratnosti ter razlike.
- **Skrivanje in potlačevanje čustev neugodno vpliva na vse člane družine**, še posebej pa na otroke.
- **Razpad zakonske zveze najbolj prizadene otroke.** Potrebno je poskrbeti za mehanizme, ki ublažijo otrokovo stisko. Potrebno je sodelovanje med razvezanima staršem in vzgojno izobraževalno institucijo, da se zavaruje otrokova osebnost.
- **Vzroki za razvezo so večinoma naslednji:** zakonska zveza ni več pglavitni mehanizem prenosa lastnine in družbenega statusa (ugleda); spremenjen družbeni

položaj žensk (izobraževanje, zaposlovanje in ekonomska samostojnost); liberalizirana razvezna zakonodaja; spremenjena pričakovanja, kakšna naj bo zakonska zveza; spremenjen odnos družbe do razvez; višji življenjski standard; manjši vpliv sorodstvenih vezi; podaljšana pričakovana dolžina življenja; naraščanje privatizacije družinskega življenja.

- V družini je poleg ostalih nalog **potrebno razvijati vzgojo za reševanje konfliktov**.
- Potrebno bi se bilo naučiti **kongruentne komunikacije**, ki omogoča posamezniku, da spontano izraža svoja stališča, mnenja ter čustva.
- V družini je potrebno **razvijati jasno, neposredno in razumljivo komunikacijo**. Potrebno jo je ozavestiti ter se jo naučiti.

Preverjanje razumevanja:

1. Opišite pomen družine za čustveno življenje njenih članov.
2. Kako poteka socializacija posameznika?
3. Opišite vse primarno, sekundarno in terciarno socializacijo in jo konkretizirajte s primeri iz vsakdanjega življenja.
4. Navedite elemente optimalne (zdrave) družine. Primerjajte koncepte zdrave družine med seboj in poiščite skupne značilnosti vseh navedenih modelov.
5. Kako naj družina razvija čustveno življenje njenih članov. Navedite pozitivne in negativne primere ter pojasnite njune razlike.
6. Opišite ovire za uspešno komunikacijo v družini. Kaj je kongruentna komunikacija? Navedite primer zanjo.
7. Razložite, kakšna je uspešna komunikacija. Podkrepite s primeri iz vsakdanjega življenja.

Priporočena literatura:

- Biddulph, S. Skrivnost srečnega otroštva. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2003.
- Musek, J. in Pečjak, V. Psihologija. Ljubljana: Educy, 1997.
- Skynner, R. in Cleese J. Družine in kako v njih preživeti. Ljubljana: Tangram, 1994.
- Tomori, M. Knjiga o družini. Ljubljana: EWO, 1994

6 VZGOJA OTROK V DRUŽINI

Uvod

Pomembno odkritje – novi vitamini, ki jih otroci potrebujejo

Vsi poznamo vitamine od A do K, ki so pomemben del prehrane in nujno potrebni za rast in razvoj. Širijo pa se govorice, da so znanstveniki odkrili še nekaj vitaminov, ki so prav tako pomembni. Naštejmo jih:

- Vitamin **G** – glasba. Ker je pri mladih starših sama po sebi pogosta, je ni težko dodati družinskemu vsakdanu. Zavrtite dobro glasbo in zaplešite z otroki v dnevni sobi – in to pogosto. Če so še premajhni, jih vzemite v naročje in se zavrtite z njimi. Pojte v avtu, zbirajte najljubše posnetke. Priskrbite si preproste instrumente. Če vpišete otroke v glasbeno šolo, se prepričajte, da so tam zadovoljni – ali da se vsaj dobro imajo.
- Vitamin **P** – poezija. Naučite otroke recitirati kratke, preproste pesmice. Starejši otroci lahko z recitacijo svoje najljubše pesmice nastopijo na družinskih srečanjih. Poslušajte z otroki pravljice in pesmice s kaset in cedejk, da se naučijo uživati v živi besedi.
- Vitamin **N** – narava. Omogočite otrokom, da spoznajo naravno okolje. Za majčkene otroke zadošča vrt za hišo[...].Opazujte sončni zahod. Šotorite.[...].
- Vitamin **Z** – zabava. Na voljo tako rekoč povsod. Se hitro prenaša z otrok na odrasle in nazaj. Najbolj razširjen vitamin na svetu. Na delovnem mestu ga navadno ni, vendar ga je možno vtihotapiti tudi tja.
- Vitamin **U** – upanje. Upanje se pojavlja samodejno. Paziti je treba le, da se zaradi škodljivega vpliva različnih strupov ne razkroji [...] (Biddulph, 2003, 26).

V tem poglavju bomo spoznali:

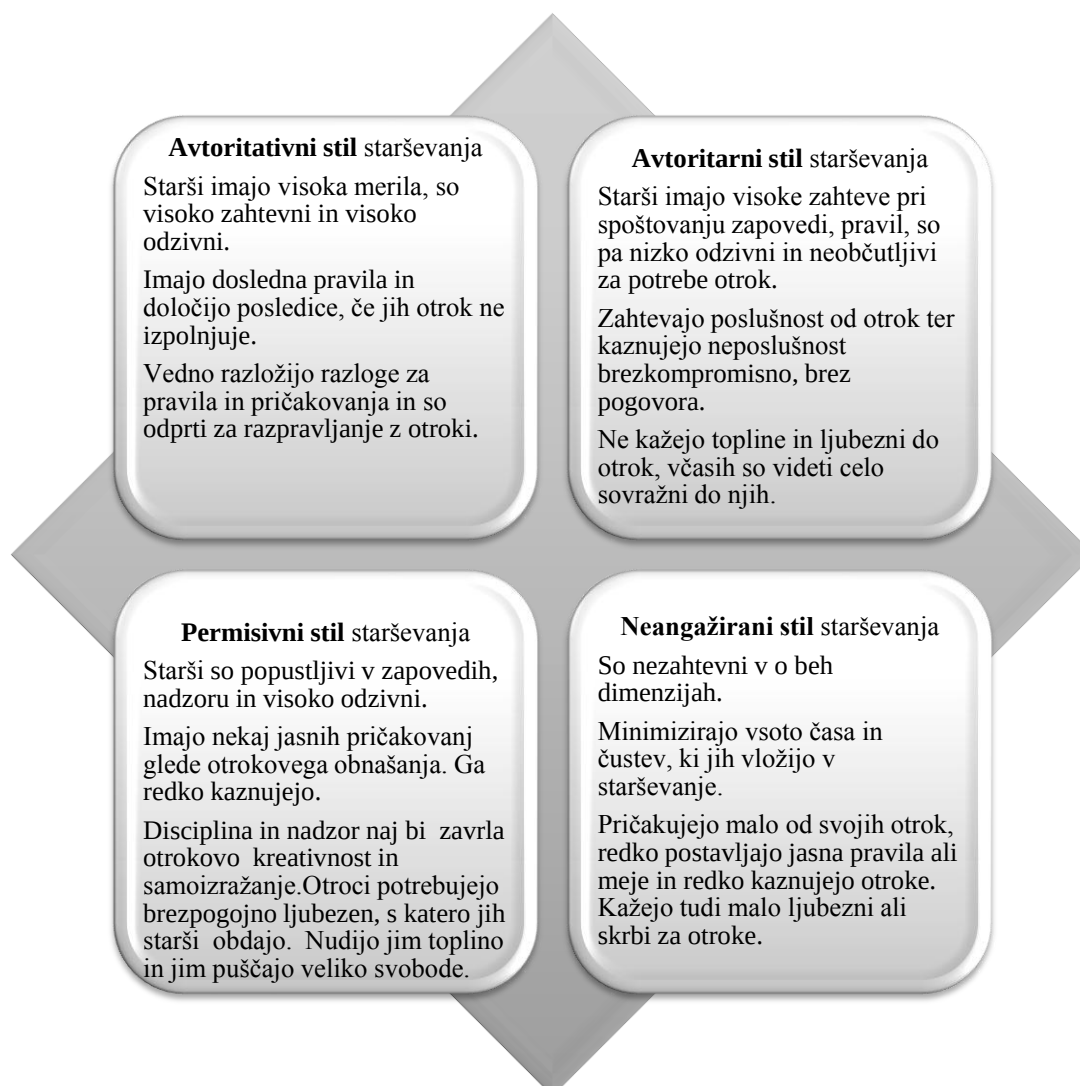
- pomen kvalitetne vzgoje za otrokov razvoj,
- faze v razvoju otroka,
- potrebe otroka v posameznem razvojnem obdobju,
- oblike varstva otrok,
- institucije za pomoč družini.

6.1 KVALITETNA VZGOJA IN OTROKOV RAZVOJ

Družinsko okolje in družinski vplivi so bili in ostajajo za človeka glavni dejavnik socializacije. Vzgoja oblikuje človeka in osebnost. Način vzgoje in vzgojni prijemci so pa zelo različni. Razlikujejo se od posameznika do posameznika, od družine do družine, od kulture do kulture. Družinski odnosi in vzgojni slog ne vplivajo samo na oblikovanje posameznikove osebnosti. Načini vzgoje in vzgojni prijemci (slogi) se zelo razlikujejo. Glavne so tri dimenzije, znotraj vsake pa dve nasprotni si dimenziji:

1. vzgojni slog, ki ga označuje *čustvena toplina, ljubezen, naklonjenost*, nasproti vzgojnemu slogu, ki ga označuje *hladen, odklonilen in morda celo sovražen odnos*,
2. vzgojni slog, ki ga označuje *močan nadzor (kontrola)*, nasproti vzgojnemu slogu, ki ga označuje *minimalen nadzor ter maksimalna svoboda*;
3. vzgojni slog, ki ga označuje *miren in odmaknjen (vendar ne odklonilen) odnos do otroka, neobremenjen s skrbmi*, nasproti vzgojnemu slogu, ki ga označuje *pretirana, nevrotična zaskrbljenost ter bojazen*.

Družinski odnosi in vzgojni slog ne vplivajo samo na oblikovanje posameznikove osebnosti, temveč njegov vpliv čutimo na vseh pomembnejših področjih obnašanja in življenja. Neprimerni vzgojni slog v družini pogosto prinaša vzgojne težave v šoli (Musek in Pečjak, 1997). Starševske vzgojne stile raziskujejo tudi drugi avtorji. Z raziskovanji so ugotavljali različne starševske stile. Ule (2003) jih povzema:

Slika 44: Stili starševanja
 Vir: Lasten, prirejeno po: Ule, 2003

Diana Baumried (v: Ule, 2003) je ugotovila:

1. *avtoritativni starševski stil* se je pokazal raziskovalno kot tisti z najbolj ugodnimi rezultati, vsaj po ameriških standardih. Adolescenti stremijo k neodvisnosti, so samozavestni, kreativni, družabni in uspešni v šoli. Avtoritativni starši mladostnikom pomagajo razviti optimizem, sposobnost samouravnavanja, kar ugodno vpliva na različne vidike vedenja in odnosov.

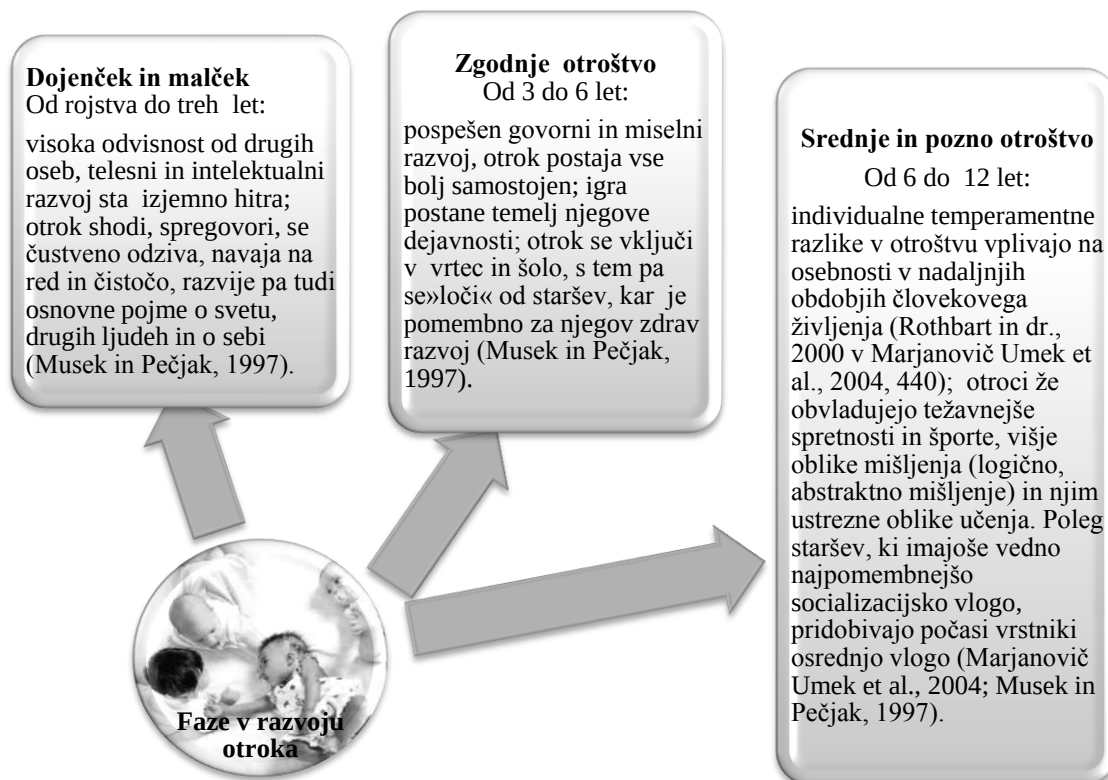
Preostali starševski stili imajo več negativnih izidov in nadaljuje:

2. *avtoritarno vzgojeni adolescenti* se nagibajo k odvisnosti, pasivnosti, so manj samozavestni, slabše socialno prilagojeni;
3. *permisivno vzgojeni adolescenti* so pogosteje nagnjeni k nezrelosti in neodgovornosti;
4. *neangažirano vzgojeni adolescenti* so pogosteje impulzivni. Kot posledica nenadzirane impulzivnosti in ker tudi sicer starši ne sledijo in ne nadzorujejo njihovih dejavnosti, so pogosteje nagnjeni k neodobravanemu vedenju, zgodnji seksualni aktivnosti, k menjavanju dejavnosti, nestabilnosti.

Raziskovanja družin, v katerih so otroke pretepali, kažejo, da so bili v otroštvu skrajno zanemarjeni; grozili so jim s hudimi telesnimi kaznimi ali pa so jih njihovi lastni starši dejansko pretepali. Iz ugotovitev, do katerih je prišel Harlow med raziskovanjem čustvenega primanjkljaja pri opicah, se lahko marsikaj naučimo. Opice, ki so bile vzgojene brez mater, so bile bolj sposobne skrbeti za lastne mladičke, če so jim v otroštvu dovolili, da so se lahko igrale z drugimi opičjimi mladiči – oziroma če so jim namesto matere ponudili kožuhovinasto lutko materinske oblike, da so se lahko k njej stiskale. Nekatere od najbolj prikrajšanih opic, tiste, ki so zavrgele in poškodovale svoje prvorojenčke, oziroma, ki so jih v nekaj primerih celo ubile, so se spremenile, ko so dobile drugega ali tretjega mladiča. Takrat so bile dostikrat že sposobne skrbeti za potomstvo. Harlow je mnenja, da so prvorojenci spremenili matere, ker so jih mladički, ne glede na to, kako grdo so jih matere kaznovali in zavračali, vselej na vse načine skušali objemati in ljubiti. Tako so matere od prvih otrok prejele nekaj ljubezni, čeprav tega niso hotele. To pa je bilo po vsej verjetnosti dovolj, da so se začele spreminjati (Skeyner in Cleese, 1994).

V nadaljevanju si oglejmo, kako potekajo faze v razvoju otroka (slika 45).

Slika 45: Faze v razvoju otroka

Vir: Lasten, prirejeno po: Marjanovič Umek et al., 2004; Musek in Pečjak, 1997, slika: <http://t1.gstatic.com> (20. 10. 2010)

6.2 POTREBE OTROKA V POSAMEZNEM RAZVOJNEM OBDOBJU

Otroštvo je razmeroma dolgo obdobje, v njem je osebni, telesni in družbeni razvoj zelo hiter. O razvojnih fazah v otroštvu pišejo številni avtorji. Tako Marjanovič Umek et al. (2004) deli otroštvo v tri faze: dojenček in malček (od rojstva do treh let), zgodnje otroštvo (od 3 do 6 let) ter srednje in pozno otroštvo (od 6 do približno 12 let). Značilnosti posameznega obdobja pa opredeljujeta tudi Musek in Pečjak (1997). Kako pa bi opredelili družbene značilnosti otrok v posameznem obdobju, si oglejmo v tabeli 8.

Tabela 8: Časovna obdobja in družbene značilnosti otrok in mladostnikov

Dojenček in malček Do treh let	Starši so primarni in glavni dejavnik socializacije. Z vključitvijo otroka v vrtec pa postane dejavnik socializacije tudi vrtec.
Zgodnje otroštvo Od 3 do 6 let	Starši so primarni in glavni dejavnik socializacije, z vključevanjem otroka v vrtec in različne dejavnosti, pa se socializacija otroka razširi še na druge dejavnike.
Srednje in pozno otroštvo Od 6 do 12 let	Poleg primarne vloge staršev, pridobijo na pomenu tudi vrstniške skupine in prijateljstva, ki omogočajo otroku učenje različnih socialnih vlog. Z vključitvijo v šolo se razširijo možnosti za pridobivanje prijateljev in vrstniških skupin. Kriteriji, ki določajo, da gre za vrstniško skupino, so naslednji (Hartup, v: Marjanovič Umek et al., 2004): stalno druženje, otroci namenijo članom skupine mnogo več pozornosti kot ostalim otrokom in člani skupine oblikujejo močno zavest pripadnosti skupini. Bigelow (1977, v: Marjanovič Umek et al., 2004) govori o konceptu prijateljstva, ki ga umešča na tri različne razvojne stopnje: • Stopnja nagrade: prijatelj je tisti, ki želi biti v določenem obdobju z otrokom, kdor pa noče biti z njim, pa ni njegov prijatelj. Ta stopnja je predvsem značilna za starost od 7 do 8 let. • Normativna stopnja: vrednote in pravila so tista, ki določajo prijateljstvo; prijatelji pa drug od drugega pričakujejo strpnost in lojalnost v odnosu. Ta stopnja je značilna za obdobje od 8 do 11 let. • Empatična stopnja: prijateljstvo temelji na oblikovanju podobnih interesov, v ospredju pa je razumevanje drug drugega. Ta stopnja je značilna za obdobje 11 do 13 let.
Mladostništvo Od 12. let do odrasle dobe	Mladost kot posebno življenjsko obdobje med otroštvom in odraslostjo je »odkrila« šele industrijska družba; 20. stoletje je imenovano tudi stoletje mladosti (Ule, 1999, 2002, 2003). Značilnosti sodobne mladosti: • Pozno doseganje ekonomske avtonomije, vedno zgodnejše doseganje avtonomije v intimni sferi, v kulturi, potrošnji. • Individualna svoboda mladih v uporabi svojega časa, komuniciranja in partnerjev in v organizaciji vsakdanjega življenja. • Brezposelnost mladih, socialna izolacija. • Neuspehi v lastnem življenju, pobegi v fantazije in sanjarjenja so obramba pred polomi v realnem življenju. • Vse večje težave pri vzpostavljanju socialnih odnosov. • Kriza identitete se seli v odraslost. • Starševstvo je skrbno pretehtano odločitev. • Življenjske poti mladih se skoraj v vsakem trenutku znova lahko vrnejo v izobraževanje, družinsko življenje, novo poklicno kariero. • Tipične zaposlitve mladih in odraslih so pomešane, prehodi v odraslost pa so ovirani zaradi družbenih sprememb.

Vir: Lasten, prirejeno po: Marjanovič Umek et al., 2004; Ule, 1996, 1999, 2002, 2003

Raziskava psihologa Harlowa

Opičje mladiče je vzrejal na več načinov; nekatere na običajni način skupaj z materami, druge v golih kletkah ločene od mater, tretje pa v podobnih kletkah zraven žičnatih lutk v obliki matere, na katere so na mestu, kjer bi opičja mati normalno imela bradavice, pritrdili majhne cuclje, da so mladiči lahko sesali. V četrti skupini so bile ponarejene žičnate matere oblečene v krzno. Normalni »opičji mladiči« so izmenjaje raziskovali okolico in se vračali ter stiskali k materam. V drugi skupini, kjer so mladičke vzgajali v golih kletkah, stran od mater, so ostali pogreznjeni vase in zavrti. Niso se igrali, niti niso raziskovali, ampak samo čepeli v kotu s prestrašenim pogledom. Ko so odrasli, niso obvladali družabnosti; običajno si niso znali najti partnerjev za parjenje; pa tudi, če so imeli mladiče, niso zanje kazali običajnega starševskega zanimanja. Tisti, ki so jih vzgajali z žičnatimi materami, so bili podobni skupini brez mater. Tisti pa, ki so jih vzgajali s kožuhočinastimi materami, so bili bolj zdravi. Kožuhočinasta mati je dejansko zmanjšala škodo, ki jo je povzročila odsotnost prave matere. Male opice so dosti časa preživele v objemu in to jih je nekako usposobilo, da so se lahko igrale in raziskovale okolje. Telesni dotik, celo z umetno kožuhočinasto materjo je otroku dal nekaj, kar je Harlow poimenoval pogum. Ugodje, ki ga daje dotik s kožuhočinasto materjo, mladička potolaži in pomiri. Brez te ljubezni je preveč preplašen, da bi si upal na potep (Skynner in Cleese, 1994).

6.3 OBLIKE VARSTVA OTROK

6.3.1 Fleksibilne oblike varstva otrok

Raziskavo o potrebah družin po različnih oblikah storitev (2010), ki jo je izvedel Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo, si oglejte na spletnem naslovu: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/druzina_storitve_raziskava_konc_poroc.pdf (28. 10. 2010).

V skupini si oglejte raziskavo, se pogovorite o njeni vsebini, nato pa oblikujte miselni vzorec. Razpravljajte in predlagajte nove oblike varstva otrok v vaši lokalni skupnosti.

6.4 INSTITUCIJE ZA POMOČ DRUŽINI

Institucije, ki izvajajo pomoč družini, imajo nalogo blažiti stiske družin in zagotavljati varno in spodobno življenje v družini. Katere institucije na ravni države izvajajo pomoč družini?

Tabela 9: Institucije za pomoč družini

• Centri za socialno delo, interventne službe CSD	• Centri za usposabljanje
• Krizni centri za mlade in otroke	• Centri za usposabljanje
• Krizni centri za ženske in otroke, žrtve nasilja	• Centri za usposabljanje
• Domovi za starejše	• Koncesionarji
• Varstveno-delovni centri	• Zasebniki in pravne osebe
	• Pomoč na domu

Vir: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/izvajalci_na_podrocju_socialnega (22. 10. 2010)

Družinski pomočnik

Družinski pomočnik je bil uveden leta 2004, ima pomembno vlogo predvsem pri ohranjanju kakovostne starosti invalidnih oseb. Namenjen je predvsem tistim invalidnim osebam, ki menijo, da jim institucije ne nudijo zadostne intimnosti, individualnosti, solidarnosti, osebne komunikacije, domačnosti in toplote. Zato se iščejo nove oblike skrbi za invalidne osebe. Institut družinskega pomočnika je pravica upravičenca do institucionalnega varstva, da lahko v primerih in pod pogoji, določenimi z Zakonom o socialnem varstvu, namesto celodnevne institucionalnega varstva izbere družinskega pomočnika, ki mu nudi pomoč v domačem okolju.

Institut družinskega pomočnika prinaša spremembo v razumevanje skrbi za invalidno osebo tako, da to ni problem posameznih družinskih članov in specializiranih institucij, ampak postaja stvar celotnega sistema skrbi za te osebe. Osnova pravice do izbire družinskega pomočnika je torej družbena skrb za invalidne osebe v domačem okolju

(http://www.mdds.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/druzinski_pomocnik, 26. 10. 2010).

Več o tem si preberite na zgornjem spletnem naslovu, kjer boste našli tudi gradivo, ki sledi v nadaljevanju učbenika.

Gradivo: Družina se je znašla v težavah, potrebujemo strokovno pomoč

Storitev ima pet delov. Prvi del obsega prepoznavanje socialnih stisk upravičencev in ostalih družinskih članov, strokovno oceno potreb in pričakovanj družine ter oceno možnosti, ki jih nudi družina. Drugi del obsega izmenjavo stališč strokovnih delavcev in članov družine o ponujeni storitvi, določitev uresničljivih ciljev ter sklenitev dogovora o oblikah pomoči, trajanju, sodelovanju in obveznostih udeležencev. Tretji del obsega izdelavo načrta pomoči, zlasti pa opredelitev področij, na katerih je potrebno delovati, določitev pogostosti, krajev in terminov srečanj, določitev prioritet in prevzetih obveznosti vseh sodelujočih. Četrti del obsega izvajanje dogovorov. Strokovna delavca usposabljata družinske člane za njihov prispevek k obstoju, spreminjanju in razvoju družine. Spodbujata identifikacijo težav v odnosih in usmerjata družinske člane v progresivno reševanje konfliktov v družini, ter v njenih odnosih z okoljem. Strokovna delavca dajeta pri tem družini oporo. Peti del zajema evalvacijo doseganja etapnih ciljev, pri čemer se oceni zlasti motivacijo za spremembe v celotnem funkcioniranju družine, spremembe, ki jih zaznava okolje ter učinke pri posameznih družinskih članih.

Pristojni organi

- Za politiko in razvoj: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve;
- Za izvajanje: center za socialno delo;
- Pritožbeni (nadzorstveni): Svet centra za socialno delo (http://www.mdds.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/socialnovarstvene_storitve/pomoc_druzini/, 26. 10. 2010).

Gradivo o različnih oblikah pomoči družini boste našli na naslednjih spletnih naslovih:

http://www.mdds.gov.si/si/uveljavljanje_pravic/

http://www.mdds.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/denarna_socialna_pomoc/

http://www.mdds.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/publikacije_in_raziskave/

http://www.mdds.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/pomembni_dokumenti/#c8071

Oglejte si spletno stran Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, kjer boste našli zanimive in koristne informacije (kot je spodnja) in razpise.

OPOZORILO: Ustrezno pomoč, psiho-socialno svetovanje in nastanitev v primerih nasilja lahko prejmete le v spodaj navedenih varnih hišah, zatočiščih in materinskih domovih. Vsi drugi izvajalci s podobnim imenom ne morejo izvajati tovrstnega programa, ker je pogoj za izvajanje tovrstnih javnih socialnovarstvenih programov po Resoluciji o nacionalnem programu socialnega varstva v obdobju 2006–2010 kandidiranje na razpis za sofinanciranje programov socialnega varstva, izpolnjevanje razpisnih pogojev, sklenitev pogodbe z ministrstvom in kasnejša verifikacija programa(http://www.mdds.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/programi_socialnega_varstva/varne_hise, 25.10. 2010).

Povzetek

- **Družina ima zelo pomembno vlogo pri vzgoji otrok. Starši uporabljajo različne vzgojne stile:** čustveno toplino nasproti hladnemu, odklonilnemu in morda celo sovražnemu odnosu; močan nadzor (kontrolno), nasproti minimalnemu nadzoru ter maksimalni svobodi, miren, odmaknjen (vendar ne odklonilen) odnos do otroka, nasproti pretirani, nevrotični zaskrbljenosti ter bojazni.
- Strokovnjaki so z raziskovanji odkrili **štiri vzgojne stile: avtoritativni, avtoritarni, permesivni in neangažirani** vzgojni stil. Največje vzgojne rezultate daje avtoritativni tip starševanja.
- **Družinski odnosi in vzgojni slogi oziroma stili, ne vplivajo samo** na oblikovanje posameznikove osebnosti, temveč na **vsa pomembnejša področja** obnašanja in življenja. Neprimerni vzgojni slog v družini pogosto prinaša vzgojne težave v šoli.
- **V razvoju otroka se pojavljajo tri faze: zgodnje otroštvo** (do tretjega leta starosti), **srednje otroštvo** (od tretjega do šestega leta starosti) ter **pozno otroštvo** (od šestega do dvanajstega leta starosti). Nato sledi mladostništvo do odrasle dobe.
- Vloga družine in staršev se spreminja s starostjo otroka.
- Varstvo otrok poteka v vrtcih in v drugih fleksibilnih oblikah.
- **Institucije za pomoč družinam so številne:** centri za socialno delo (interventne službe CSD), krizni centri za mlade in otroke, krizni centri za ženske in otroke, žrtve nasilja, domovi za starejše, varstveno-delovni centri, centri za usposabljanje, oskrbovana stanovanja, koncesionariji, zasebniki in pravne osebe ter pomoč na domu.

Preverjanje razumevanja

1. Opišite značilnosti posameznih vzgojnih stilov.
2. Opišite vzgojni stil, ki je po raziskavah najbolj učinkovit. Poiščite vzroke za njegovo učinkovitost. Konkretizirajte ga s primerom iz vsakdanjega življenja.
3. Psiholog Harlow je izvedel poskus z opicami (Učbenik, str. 87). Povežite njegove ugotovitve z vlogo družine v otrokovem razvoju.
4. Opišite značilnosti otrok v posameznem razvojnem obdobju ter navedite primere.

5. Primerjajte značilnosti življenja današnjega mladostnika z življenjem pred dvajsetimi leti. Ugotovite podobnosti in razlike. Predstavite v obliki tabele.
6. Kakšne oblike varstva otrok obstajajo trenutno pri nas? Informacije poiščite na svetovnem spletu.
7. Katere so institucije za pomoč družini? Kje bi poiskali informacije, da bi lahko pomagali družini v stiski?

Priporočljiva literatura:

- Bajzek, J., et al. Odiseja mladih. Radovljica: Didakta, 2008.
- Čačinovič-Vogrinič, G. Psihologija družine. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1998.
- Skynner, R. in Cleese, J. Družine in kako v njih preživeti. Ljubljana: Tangram, 1994.
- Ule, M. Za vedno mladi: socialna psihologija odraščanja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2008.

Za zaključek:

Življenje vsakega posameznika je edinstvena izkušnja, ki jo lahko obogati z znanjem.

Več znanja naj pomeni več osebne svobode, rasti, empatije ter medsebojnega razumevanja. Če Vas je pričujoči učbenik kakorkoli navdušil za globlje razumevanje življenja, je dosegel svoj namen – s širino ustvarjati bližino.

Avtorica učbenika: mag. Gabrijela Hauptman

7 LITERATURA

Aries, P. *Otrok in družinsko življenje v starem režimu*. Ljubljana: Studia humanitatis, ŠKUC, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1991.

Bajzek, J., et al. *Odiseja mladih*. Radovljica: Didakta, 2008.

Barle-Lakota, A., et al. *Sociologija*: učbenik za 280-urni predmet sociologije v 4. letniku gimnazijskega izobraževanja. Ljubljana: DZS, 2006.

Beck, U. *Družba tveganja*: na poti v neko drugo moderno. Ljubljana: Krtina, 2001.

Berger, P. L. in Luckmann, T. *Družbena konstrukcija realnosti*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1988.

Biddulph, S. *Skrivnost srečnega otroštva*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2003.

Čačinovič-Vogrinič, G. *Družine* (on line). (citirano 22. 10. 2010). Dostopno na naslovu: http://www.mladinska.com/za_starse/svetovanje/vzgoja/clanek_vzgoja?aid=206

Čačinovič-Vogrinič, G. *Psihologija družine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1998.

Eurostat. *51 million young EU adults lived with their parent(s) in 2008 – Issue number 50/2010* (on line). 2010. (citirano 10. 10. 2010). Dostopno na naslovu: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>.

Gabrijelčič, M. *Predavajmo – z miselnimi vzorci*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1988.

Haralambos, M. in Holborn, S. *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS, 2001.

Lawson, T., et al. *Sociologija*: shematski pregledi. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije, 2004.

Marjanovič Umek, L., et al. *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2004.

Moore, S. *Sociologija*: ključni pojmi in dejstva. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1997.

Musek, J., in Pečjak, V. *Psihologija*. Ljubljana: Educy, 1997.

Musek, J. *Psihološki modeli in teorije osebnosti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za psihologijo, 1999.

Norveška uzakonila poroke homoseksualcev: enake pravice za homoseksualne in heteroseksualne pare (on line). 2008. (citirano 22. 10. 2010). Dostopno na naslovu: <http://www.delo.si/clanek/61949>.

Pediček, F. Družina – središče vzgoje. V: *Družina*: zbornik predavanj in razprav na osrednjih prireditvah v Sloveniji v letu družine, 1995, str. 225–261.

Rener, T., et al. *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Annales, 2006.

Republika Slovenija. Državni zbor. *Ustava*. (on line), 1991. (citirano 22. 10. 2010). Dostopno na naslovu: <http://www.dz-rs.si/index.php?id=150>.

Resman, M. Oblikovanje interaktivne šolske skupnosti. *Sodobna pedagogika*: posebna izdaja, 2006, št. 57, str. 202–217.

Resman, M. Interkulturalna vzgoja in svetovanje. *Sodobna pedagogika*, 2003, št. 54(1), str. 60–79.

Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v Republiki Sloveniji (on line). 1993. (citirano 24. 10. 2010). Dostopno na naslovu: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/resolucija_dr_uzina.pdf.

Skubic Ermenc, K. Komu je namenjena interkulturalna pedagogika. V: *Sodobna pedagogika*, 2003, št. 54 (1), str. 44–58.

Skynner, R. in Cleese, J. Družine in kako v njih preživeti. Ljubljana: Tangram, 1994.

Slovar Slovenskega knjižnega jezika (on line). 2000. (citirano 15. 9. 2010). Dostopno na naslovu: <http://www.e-informacije.com/slovar-sskj/860>.

Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji. (on line). 2007. (citirano 22. 10. 2010). Dostopno na naslovu: http://www.mss.gov.si/delovnapodrocja/razvoj_solstva/projekti/enake_moznosti/.

Tomori, M. *Knjiga o družini*. Ljubljana: EWO, 1994.

Trstenjak, A. Ljubezen – žarišče družine. V: *Družina*: zbornik predavanj in razprav na osrednjih prireditvah v Sloveniji v letu družine, 1995, str. 43–71.

Ule, M. in Kuhar, M. *Mladi, družina, starševstvo*: spremembe družinskih potekov v pozni moderni. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Center za socialno psihologijo, 2003.

Ule, M. (ur.) *Mladina v devetdesetih*: analiza stanja v Sloveniji. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1996.

Ule, M., et al. *Predah za študentsko mladino*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo: Urad Republike Slovenije za mladino, 1996.

Ule, M. *Predsodki in diskriminacije*: izbrane socialno-psihološke študije. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1999.

Ule, M., et al. *Socialna ranljivost mladih*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino, Aristej, 2000.

Ule, M., in Kuhar, M. *Mladi, družina, starševstvo*: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2003.

Ule, M. *Za vedno mladi*: socialna psihologija odraščanja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2008.

Uradni list. *Ustava Republike Slovenije*. (on line). 1991. (citirano 24. 10. 2010). Dostopno na naslovu: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_USTA1.html

Uradni list. *Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v Republiki Sloveniji* (on line). 1993. (citirano 24. 10. 2010). Dostopno na naslovu: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=66755>.

Uradni list. *Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (uradno prečiščeno besedilo)(ZZZDR-UPB1)* (on line). 2004. (citirano 24. 10. 2010). Dostopno na naslovu: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO4132.html

Uradni list. *Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti* (on line). 2002. (citirano..). Dostopno na naslovu: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/zird.pdf

Zeitlin, Marian F. et al. *Strengthening the family – Implications for international development*. Tokyo. New York. Paris: United Nations University Press (on line). 1995. (citirano 10. 9. 2010). Dostopno na naslovu: <http://www.unu.edu/unupress/unupbooks/uu13se/uu13se03.htm>.

INTERNETNI VIRI SLIK

Slika 1: Družina. (citirano 20. 10. 2010). Dostopno na naslovu: http://t1.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcT64naCUOxCbmRWMx1ZKBLkttjLDTJ7cZHudLEs9VpYDI0Gjc&t=1&h=167&w=167&usg=__xo5SimIJTkubOf6eRf17h0P3PbE=.

Slika5: Poliandrični družini– ljudstvo Toda v Indiji ter tibetantska družina(citirano 24. 10. 2010). Dostopno na naslovu: http://t2.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcSeYfLjUOmfrtox5KovC8r0rII6-CDkBWPAckegT4-J8zwDNjY&t=1&usg=__kFMaz7BOHLKmC4CUhpZmTBvj2Is=.

Slika 6: Današnji družini – ameriških Indijancev ter avstralski Aborigini(citirano 20. 10. 2010)Dostopno na naslovu: <http://www.firstnations.org/assets/coville%20nycf%202007%20a%20cropped.jpg> slika desno: http://img.dailymail.co.uk/i/pix/2007/12_02/aboriginalEPA_468x323.jpg.

Slika 9: Moderna družina. (citirano 20. 10. 2010). Dostopno na naslovu: http://t1.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQe9amo1nYYc7NAuHuynCBeEr6wsXmCr70m6lrHawMNvpyWkcM&t=1&usg=__tYRBcoDvzgCwvDMGfDKdksnL5kM.

Slika 10: Trendi spreminjanja družinskega življenja na globalni ravni. Vir: lasten, prirejeno po: Rener, v: Barle -Lakota et al., 2006 (citirano 24. 10. 2010). Slika dostopna na naslovu: http://t3.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcTAULX1EQwWW9Ui45JU7Sra0Ht-FYAYMD0ap4uk5c-6gyjUg8E&t=1&usg=__Ib9OSJ2dSREFT7_RVA-cLw4mVh8=.

Slika 11: Trendi spreminjanja družinskega življenja v Evropi in Sloveniji. Vir: Lasten, prirejeno po: Rener 1995 (citirano 24. 10. 2010). Slika dostopna na naslovu: http://t1.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQn8rhd08sNTbV9iMKVjp1en42dDshPHBXYTuXKwAVq9CbOapk&t=1&usg=__me7qSrDRtYzRxJedIFvYdE2u3js=, (15. 10. 2010).

Slika 13: Podobnosti med predmoderno in postmoderno družino v odnosu do moderne družine. Vir: Lasten, prirejeno po: Zeitlin, M. F. et al, 37 (citirano 10. 10. 2010). Slika dostopna na naslovu: <http://www.unu.edu/unupress/unupbooks/uu13se/uu13se03.htm>, Slika levo: http://www2.arnes.si/~gljsentvid10/oseb_stran/alfonz_sarh_zdruzino.gif. in Microsoft Office ClipArt,

desno:

http://t0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcS0tjYAshKgbdzr5OZgLRwb-GAOpvDIHf36WirsiEYT81IH6Iw&t=1&usg=__wovjicjXbSfNDuJ-1ZA9mBBBHMmc=.

Slika 17: Število porok v Evropski Uniji v letu 2008 (na 1.000 prebivalcev). (citirano 17. 10. 2010). Dostopno na naslovu:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/graph.do?tab=graph&plugin=1&_lang=en.

Slika 18: Število razvez v Evropski uniji v letu 2009 (na 1.000 prebivalcev). (citirano 17. 10. 2010). Dostopno na naslovu:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/graph.do?tab=graph&plugin=1&_lang=en.

Slika 19: Odstotki otrok v Evropski uniji, rojenih izven zakona (v letu 2009). (citirano 17. 10. 2010). Dostopno na naslovu:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/graph.do?tab=graph&plugin=1&_lang=en.

Slika 20: Javna manifestacija Parada ponosa 2010. (citirano 18. 10. 2010). Dostopno na naslovu:

http://t1.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQxSBchFCM4SHGaXBbaokjoypxSzbr45nmrJFaieYelN3hbT-4&t=1&usg=__cZl2_rTNqzwSeNWunViMbeGTvNs=.

Slika 25: Družine marginalnih družbenih skupin. (citirano 20. 10. 2010). Dostopno na naslovu: slika levo

zgoraj: http://t3.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQ0F8Q7VZ8npsIwQcmGwdGSjD-CDAVvTCkDcWLUvaXU-TCTj0s&t=1&usg=__6AeZKXgX0Eli_9ZNr2GW10yqZEA=

slika desno zgoraj:

http://t1.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcTOfydEE06r5AOtBeA4X6hvu0eWklHnVBpCNuPiyOuYyHD2_lg&t=1&usg=__0kziY2ZHSOrGgHQsCRFlt-ICMcs=

slika v sredini levo:

http://t0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcTGZWQZhisSBaBn-xJjAglIIHOy5TKa7lKaiuyRROtBT3qTuDY&t=1&usg=__8D3NJFfHyqUSE3xSaaIyF2NTzdI=

slika v sredini desno:

http://t2.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcSd-9g3JH-uE6PDEcNSMNzM157NTUvPK7fdYQKKFQJ3PhYVZ58&t=1&usg=__dCkxvoOG91zoUeAoNDos-6K_mvg=

slika spodaj:

http://t0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcTio0NaIZn1W7EchL3fKJkoh7eXEd_JmRoPK2J47hjhI0w_1EU&t=1&usg=__YKfeVrh2XxfjIjJa3alp9y9eDO4=.

Slika 26: Pot v prihodnost. (citirano 27. 10. 2010). Dostopno na naslovu:

http://t1.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQYX0LyUrq78aWP2cRjrfsDMjoncUqz_sYqvlBIJ3vaDSWUAS4&t=1&usg=__bqaBu73MeTE135vVvtwiVV7cM0M=.

Slika 30: Revščina ponižuje ponižane. (citirano 27. 10. 2010). Dostopno na naslovu:

http://t0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRUMWVzA6lw_NqwagiKKsNHrBQISAw6A0LOsxNq24uq_nM1ug&t=1&usg=__kNVHcyH5YqJaKmAwygGSLN_3DaM=.

Slika:32: Evropsko leto boja proti revščini in socialni izključenosti. (citirano 27. 10. 2010). Dostopno na naslovu:

http://t3.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRpwGOJTZ812RpHqd4CDJoQzMRc6UaDueWF1JvU9xXKCNPPfnc&t=1&usg=__7dmlpsD5HFZmgHVqejGmRfOSNzE=.

Slika 33: Obrazi revščine in socialne izključenosti. (citirano 20. 10. 2010). Dostopno na naslovu:

http://t3.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRpwGOJTZ812RpHqd4CDJoQzMRc6UaDueWF1JvU9xXKCNPPfnc&t=1&usg=__7dmlpsD5HFZmgHVVqejGmRfOSNzE.

Slika 34: Socialno dno posameznika in družine. (citirano 20. 10. 2010). Dostopno na naslovu:

http://t1.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcSvRW1zRnqexputGDDkqq9X5DeZ2yfMjmqOfvmlLeSftkA9d_8&t=1&h=159&w=234&usg=__OfviA4hZDDahDXCY76ytL4zvf4I=.

Slika 36: Primarna socializacija otrok se začne v družini. (citirano 20. 10. 2010). Dostopno na naslovu:

http://t0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcR9CsKOPB_-bNNGnNiZMYH_Qw23-6I-XvxlN2Nfby6C9bNNT4&t=1&h=157&w=237&usg=__Xskr7E85sddhOWM385I_yY2JJdg=.

Slika 37: Odprta, jasna in iskrena komunikacija – ena izmed pomembnih značilnosti optimalne (zdrave) družine. (citirano 26. 10. 2010). Dostopno na naslovu:

http://t0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRwQEXHBJztB3D8A2QR_r1cQg_RvLALV87cJWv2BYL-4Ao8DbA&t=1&usg=__jjeKwEJNfi2b7JWkUaeDrPymsss=.

Slika 38: Značilnosti optimalne (zdrave) družine po Lewisu. Vir: Lasten, prirejeno po: Lewis, 1976, v: Čačinovič-Vogrinčič, 1998 (citirano 26. 10. 2010). Slika dostopna na naslovu:

http://t0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRwQEXHBJztB3D8A2QR_r1cQg_RvLALV87cJWv2BYL-4Ao8DbA&t=1&usg=__jjeKwEJNfi2b7JWkUaeDrPymsss=.

Slika 39: Značilnosti optimalne (zdrave) družine po Kaslowu in Robinsonu. Vir: Lasten, prirejeno po: Kaslow in Robinson, 1996, v: Čačinovič-Vogrinčič, 1998 (citirano 26. 10. 2010). Slika dostopna na naslovu:

http://t0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcR9CsKOPB_-bNNGnNiZMYH_Qw23-6I-XvxlN2Nfby6C9bNNT4&t=1&h=157&w=237&usg=__Xskr7E85sddhOWM385I_yY2JJdg=.

Slika 40: Značilnosti optimalne (zdrave) družine po Satir. Vir: Lasten, prirejeno po Satir, V., v: Čačinovič-Vogrinčič, 1998. (citirano 26. 10. 2010). Slika dostopna na naslovu:

http://t1.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcTDf4rWya_F-WQJzqQJMdG4BwhnTzXZe7udLA4dc3ByA2_nv0&t=1&usg=__ZDk7UUgTxAZ-SXMCrxRnDiCO7gA=.

Slika 41: Ne morem več poslušati. (citirano 29. 10. 2010). Dostopno na naslovu:

http://t0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcTEjDf5cTgGHkMjDHDG5W_iLgCa0VLIb7m2qJGkWaBSH1dQIw&t=1&usg=__s25HS8YfJ46MHc2xy9qlcnoKKbc=.

Slika 42: Pravila ustrezne komunikacije. Vir: Lasten, prirejeno po: Tomori, 1994, 60). (citirano 26. 10. 2010). Slika dostopna na naslovu:

http://t3.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQA8RZmsdu43ZKxY0BKMVEffqSIKosSXR5D2LPR7RxxkOf7bEU&t=1&usg=__nr4wpT3VxrXQ51uALEeriXJnMuM=.

Slika 44: Faze v razvoju otroka. Vir: Lasten, prirejeno po: Marjanovič Umek et al., 2004; Musek in Pečjak, 1997. (citirano 26. 10. 2010). Slika dostopna na naslovu:

http://t1.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQMZY85w0Thv4DedAJUa6XId9AwvQTCHx9qvIjORbG6b59o5VQ&t=1&usg=__5OSfFynX4UAxSbzY-3pHHTkR6bU=.

PRILOGE

PRILOGA 1: SPLETNO GRADIVO ZA REFERAT – MARGINALNE DRUŽBENE SKUPINE

Istospolne družine – spletno gradivo za referat

<http://www.mddsz.gov.si/nc/si/splosno/cns/novica/article/12106/6232/>

<http://www.rtv slo.si/slovenija/istospolne-druzine-trpijo-izrazite-krsitve/218684>

[http://www.fsd.unilj.si/mma_bin.php/\\$fId/2008061711000948/\\$fName/Istospolna+partnerstva+in+druzine.doc](http://www.fsd.unilj.si/mma_bin.php/$fId/2008061711000948/$fName/Istospolna+partnerstva+in+druzine.doc)

http://www.druzinskizakonik.si/istospolne_druzine_v_slovenski_druzbi/istospolne_skupnosti_niso_nov_pojav.html

Imigranti – spletno gradivo za referat

http://www2.arnes.si/~ljmiri1s/slo_html/projekti/forum/forum1.htm

<http://www.rtv slo.si/svet/imigranti-se-zlivajo-v-italijo/40062>

<http://www.dlib.si/v2/Results.aspx?query=%27keywords=imigranti%27>

<http://www.finance.si/292227/Merklova-poziva-imigrante-k-integraciji>

Revščina – spletno gradivo za referat

http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/socialna_zascita_preprecevanje_revscine/el_2010/utrinki_z_otvoritvenega_dogodka/

<http://www.rtv slo.si/slovenija/dober-dan-revscina/214783>

Izbrisani – spletno gradivo za referat

<http://www.rtv slo.si/slovenija/izbrisani-z-odlocbami-v-tozbe/67591>

<http://www.dnevnik.si/novice/slovenija/1042246066>

<http://www.izbrisan17let.si/?id=1&leto=1>

<http://www.amnesty.si/sl/ocp/pod-delov/clovekove-pravice-v-Sloveniji/izbrisani>

Romi – spletno gradivo za referat

<http://www.ednevnik.si/?u=romi>

<http://www.romskenovice.si/blog/?cat=1>

<http://www.rtvsllo.si/slovenija/romi-kako-iz-labirinta-stereotipov/98728>

http://www.ds-rs.si/dejavnost/posveti/posvet_01072004/VeraKlopcic.pdf

<http://www.mladina.si/tednik/200121/clanek/romi2/>

PRILOGA 2: OSNOVNI PRAVNI POJMI IN AKTI TER VIRI NA PODROČJU DRUŽINSKE ZAKONODAJE

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR-UPB1)

V Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 69/2004), so urejena naslednja področja:

Prvi del - uvodne določbe

*Področje zakona: zakonska zveza, razmerja med starši in otroki in med drugimi sorodniki, posvojitve, rejništvo, varstvo mladoletnih otrok in drugih oseb, ki niso spodobne skrbeti same zase

*Družina je življenjska skupnost staršev in otrok, ki zaradi koristi otrok uživa posebno varstvo.*Zakonska zveza je z zakonom urejena življenjska skupnost moža in žene. *Pomen zakonske zveze je v zasnovanju družine.*Pravica in dolžnost staršev za skrb za zdrav osebostni razvoj, koristi svojih mladoletnih otrok, usposobitev za samostojno življenje - roditeljska pravica. *Enake pravice otrok, ne glede ali so rojeni v zakonski zvezi ali ne. *Kadar je ogrožen zdrav razvoj otroka, zagotavlja varstvo mladoletnemu otroku država. *Sodišča rešujejo zadeve prednostno.*Upravne stvari urejajo centri za socialno delo.

Drugi del - zakonska zveza

*Temelji naobjestranski čustveni navezanosti, vzajemnem spoštovanju, razumevanju, zaupanju

in medsebojni pomoči.*Zakonca sta enakopravna. *Država omogoča ljudem pripravo na zakonsko zvezo.*Veljavnost: dve osebi različnega spola izjavita strinjanje pred pristojnim državnim organom.

*Zveza ni veljavna, če je izsiljena ali če je dana v zmoti. *Zakonske zveze ne more skleniti: oseba pred 18. letom starosti ali težje duševno prizadeta ali nerazsodna oseba.*Zakonske zveze ne more skleniti: oseba, dokler še traja prejšnja zakonska zveza, sorodniki v ravni črti (bratje, sestre, polbrat s polsestro, stric z nečakinjo, teta z nečakom, ne otroci bratov in sester ter polbratov in sester, ne velja za posvojene otroke, razen za posvojenca in posvojitelja. Izjeme rešuje center za socialno delo.*Skrbnik in varovanec se ne smeta poročiti dokler traja skrbništvo. *Zakon se sklepa javno. Prijava pri matičarju na Upravni enoti. Obvezna prisotnost obeh bodočih zakoncev. *Če je zveza nevzdržna, se zakonca lahko razvežeta.* Preživnina za otroke.

Tretji del - razmerja med starši in otroci

* Za očeta otroka, rojenega v zakonski zvezi ali v dobi tristo dni po prenehanju zakonske zveze, velja mož otrokove matere.

*Oče lahko prizna otroka za svojega: pri centru za socialno delo ali pred matičarjem ali v javni listini ali v oporoki (le razsodna oseba stara več kot 15 let lahko poda priznanje očetovstva). *Priznanje velja, če se z njim strinja mati otroka. *Oče lahko vloži tožbo za priznanje očetovstva. *Če očetovstva oče ne prizna, lahko mati vloži tožbo (lahko tudi po smrti očeta otroka - v roku enega leta). *Enako velja tudi za priznavanje materinstva.*Otrok lahko izpodbija očetovstvo do pet let po izpolnjeni polnoletnosti. *Pravice in dolžnosti staršev: omogočiti zdravo rast otroka, skladen razvoj, vzgojo in ga pripraviti na samostojno življenje. *Sporazum o varstvu in vzgoji otrok, če ne živita starša skupaj.* V primeru težav, rešuje center za socialno delo. *Otrok ima pravico do stikov z osebami, s katerimi je čustveno povezan. *Mladoletne osebe zastopajo starši.*Odvzem rodiljske pravice z odločbo sodišča.

Četrty del - posvojitve

*Posvojiti se sme le mladoletna oseba. *Nihče ne more biti posvojen od več oseb, razen če sta posvojitelja zakonca.*Posvojiti ni mogoče sorodnika v ravni vrsti in tudi ne brata ali sestre. *Skrbnik ne more posvojiti svojega varovanca, dokler traja med njima skrbniško razmerje.*Izjava center za socialno delo.

Peti del - rejništvo

*Namen rejništva je, da se otrokom pri osebah, ki niso njihovi starši, omogoči zdrava rast, izobraževanje in skladen telesni in duševni razvoj.*Izjava center za socialno delo.

Šesti del - skrbništvo

*Skrbnik ne more biti: oseba, ki mu je bila odvzeta rodiljska pravica, oseba, ki nima pposlovne sposobnosti, če je so koristi v nasprotju z varovančevimi koristmi, oseba, ki nima primernih osebnostnih lastnosti.

*Delo skrbnika lahko opravlja tudi center za socialno delo.

Slika 46: Elementi Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih

Vir: Lasten, prirejeno po: Uradni list RS, št. 69/2004 z dne 24. 6. 2004 (22. 10. 2010)

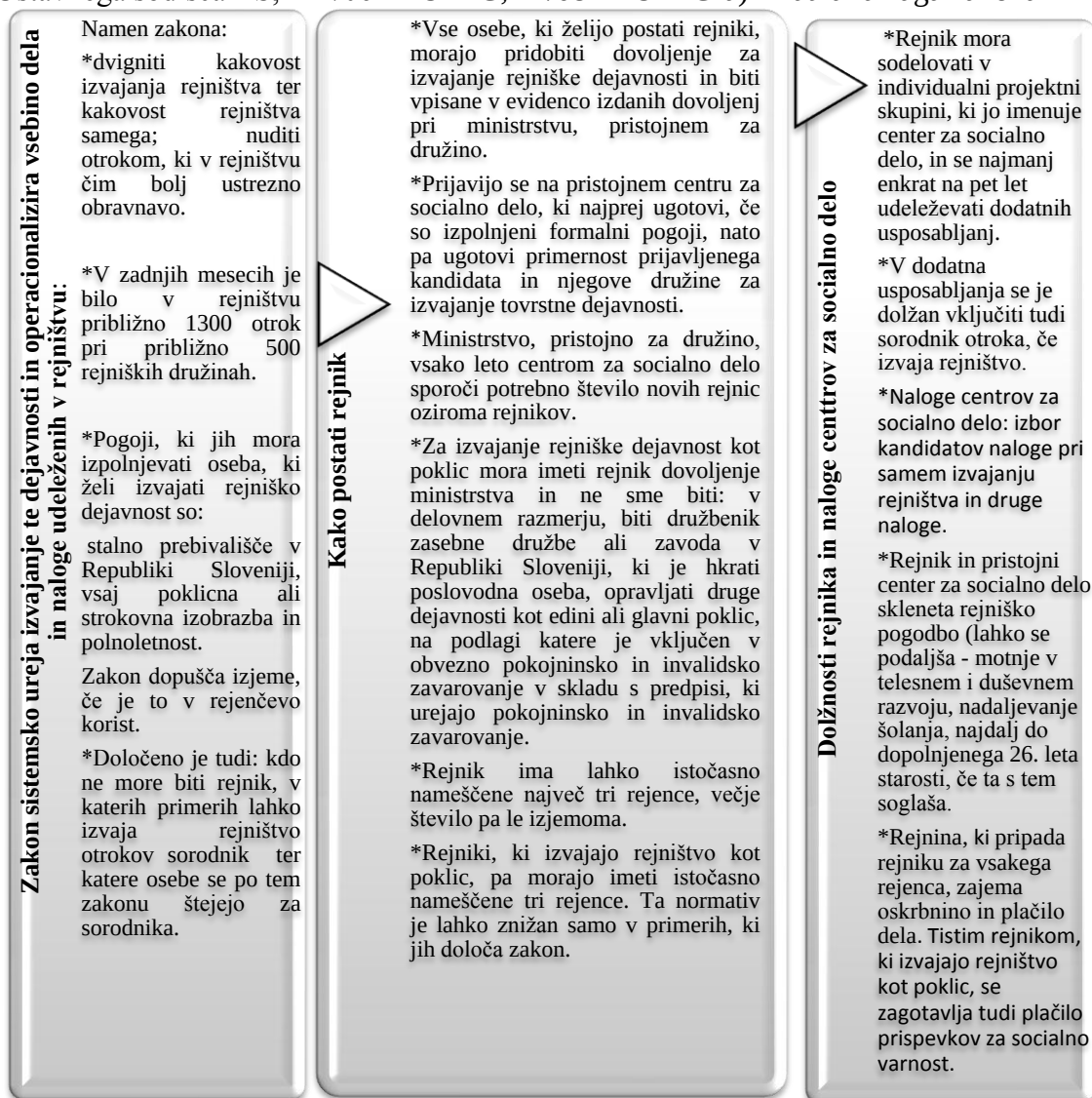
Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR-UPB1) - pravilniki:

Pravilnik o sklepanju zakonske zveze (Uradni list RS, št. 71/2003, 131/2004, 73/2005, 55/2007, 31/2008)

Pravilnik o postopku in vsebini izvajanja svetovalnega razgovora (Uradni list RS, št. 41/1989)

Pravilnik o postopku za popis in ocenitev premoženja oseb pod skrbništvom ter o pripravi skrbniških poročil (Uradni list SRS, št. 18/1989)

Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti (Uradni list RS št. 110/2002, 56/06 – Odločba Ustavnega sodišča RS, 114/06 - ZUTPG, 71/08 - ZUTPG-a)- kratka razlaga zakona

Slika 47: Kratka razlaga Zakona o izvajanju rejniške dejavnosti

Vir: Prirejeno po: Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti (Uradni list RS št. 110/2002, 56/06-Odločba Ustavnega sodišča RS, 114/06 - ZUTPG, 71/08 - ZUTPG-a)
, 27. 10. 2010

Pravilnik o pogojih in postopkih za izvajanje zakona o izvajanju rejniške dejavnosti (Uradni list RS, št. 54/2003, 78/2008) - neuradno prečiščeno besedilo

Zakon o Javnem jamstvenem in preživninskem skladu RS (Uradni list RS, št. 78/2006 - uradno prečiščeno besedilo)

Navodilo o postopku za uveljavljanje pravice do nadomestila preživnine (Uradni list RS, št. 135/2003, 4/2004-popr., 84/2008) - neuradno prečiščeno besedilo-

Obrazec Zahteve za uveljavitev pravice do nadomestila preživnine (Uradni list RS, št. 84/2008)

Pravilnik o vsebini obrazca zahteve za uveljavljanje pravic v primeru insolventnosti delodajalca (Uradni list RS, št. 7/2007, 23/2007 - popr.)

Ustanovitveni akt javnega jamstvenega in preživninskega sklada republike Slovenije (Uradni list rs, št. 55/2009)

Zakon o preprečevanju nasilja v družini (Uradni list RS, št. 16/2008).

Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini (Uradni list RS, št. 31/2009)

Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti (Uradni list RS, št. 65/2005)

Pravilnik o registraciji istospolnih partnerskih skupnosti (Uradni list RS, št. 55/2006).

Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (Uradni list RS, št. 110/2006 - upb2, 10/2008)

Ustanovitveni akt javnega jamstvenega in preživninskega sklada Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 55/2009).

Pravilnik o postopkih za uveljavljanje pravic do družinskih prejemkov (Uradni list RS, št. 31/2008, 61/2009) - neuradno prečiščeno besedilo

Pravilnik o postopkih za uveljavljanje pravic iz zavarovanja za starševsko varstvo (Uradni list RS, št. 31/2008)

Pravilnik o kriterijih za uveljavljanje pravic za otroke, ki potrebujejo posebno nego in varstvo (uradni list RS, št. 105/2002, 107/2004, 129/2006)- neuradno prečiščeno besedilo.

Projekt **Impletum**

Uvajanje novih izobraževalnih programov na področju višjega strokovnega izobraževanja v obdobju 2008–11

Konzorcijski partnerji:

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za šolstvo in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013, razvojne prioritete Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja ter prednostne usmeritve Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja.